د وطن معماران

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: د وطن معماران

لیکوالان: شاه محمود میاخېل، څېړنوال عبدالقیوم مشوانی

کمپوز: مشوانی

خپرندوی: د امریکا د متحده ایالاتو د سولې انستیتیوت (USIP)

برېښنالیک: mashwanay۲@gmail.com

د پښتی ډیزاین:

چاپ شمېر: ۲۰۰۰ټوکه

چاپ نېټه : ۱۳۹۴ل

چاپځی : حبیب الله حسیب مطبعه- کابل، افغانستان

د ترلاسه کولو پتې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ټولو هغو مؤمنو ملتپالو او هېوادپالو ته، چې په هېوادنۍ رغاونه يې ملت ته هوساينه او آرامي بخښلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

۱. سریزه ....الف - ح

۲. محمد داؤد خان.........................۱

۳. ډاکتر محمد یوسف.....................۱۹

۴. ډاکتر عبدالظاهر......................۳۰

۵. محمد موسی شفیق ۳۸

۶. شمس الدین مجروح......................۵۹

۷. عبدالمجید زابلی.......................۶۶

۸. عبدالملک عبدالرحیمزی................. ۷۵

۹. عبدالله ملکیار..........................۸۳

۱۰.عبدالستار سیرت.........................۹۵

۱۱.خوازک زلمی.............................۹۹

۱۲.ډاکتر عبدالوکیل.........................۱۰۸

۱۳.عبدالقیوم وردګ.........................۱۱۸

۱۴.غلام صدیق محبي.........................۱۲۲

۱۵.عبدالرحمن پژواک.........................۱۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦.عبدالهادي داوی ۱۴۲
۱۷.شېرخان ناشر.............................۱۴۹
۱۸.فیض محمد خان.........................۱۵۷
۱۹.محمدگل خان مومند.....................۱۷۴
۲۰.غلام رسول پرماچ......................۱۸۵
۲۱.گل پاچا الفت...........................۲۰۵
۲۲.احمد علي کهزاد........................۲۱۴
۲۳.حسن خان گردېزی.....................۲۲۷
۲٤.غلام محمد فرهاد.......................۲۴۶
۲۵.سیدجگړن هزاره.......................۲۵۵
۲٦.ډگروال جمال الدین.....................۲۶۰
۲۷.ماخذونه.................................۲۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

زما پلار ارواښاد سید محمود"حسرت" چې د محمدظاهر او محمد داؤدخان په دورو کې یې د افغانستان په حکومت کې تقریباً درې لسیزې په بېلابېلو ولایتونو کې دنده اجرا کړې وه او د هېواد له ډېرو دولتي چارواکوسره یې له نږدې نه پېژندل، همېشه به یې راته د هغوی کیسې کولې، چې چا ښه کار کړی دی او چا نه دی کړی. یو وخت راغی چې زه هم د کورنیو چارو وزارت معین شوم، خدای بخښلی پلار مې دفتر ته راغی، راته ویې ویل معین شوی یې؛ خو دا هم یاد لره چې د وظیفې نه به یوه ورځ تبدیلېږې او یا ځې؛ خو چې نه ځان بد نام کړې او نه د قانون خلاف کار وکړې.

پلار مې راته د کورنیو چارو وزارت د دوه پخوانیو معینانو کیسې وکړې، چې یو یې په کار نه پوهېده، خلک به یې توهینول؛ خو زیاترو مامورینو به غیرقانوني کارونه هم په هغه تېرول او ټول مامورین او مراجعین به ترې خفه هم وو. دا بل معین په کار پوهېده، هیچا ته یې غیرقانوني کار نه کاوه؛ خو له هرچا سره یې ښه سلوک کاوه؛ نو ځکه به ترې ټول مامورین خوشاله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پلار دا دوه خبرې مې همېشه په ذهن کې وې او د پخوانیو لوړ پوړو چارواکو هغه کیسې مې هم زیاتره یادې دي، چې هغه راته کړې وې.

په دې وروستیو وختونو کې په دولت کې او هم له دولت نه بهر، چې فساد مخ په زیاتېدو دی؛ زموږ ځوان کهول چې د تېرو څو لسیزو جنګونو له امله یې ژوند خراب شوی او تل یې د هېواد په اړه منفې شیان لیدلي او اورېدلي دي، نو ځینو ته خو په دولت کې کارکول هم جرم ښکاري.

له همدې امله مې په فکر کې راوګرځېده، چې په دولت کې کار کول جرم نه دی او د دې معنی هم نه لري، چې ګوندې چا په دولت کې کار کړی هغه ټول بد کسان دي. په دې اساس مې دا وپتېیله چې د هېواد د یو شمېر هغو لوړ پوړو چارواکو د خدمتونو کارنامې راټولې او د تذکرې په بڼه یې چاپ کړم، چې زموږ د وطن خدمتګاران تېرشوي دي او نومونه یې اوس هم په ولسونوکې په ډېره درنه یادېږي او یا له ولسونو سره ژوندي پاتې دي. په دې سره به مو له یوې خوا د دوی د خدمتونو د ستاینې پور ادا کړی وي او له بله پلوه به مو ځوان نسل ته دا ښودلې وي، چې په دې وطن کې ښه خادمان هم تېرشوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي لوستونکيو سره دا پوښتنه راولاړه شي، چې داسې تذکرې ډېرې ترتيب او ليکل شوي دي؛ نو د دې اړتيا څه وه؟ له نورو سره يې توپير څه دی؟ يا دا چې په دې کې د بېلابېلو قومونو، ځايونو او مسلکونو کسان معرفي شوي دي؛ نو دا د کټګورۍ له مخې څه ډول تذکره ده؟ يا دا چې دا کسان د کوم تړاو له مخې په يوه تذکره کې معرفي شوي دي؟

همدغو پوښتنو ته ځواب ويل په حقيقت کې د دې تذکرې اهميت او موخه په ګوته کوي.

د دې تذکرې د ليکلو اړتيا دا وه:

ځوان نسل چې څومره وپوښتل شي زياتره وايي: د دې هېواد د حکومتي سيستم بنسټ پر خيانت، غدر، غصب، تربګنۍ، قومي، ژبني او سيمه ييز تبعيض ايښودل شوی دی.

که له احساساتي پړيکړو تېر شو، ښايي حقيقت بل ډول ومومو. په دې هېواد کې رښتيني خداپال، ملتپال، غريبپال او انسانپال مشران او چارواکي هم تېر شوي دي؛ خو وروستيو کورنيو جنګونو او جلاوطنيو په ځانګړي ډول زموږ ځوان کول له ځان او هېواد څخه پردی کړ، د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد تاريخ او د ځينو مشرانو کارنامې او کړنې يې ترې هېرې او ورکې کړې.

له بله پلوه رښتيا دا ده چې اوسمهال په زياترو چارواکو کې هغه ديانت نشته، چې دوی ترې تمه لري؛ نو اوس دوی د خپل ټول تاريخ په اړه له منفي ذهنيت پرته نور څه نه لري.

په دې تذکره کې يو شمېر هغه افغان چارواکي او مشران معرفي شوي دي، چې تر ډېره بريده يې هغه معيارونه پوره کړي وي، چې ځوان نسل يې د چارواکيتابه لپاره شرط ګڼي. د دې چارواکو له کړنو او کارنامو په خبرېدو سره ښايي له يوې خوا د دې نسل د قضاوت لوری بدل شي، په پايله کې د منفي ذهنيت پرځاي مثبت ذهنيت خپل او له نهيلۍ راووځي او له بلې خوا ښايي چارواکي هم له دې الهام واخلي او د خپل ښه نامه پاتې کولو لپاره د ملت هوساينې، پرمختګ او عزت ته مخه کړي.

له نورو تذکرو سره د دې تذکرې توپير دا دی، چې د نوميالیو چارواکو تذکره ده، ملي تذکره ده او د ملي ارمانونو پر بنسټ ترتيب او کښل شوې ده. قومي، ژبنۍ، سيمه ييزې، مذهبي او ګوندي منفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېوالتياوې پکې مردودې ګڼل شوي او يوازې ملت او ملي ګټې په پام کې نيول شوې دي.

په تذکره کې د معرفي شويو کسانو پخپلو کې تراو يوازې د ملي توب، صداقت، خدمت او ديانت د توکو شتون دی. دا هغه معنوي او ارزښتناک توکي دي، چې انسان ته همېشنۍ ښکلا بخښي، داسې ښکلا چې بيا يې هيڅ آفت نه شي زايلولای.

دغه ډول چارواکي پر ملت حق لري، چې ياد يې ژوندي وساتي، د هغوی لاره ونيسي او هغه پړاو ته پرې ځانونه ورسوي، چې د نړۍ پرمختللي ملتونه ورته رسېدلي دي.

د داسې کتاب ليکلو پر مادي ستونزو سربېره نورې ستونزې هم درلودلې. د کوم دور نه پيل وکړو او کوم اشخاص انتخاب کړو؟ ايا د دې چارواکو په اړه کافي معلومات شته دي او که نه؟ له کومې منبع نه د دوی په اړه معلومات حاصل کړو. ځينو ولايتونو ته د سفرونو کولو اړتيا هم وه او داسې نورې ستونزې هم وې.

دا مفکوره مې د ښاغلي پوهنوال عبدالقيوم مشواڼي او ځينې نورو دوستانو سره شريکه کړه، ټولو راته دا مشوره راکړه، چې دا به ډېر ښه ابتکار وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د وطن د معمارانو په نامه د ظاهرشاه او داؤدخان د دورو د یو شمېر لوړ پوړو چارواکو د کارونو بېلګې راټولې او په کتابي بڼه یې چاپ کړو.

د دې چارواکو په لست مو کار وکړ؛ بالاخره مشواني صاحب ته مې دا مسوولیت وسپاره، چې له سیمو څخه د دوی په اړه معلومات راټول او ځینې ولایتونو ته سفرونه وکړي.

د وطن د معمارانو دا ټولګه یوه بېلګه ده، ډېر نور داسې چارواکې هم تېر شوي، چې دې وطن ته یې خدمت کړی دی؛ نو امېد دی چې په راتلونکې کې دا سلسله همداسې دوام وکړي. موږ یوازې د ظاهرشاه او داؤدخان په دورو کې د ځینو چارواکو په اړه څېړنه وکړه، ځکه د دوی نه د مخکې او وروستو دورو د اشخاصو انتخاب یو څه سیاسي ستونزې درلودې؛ نو یوازې مو په دې دوه دورو اکتفا وکړه.

ښایي دې چارواکو په خپل وخت کې څه اشتباګانې هم کړي وي؛ خو د دوی د کارونو مثبت اړخونه تر منفي اړخونو زیات دي او وایي، چې کار کوي؛ نو هرومرو به اشتباه هم کوي. د دې کتاب له لوستونکو څخه زما هیله دا ده، چې د دې کتاب په مثبتو اړخونو زیات فکر وکړي نه په منفي اړخونو باندې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اخره کې زه د متحده ایالاتو د سولې له انستیتوت نه مننه کوم، چې د دې کتاب مصارف یې ورکړل. همدارنګه له ښاغلو عبدالقیوم مشواڼي او محمدپاچا څخه مننه کوم، چې د دې کتاب په لیکلو او اهتمام کې یې زیات زیار ګاللی او ولایتونو ته یې سفرونه کړي دي.

همدارنګه له خپلو همکارانو، اسدالله ساحل او ثناالله تسل نه مننه کوم، چې د دې کتاب د لیکلو په وخت کې یې مرسته او د چاپ همکاري کړې ده.

له ټولو هغو چارواکو او دوستانو هم د زړه له کومي مننه کوو، چې په بېلابېلو ولایتونو او سیمو کې یې له موږ سره مرسته کړې او نومونه یې په مرکو کې راغلي دي.

د پکتیا د اطلاعاتو او کولتور له رئیس محمدشفا مشفق، سرڅېړونکي نعمت الله اندړ، څېړندوی راضیې نوري، له ځوانو کادرونو امان الله امان، روان نورزي، بوستان ولیزي، عزیزالله مبارز، استاد اورنګزیب اسحاقزي، د لغمان له سکتوري رئیس سنک عبدالرحیمزي، فضل امین امیني، ذبیح الله احساس او نورو هغو ملګرو څخه ډېره مننه، چې په خپلو مرستو یې دا هڅه د کتابګوټي تر بریده ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هیله چې دا تذکره به د اوسنیو چارواکو لپاره د الهام اخیستنې او پـه پایله کې افغان ولس ته د هوساینې یو لامل وګرځي.

شاه محمود میاخېل

په افغانستان کې د امریکا د متحده ایالاتو د سولې انستیتوت رئیس

۲۰۱۵ م. د مارچ درویشتمه

وزیر اکبرخان مېنه، کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

١. سریزه ....الف ـ ح

٢. محمد داؤد خان..............................١

٣. ډاکټر محمد یوسف..........................١٩

٤. ډاکټر عبدالظاهر............................٣٠

٥. محمد موسی شفیق ٣٨

٦. شمس الدین مجروح..........................٥٩

٧. عبدالمجید زابلی..............................٦٦

٨. عبدالملک عبدالرحیمزی.................... ٧٥

٩. عبدالله ملکیار................................٨٣

١٠.عبدالستار سیرت.............................٩٥

١١.خوازک زلمی..................................٩٩

١٢.ډاکټر عبدالوکیل.............................١٠٨

١٣.عبدالقیوم وردگ.............................١١٨

١٤.غلام صدیق محبي...........................١٢٢

١٥.عبدالرحمن پژواک..........................١٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦.عبدالهادي داوی ۱۴۲
۱۷.شېرخان ناشر.................... ۱۴۹
۱۸.فیض محمد خان..................... ۱۵۷
۱۹.محمدګل خان مومند.................. ۱۷۴
۲۰.غلام رسول پرماچ..................... ۱۸۵
۲۱.ګل پاچا الفت........................ ۲۰۵
۲۲.احمد علي کهزاد........................ ۲۱۴
۲۳.حسن خان ګردېزی..................... ۲۲۷
۲٤.غلام محمد فرهاد......................... ۲۴۶
۲٥.سیدجګړن هزاره.......................... ۲۵۵
۲٦.ډګروال جمال الدین...................... ۲۶۰
۲۷.ماخذونه................................ ۲۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داؤد خان

محمد داؤد خان د محمد عزیز خان زوی پر **۱۲۸۷**ل= **۸** جولای **۱۹۰۹**م. په کابل ښار کې زیږیدلی دی.

زده کړې یې تر منځني ښوونځي پورې د کابل ښار په استقلال لیسه (د هغه مهال امانیه) کې وکړې. په **۱۳۰۰**ل. کې د نورو زده کړو لپاره فرانسې ته لاړ او هلته یې د انجینرۍ په څانګه کې زده کړو ته دوام ورکړ. تر زده کړو او راستنېدا وروسته لومړی په بهرنیو چارو وزارت کې په دنده وګومارل شو؛ خو وروسته یې بیا په پلې نظامي برخه کې په زده کړو پیل وکړ. د دې دورې په بشپړولو سره په**۱۳۱۰**ل. کې د هغه وخت په حربیه وزارت کې شامل شو.

پر رسمي زده کړو سربېره یې کاکا محمدهاشم خان د هغه په روزنه کې پوخ لاس درلود او د هغه تر مستقیمې پاملرنې لاندې وروزل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داؤد خان د مور په غېږه کې

په۱۳۱۱ل. کې د ختیځ(ننگرهار، کونړ، لغمان) د عسکري قوماندان او په ۱۳۱۲ل. کې د ختیځې حوزې د نایب الحکومه په توگه هم وټاکل شو. په همدې کال یې د محمد ظاهر پاچا له خور"زینب" سره واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۱۴**ل. کې نايب الحکومه او د کندهار، ارزګان، زابل، هلمند، فراه او نيمروز ولايتونو عسکري قوماندان وټاکل شو. په **۱۳۱۷**ل. کې بيا په ختيځو ولايتونو کې د ځواکونو د عمومي قوماندان او تنظيميه رئيس په توګه مقرر شو. د **۱۳۱۸**ل. په زمري کې د مرکزي ځواکونو او حربي ښوونځي د قوماندان په توګه وټاکل شو. د شاه محمودخان د صدارت په دوره **۱۳۲۵**ل. کې د **۳۸** کالو په عمر دفاع وزير وټاکل شو. د **۱۳۲۶**ل. په غوايي= **۱۹۴۸**م. کې په پاريس کې د افغانستان د لوی سفير په توګه وټاکل شو او د **۱۳۲۸**ل. تر لړم= **۱۹۵۳**م. پورې په همدې دنده پاتې شو.

د **۱۳۳۲**ل. کال په وږي = **۶**سپتمبر **۱۹۵۳**م. کې د افغانستان د صدراعظم په توګه اعلان شو او خپله کابينه يې په لاندې ډول اعلان کړه:

علي محمد خان د صدارت لومړی مرستيال.

محمد نعيم د صدارت دويم مرستيال او د بهرنيو چارو وزير.

جنرال محمد عارف د دفاع وزير.

سيد عبدالله د عدليې وزير.

محمد داؤد د کورنيو چارو وزير.

عبدالملک عبدالرحيمزی د ماليې وزير، وروسته عبدالله ملکيار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف حیدر د سوداګرۍ وزیر، وروسته عبدالرحیمزی، عبدالله ملکیار، غلام محمد شېرزاد.

ډاکټر عبدالحمید د پوهنې وزیر، وروسته ډاکټر علي احمد پوپل.

عبدالحکیم شاه عالمي د فوایدعامې وزیر، وروسته محمد کبیر خان.

ډاکټر غلام فاروق د روغتیا وزیر، وروسته ډاکټر عبدالظاهر.

محمد مرید خان د مخابراتو وزیر.

میر محمد یوسف خان د زراعت وزیر، وروسته غلام حیدر عدالت.

احمد علي سلېمان د دربار وزیر.

ډاکټر محمد یوسف د کانو او صنایعو وزیر.

صلاح الدین سلجوقي د مطبوعاتو مستقل رئیس، وروسته محمد هاشم میوندوال، سید قاسم رښتیا، محمد آصف سهیل.

محمد داؤد د پلان وزیر.

عبدالحی عزیز د پلان وزارت مرستیال د کابینې له غړیتوب سره.

عبدالرشید خان د ملي شورای رئیس، وروسته محمد نوروز او ډاکټر عبدالظاهر.

حافظ نور محمد کهګدای د صدارت سرمنشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صدراعظم په توگه د محمد داؤد خان ټاکنه په حقیقت کې د افغانستان لپاره د نوې دورې پیل گڼل کېږي. د محمد داؤد خان حکومت د تېرو حکومتونو په پرتله تر کورني اړ و دوړ (۱۳۰۸ل) وروسته یو ډول

مجروح، پوپل، عبدالرحیمزی او د محمد داؤد خان د کابینې نور غړي

د اوښتون او بدلون حکومت گڼل کېده، چې د اقتصادي او ټولنیزو فعالیتونو له پلوه د اماني دورې ادامه یا تجدید راپه زړه کوي. ځکه له یوې خوا د کابینې په ترکیب کې په بې ساري توگه، چې په معمول ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ځینې کسان تبدیل او پرځای به یې نور ټاکل کېدل، دا ځل له علي محمد خان پرته چې د صدارت لومړی مرستیال پاتې شو، تقریباً د کابینې ټول غړي نوي وو. د کابینې غړي هم ځوان او تعلیم یافته کسان ټاکل شوي وو، لکه ډاکټر محمد یوسف، ډاکټر علي احمد پوپل، ډاکټر عبدالرؤف حیدر، ډاکټر عبدالمجید، عبدالله ملکیار او نور.

له بلې خوا د حکومت پروګرامونو هم نوې بڼه او طریقه غوره کړې وه، چې په خپل ذات کې یې مخینه نه درلوده.

محمد داؤد خان د کابینې له جوړولو سره سم له مشورې او نظرغوښتنې پرته د هېواد په عصري کولو پیل وکړ. د هغه د حکومت تګلاره د پوځ پیاوړي کولو، د پښتونستان مسألې حلولو، د قبایلو د خپلواکۍ کمولو او د هېواد د اقتصادي پرمختیا لپاره له بهرنیو مرستو ګټې اخیستلو جوړوله. د محمد داؤد خان د حکومت بهرنی سیاست د هغه ورور محمد نعیم خان حل و فصل کاوه او اقتصادي او مالي چارې یې د نږدې ملګري "عبدالرحیمزي" په وسیله مخکې وړل کېدې، چې د مالیې او سوداګرۍ وزیر و.

د افغانستان پوځ د محمد داؤد خان تر صدارت دمخه د جنګي چمتووالي له مخې ناتوانه ښکارېده.څرنګه چې محمد داؤد خان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان پر وړاندې د مقابلې دعوه درلوده او د پښتونستان د داعيې خبرې يې کولې؛ نو اړ و، چې د څرنګوالي او څومره والي له مخې په لنډه موده کې په پوځ کې ډېر او مثبت تغييرات راولي.

محمد داؤدخان او پښتون قومي مشر عبدالغفارخان

د افغانستان پوځ د ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م. کـال په پيل کـې پـه لـومړي پـړاو کـې لـه روسـانو څخـــه دا تخنيـــک او وسلې تر لاسـه کـړې: کرابين ټوپک، پـه. پـه. شـــې. ماشــينداړې، ګرينـوف ماشـينداړې، کلاشـينکوف، سـپک لاسي راکټونه، د ټانـک ضد منځنـي او درانـده راکټونه او بيا پي. کـا. ماشـينداړې، د پليـو جـز و تـامونو لپـاره ۸۲ م.م. هاوانونه، د مېکـانيزه قطعـاتو لپـاره بي. ټـی. آر. ۴۰او بي. ټـي. آر. ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرهپوشـــونه، ټـــي. **۳۴** ټانکونـــه، ام. **۳۰** او ډي. **۳۰** توپونـــه، **۱۰۷**م.م. هاوانونـه، د ټانـک ضـد **۷۵** م. م. او د الـوتکې ضـد**۳۷**م.م. توپونـه، د محاربوي او دافع هوا قطعو لپاره ځلور میلـه ماشـینداري، د پیـاوړي او قوي هوایي ځواک لپاره سو **۷**، مېگ **۱۷**او مېگ**۱۹**محـاربوي الـوتکې او ټرانسپورټي هلیکوپټرې. زیاتره دا تخنیک او وسلې په دویم نړیوال جنـگ کې کارېدلې وې.

د محمد داؤد خان د صدارت په دوره کې حـربي ښـوونځي، حـربي پوهنتون ته ارتقاء وکړه او پلی، توپچي، دافع هوا، مخـابره، اسـتحکام او لوژستیک پوهنځي پکې رامنځ ته شول.

په **۱۳۳۸**ل=**۱۹۵۹**م. کال کې د شینډند هوایي ډگـر د جوړولـو کـار پیل شو، چې د راکټ، ټانک، زرهدارو **۴** او **۱۵**لواگانې او مهمې او اړینې ودانۍ لکه د تخنیک او الوتکو ورکشاپونه او نورې پکې د نـوي تخنیـک او پوځي غوښتنو پر بنسټ یو پر بل پسې جوړې شوې.

محمد داؤد خان ډېره هڅه وکړه چې د پخواني سیستم پوځ پـه نویـو معیارونو، تخنیک او وسلو سره سمبال کړي او د جنگي احضاراتو درجه یې ورلوړه کړي. په همدې دوره کې پـه پـوځ کـې نـوي جز و تامونـه او قطعات رامنځ ته او تعلیم یافته افسران پکې زیـات شـول. هغـه پخپلـه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځ د چارو او څرنګوالي او څومره والي څارنه کوله او د خپل حکومت کلک پام يې دې لور ته رااړولی و.

محمد داؤد خان کورنی سياست ځوان او لوستي پوړ ته د پاملرنې پر محور څرخاوه. هغه د سوداګرۍ په برخه کې يې د "پرانيستو دروازو رهبري شوی سياست" اعلام کړ. هغو پانګوالو او ځمکوالو ته يې په ښه سترګه نه کتل، چې ځانګړي دربارونه يې درلودل او د پانګوالۍ او فيوډاليزم ښودنه يې کوله. د هغه په حکومت کې د فيوډالېزم ستنې تقريباً ولړزيدې.

محمد داؤد خان په داسې حال کې چې پخپله پښتون او له پاچاهي کورنۍ څخه و؛ خو هيڅکله يې خپل قوم او قبيلې ته تر نورو زيات امتياز ورکول روا نه ګڼل. هر ډول قبيلوي، سمتي، مذهبي او ژبنی امتياز يې مردود ګاڼه او ويل يې چې د زده کړو درجه، پاک نفسي او وطندوستي تر ټولو لوړ معيارونه دي.

وايي چې د شاهي مشروطه نظام وړانديز هم محمد ظاهر پاچا ته د هغه له خوا شوی و. دغه نوی اساسي قانون د **۱۳۴۳**ل. د تلې په ۹مه تصويب شو. په دې نوي اساسي قانون کې افغاني دودونه او د عصر غوښتنې څنګ په څنګ په پام کې نيول شوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م. کې آریانا هوایي شرکت د پان امریکن، د زیمنس مالونو د خرڅلاو شرکت او فرانکلین مطبعې، د جاپان او لویدیځ المان په ګډې پانګې په فعالیت پیل وکړ.

د "کرنې د پراختیا بانک" او "پښتنی تجارتی بانک" د هغه د صدارت په دوره کې (**۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م) رامنځ ته شول، چې فعالیتونه یې د دولت په کنټرول کې وو. همدارنګه "بانک رهنی و تعمیراتی" د افغانستان بانک څخه د پورونو په اخیستو سهامي شرکتونو، سوداګرو او پانګوالو ته د کریډېټونو په وېشنه کې خپل مهم رول لوباوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کندوز کې د جاپاني پانګې د شرکت په ونډې د چيني جوړولو فابريکه جوړه شوه.

په همدې دوره کې د هلمند ناوې پروژه تر کار لاندې وه او امريکا خپل پورونه افغانستان ته وبخښل. په همدې کال د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ تړون لاسليک شو، چې له هغه سره شوروي اتحاد د مرکز د سيلو او قير فابريکې د جوړولو کريډټ ورکولو ته چمتو شو.

د مرکز(کابل) سيلو

لومړنی پنځه کلن پلان د (۱۳۳۵-۱۳۴۰ل=۱۹۵۶- ۱۹۶۱م) کلونو لپاره ترتيب شو. د دې پلان د تطبيق لپاره ټولې (۶،۱۰)ميليارده افغانۍ پانګه اټکل شوې وه. د لومړني پنځه کلن پلان د بنسټيزو موخو په پلې کېدو کې، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي اتحاد پر اقتصادي مرستو ډېره لګېده. د دې مرستو حجم د ټولـو بهرنيو مرستو په سلو کې۷۰ ته رسېده، چې د هغو په تـرڅ کـې د نغلـو د برېښنا فابريکه د سل زرو کيلو واټو پـه ظرفيـت، د جنګلـک کارخونـه، د ننګرهار ناوه او د سالنګ شېرخان بندر لويه لاره جوړه شوه. پـه لـومړني پنځه کلن پلان کې ځانګړې پام زراعت ته اړول شـوی و، چـې د هېـواد تقريباً ۹۰ سلنه وګړي پرې بوخت وو.

څرنګه چې په لومړني پنځه کلن پلان کې لګښت د پلان له مخې تر حقيقي لګښت کم سنجول شوی و او د ځينو پروژو د ترسره کېدو مـوده هم خوشبينانه په پام کې نيـول شـوې وه؛ نـو د لـومړني پـلان يـو شـمېر پروژې دويم پلان ته ولېږدېدې.

پـه دويـم پنځـه کلـن پـلان (۱۳۴۱- ۱۳۴۶ل= ۱۹۶۲- ۱۹۶۷م) کـې د اقتصاد بنسـټيزو سـاحو لکـه: صـنايعو، کـانونو راويسـتنې، انـرژۍ او د ټرانسپورټ انکشاف ته ځانګړی پام شوی و. د دويم پنځه کلن پلان ټولـه پانګونه (۲۵) ميليارده افغـانۍ جوړېـده. د دې پـلان تـرسره کېـدل هـم د بهرنيو اقتصادي او تخنيکي مرستو په تر لاسه کولو پورې تړلي وو، چـې ۱۸ميليارده افغانۍ يا د پلان د ټولې پانګونې په سلو کې ۷۵ يې جوړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویـــــــم پنځه کلـن پـلان تر پـای پـورې د کابل، کندهار او څو نـور لـوی او کــوچني هــوایي ډګرونـــه بشــپړ شول. همدارنګه د کابل-جلال آبـاد، کابـل- کنـدهار، سـپین بولـدک- کنـدهار، کوشـک- هرات، کندهار- کابل او کابل- شبرخان بندر سرکونه ورغېدل.

د یادولو وړ ده، چې د محمد داؤد خان د صدارت په پیل کې په ټول افغانستان کې۱۱ کیلومتره ډمبر سرک موجود و، خو د هغـه د اسـتعفا پـر مهال ۲۰۰۰ کیلومتره ډمبر او ۱۰۰۰ کیلومتره ډمبر ته چمتو سرک موجـود و. همدارنګه د کابل پوهنتون د محصـلینو شـمېر ۴۰۰ کسـه و، چـې پـه څلورو پوهنځیو کې یې زده کړې کولې؛ خو د هغه د اسـتعفا پـر مهـال د محصلینو شمېر ۴۰۰۰ کسه و او په لسو پوهنځیو کې یې زده کړې کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوره کې د پلخمري او ګرشک پروژو په تولید پیل وکړ. د غوري د سمنټو فابریکه په کال کې د ۱۴۰ زره ټنو او د کور جوړولو فابریکه د ۳۵ زره متره مربع په ظرفیت ګټې اخیستنې ته وړاندې شوې. د هغه د صدارت پر مهال د افغانیو ارزښت هم د بهرنیو اسعارو پر وړاندې پورته شو، آن چې یو امریکایي ډالر۳۸ افغانیو ته راکښته شو.

محمد داؤد خان له(۱۳۳۵- ۱۳۴۲ل= ۱۹۵۶- ۱۹۶۳م) څلور ځله پخواني شوروي اتحاد او یو ځل په ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م. کې امریکا ته سفر وکړ. د ۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م. په مارچ کې یې د افغانستان د رسمي استازي په توګه د ستالین د ښخولو په مراسمو کې هم ونډه واخیسته.

محمد داؤد خان د (۱۳۴۱ل د کب په ۱۱مه=۱۹۶۳م) د صدارت له مقامه استعفا وکړه. د محمد داؤد خان د صدارت په لس کلنه دوره کې په رښتینې توګه د پرمختګ نغاره په چټکۍ سره او پرلپسې وډنګېده. همدا لامل و، چې د نوې نړۍ بېلابېلې نخښې راڅرګندې شوې. په همدې دوره کې افغانستان ته د نړیوالو پام راواوښت. د نړۍ له هېوادونو سره په اقتصادي، سیاسي، فرهنګي او ډیپلوماتیکو ډګرونو کې د اړیکو دایره پراخه شوه او افغانستان له سیاسي ګوښه توب څخه راووت. داسې چې پخپله محمد داؤد خان د خپل صدارت په دوره کې امریکا، ترکیې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چکوسلواکیا، مصر، پولېنډ، شوروي اتحاد، اترېش، برتانیا، ایران، پاکستان، ایټالیا او یوګوسلاویا ته رسمي او دوستانه سفرونه وکړل او د دوه اړخیزو اړیکو په پراختیا کې یې هڅې وکړې. د محمد داؤد خان د حکومت بهرنی سیاست په ناپیيلتوب ولاړ و. په کورني سیاست کې یې تر سیاسي اصلاحاتو، اقتصادي او ټولنیزو ته زیاته ترجیح ورکړه.

محمد داؤد خان د ګاونډیو هېوادونو او نورې نړۍ د ټکنالوجۍ، اقتصاد او ټولنیزو نویو تحولاتو سره د بلدتیا له امله کړېده؛ نو هڅه یې کوله، چې په یوه بې سارې چټکتیا سره افغانستان د پرمختللیو صنعتي هېوادونو په کتار کې ودروي. له همدې امله یې د هغو کسانو سخت مخالفت کاوه، چې د هغه دې هیلې ته په رسېدو کې یې چل ول، سستي او لټي کوله. سره له دې چې د شهید محمد داؤد خان د شخصیت په اړه په سیاسي سطحه نظریات بېلابېل دي؛ خو له دې ټولو سره سره ارواښاد محمد داؤد خان له هغو مشرانو څخه یو و، چې د ناپیيلو هېوادونو په لیکه کې یې ځانګړی ځای خپل کړی و. هغه کولای شول د ختیځ او لوېدیځ په سیالۍ کې افغانستان له ګوښه توب څخه د پرمختیا لور ته وخوځوي او د خپلواکو او ناپیيلو هېوادونو په کتار کې یې تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داؤد خان پاک اخلاقه، جدي، تندخویه، پـه ټولـه معنـی نظـامي، وطندوست او زیارکښ انسان و، چې تر خپلې مشرۍ لاندې یې د هېواد له چټک پرمختګ سره کلکه مینه درلوده. له کار پرته یې د هیڅ په اړه فکر نه کاوه. هره ورځ یـې آن تـر **۱۶**سـاعتو کـار کـاوه. د هېـواد د اقتصـادي پرمختګ او هوساینې پر وړاندې یې نور کارونه هیڅ ګڼل. سـاعتتېرۍ او مزې چړچې یې نه خوښولې، شخصي ژوند یې ډېر ساده او بې سـینګاره

و. یوازې په سـګرټو روږدی و، چـې هغـه یـې هـم پـه وروستیو کې د ډاکټرانـو پـه سپارښتنه پرېښودل.

شهید محمد داؤد خان له ځانښودنې او ریا پرتـه لـه خپل هېواد افغانستان او افغان ملت سره د زړه له تله مینـه درلـوده. د دې ولس د فرهنګي او مدني ژوندانه په لوړولو پورې یې سخت زړه تړلـی و. د ملي ګټو پلوی و، د خپل هېواد د پرمختګ او ګټو لپاره یې ژوند کاوه. د سپېڅلې او پاکې اسلامي ګروهې څښـتن و او لـه خپـل خـالق سره یـې ټینګه اړیکه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولس هم د هغه په دغې مينې او خلوص پوه شـوی؛ نـو چـې اوسمهال هر چېرته د پخوانيو واکمنو په اړه خبرې اترې کېـږي، خلـک د محمد داؤد خان نوم ډېر په درنښت يادوي، دعا ورته کوي او په وحشيانه وژل کېدو يې ډېر خواشيني دي.

د محمد داؤد خان د جسد ښخولو ځای تر ۱۳۸۷ل. پورې معلوم نـه و؛ د همدې کال پـه ليـنـدۍ کـې د "حامـد کـرزي" حکومـت د اروانښـاد محمد داؤد خان د جسد موندلو لپاره يو کمېسيون و ګوماره او له اعـلان سره سمې يې پلټنې پيل کړې. تر ډېرو پلټنو وروسته هم څـه ونـه مونـدل شول. بيا له پکتيا څخه د څلورمې زغره والې لوا پخواني افسـر پاچامير د ټليفون له لارې وويل، چې ځای يې ما ته معلوم دی؛ خو هغه هم يوازې ساحه په ګوته کړه او دقيق ځای ترې هېر و. بيا د "ده سبز" يوه کس چـې "مولاګل" نومېده هغه ځای سم ور په ګوته کړ او په دوو قبرونو کـې يـې ۲۹ مړي وروښودل، چې په يوه کې ۱۳ او پـه بـل کـې ۱۹ کسـه ښـخ وو. وايي، چې د شهيد داؤد خان په جيب کې د الله کلام هماغسې پروت و.

جسد يې د ډېرو پرتمينو مراسمو پـه تـرڅ کـې د کـب پـه(۲۷مـه) د دارالامان لوېديځ ته په هغه غونډۍ باندې خاورو ته وسپارل شو، چـې د داؤدخان په نامه ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هېواد په تاریخ کې یې په لومړۍ ځل جمهوري دولت رامنځ ته کړ.
- ✓ د هېواد زیاتره لویې اقتصادي پروژې د ارواښاد محمد داؤد خـان د صدارت او یا جمهوري ریاست په دورو پورې اړه لري.
- ✓ د هغه د صدارت او جمهوري ریاست پـه دورو کـې پـوهنې بـې ساري وده وکړه.
- ✓ د هېواد لوی برېښنا بندونه او لویې لارې زیاتره د هغه د صدارت او یا جمهوري ریاست په دوره کې جوړ شوي دي.
- ✓ په کورني او بهرني سیاست کې یې داسې نوښتونه رامنځ ته کړ ل چې په افغانستان کې یې مخینه نه درلوده.
- ✓ تر ټولو ستره کارنامه یې دا چې له دین او هېواده یې سر ځار کړ؛ خو افغاني او اسلامي پت یې وساته.

لوی فکرونه وکړئ، چې لوی انسانان شئ، واړه فکرونه انسان کوچنی کوي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر محمد یوسف

ډاکټر محمد یوسف د محمد حسن خان زوی پر **۱۲۹۲**ل. کـال پـه کابـل کې وزیږېد. لومړنۍ زده کړې یې په نجات لیسـه کـې وکـړې. تـر دویـم نړیـوال جنـګ دمـخه د لـوړو زده کـړو لپاره الـمان تـه ولـېږل شـو او د "کوتینګن"پوهنتون په فزیک څانګې کـې یـې تـر ډاکټـرۍ پـورې خپلـې زده کړې بشپړې کړې.

ډاکټر محمد یوسف پر دري او پښتو سربېره په جرمني او انګلیســي ژبو ښه پوهېده؛ خو له فرانسوي او عربي ژبو څخه یې هم ګټه اخیستلای شوه. هېواد ته تر راستنېدو وروسته د کابل پوهنتون په سـاینس پـوهنځي کې د استاد په توګه مقرر شو. په**۱۳۲۲**ل. کې د ساینس پوهنځي مرستیال شو؛ خو د مرستیالۍ تر څنګ یې تدریس هم کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۶**ل. کې د پوهنې وزارت د مسلکي تدریساتو رئیس مقرر شو. په **۱۳۲۸**ل. کې د پوهنې وزارت تدریسي معین مقرر شو. په**۱۳۳۱**ل. کې په اروپا کې د افغانستان د کولتوري او عرفاني برخې رئیس مقرر شو.

په **۱۳۳۲**ل. کې د محمد داؤد خان په صدارت کې د کانونو او صنایعو وزارت د کفیل په توګه مقرر شو. په **۱۳۳۴**ل. کې د کانونو او صنایعو وزیر مقرر شو.

د**۱۳۴۱**ل. په کب کې د محمد ظاهر پاچا له خوا د افغانستان د صدراعظم په توګه وګومارل شو او خپله کابینه یې په دې ډول اعلان کړه:

محمد یوسف صدراعظم.

عبدالله ملکیار د صدارت لومړی مرستیال او د مالیې وزیر.

ډاکټر علي احمد پوپل د صدارت دویم مرستیال او د پوهنې وزیر.

نوراحمد اعتمادي د بهرنیو چارو وزیر.

ډګر جنرال خان محمد د ملي دفاع وزیر.

ډاکټر عبدالقیوم د کورنیو چارو وزیر.

شمس الدین مجروح د عدلیې وزیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر سلطان احمد پوپل د کانو او صنایعو وزیر.

عبدالحی عزیز د پلان وزیر.

انجینر محمد حسین مسا د مخابراتو وزیر.

ډاکټر عبدالرحیم د عامې روغتیا وزیر.

برید جنرال محمد عظیم د فواید عامې وزیر.

محمد ناصر کشاورز د کرنې وزیر.

محمد سرور عمر د سوداګرۍ وزیر.

سید قاسم رښتیا د مشرانو جرګې او مطبوعاتو مستقل رئیس.

ګل پاچا الفت د قبایلو مستقل رئیس.

ډاکټر محمد عثمان انوري د کابل پوهنتون رئیس.

سلطان محمود غازي ملکي هوایي رئیس.

ډاکټر محمد یوسف د محمد داؤد خان د حکومت تر ټولو لایق غړی او بانرژي کس و. د صدراعظم په توګه د مقرریدو پر مهال **۴۹** کلن و او د (**۱۳۴۲**ل= مارچ په **۱۳**مه **۱۹۶۳**م) یې تر محمد داؤد خان وروسته د حکومت واګې په لاس کې واخیستې. پاچا محمد ظاهر خان او محمد داؤد خان دواړو هغه د راتلونکي صدراعظم په توګه غوره کړی و؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو وروسته بيا پېښو او حالاتو محمد داؤد خان او هغه يو د بل پـر ضـد کړل.

د ډاکـټرېوسـف د حـکومـت دېـره پـاملــرنه د هــېواد سـياسي او ټولنيزو اصلاحاتو تـه وه، هغـه لـه پاکسـتان سره د پښتونسـتان د مسـألې معقول او سوله ييز حل غوښت، ځکه خو د پاکستان پر ضد د رسـنيو لـه لارې هيڅ نه ويل کېدل او د هغه پر وړاندې يې نرمښت ښوده.
ډاکټر يوسف د يوه داسې حکومت مشر شو، چې تر ټولو مهمه دنده يـې د نوي اساسي قانون تسـويد و. د ډاکتـر محمـد يوسـف د حکومـت تـر تشکيل يوازې دوه اونۍ وروسته د دې قـانون د مسـودې لپـاره اوه کسـيز کمېسيون مقرر شو. دا اوه کسيز کمېسـيون"د اسـاسي قـانون د مطـالعې کمېټه" نومېده. سيد شمس الدين مجروح د عـدليې وزيـر يـې رئيس، د مطبوعاتو مستقل رئيس سيد قاسم رښتيا يې مرستيال او مير نجـم الـدين انصاري، ډاکټر عبدالصمد حامد، پوهنوال حميدالله آدينه، محمد صـديق فرهنگ او محمد موسی شفيق يې غړي وو.

څرنگه چې رئيس او مرستيال دمخه مقرر شوي وو؛ نـو پـه لـومړۍ غونډه کې محمد موسی شفيق د رايو په اتفاق د منشـي پـه توگـه وټاکـل شـو. د (۱۹۶۴م. کـال پـه اکتـوبر= **۱۳۴۳**ل) کـې د دې قـانون تـر انفـاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته ډاکټر محمد یوسف یو ځل بیا د انتقالي حکومت مشـر مقـرر شو. دې حکومت دنده درلوده، چې د ټاکنو، د دولت د اساسي تشکیلاتو او د مطبوعاتو او قضایه قـوې د تشـکیلاتو او صـلاحیتونو، گونـدونو او شورا گانو اړوند قوانین تسوید کړي.

همدارنگه انتقالي حکومت دنده درلوده، چې د قوانینو د پـلي کېـدو لپاره د لارو هوارولو په لازمو تدابیرو هم غور وکړي.

د اساسي قانون د مسودې د ټولـو چمتووالـو او امنیتـي تـدابیرو تـر بشپړېدو وروسته د(**۱۳۴۳**ل. کال د تلې په لـومړۍ نېټـه= سـپتمبر **۲۳**مـه **۱۹۶۴**) د اساسي قانون لویه جرگه د ارگ د سلامخانې په تالار کې جـوړه شوه. په پای کـې دا قـانون د(**۱۳۴۳**ل. د تلـې پـه اوومـه= اکتـوبر **۱۷**مـه **۱۹۶۴**) د جرگې د غړیو له خوا تصویب شو.

که څه هم په پیل کـې د ډاکټـر محمـد یوسـف پـه حکومـت کـې د محمد داؤد نږدې ملگري پر مهمو دندو گومارل شوي وو، چې دا پخپله د محمد داؤد او ډاکټر یوسف د ښو او نږدې اړیکو استازولي کوي؛ خـو وروسته حالاتو تغییر وکړ او د محمد داؤد خان ملگري ورو ورو یو په بل پسې له میدانه ووتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د سیاسي رژیمونو په تاریخ کې د ډیموکراسۍ د لسیزې لومړۍ څېره ډاکټر محمد یوسف دی، چې د هغه په حکومت کې شاهي مشروطه نظام ته لاره هواره شوه. داسې نظام چې پر پارلماني ډیموکراسۍ ولاړ وي، پارلمان موجود وي، ګوندونه، رسنۍ او مطبوعات آزاد وي.

د ډاکټر یوسف په صدارت کې له پاکستان سره خړپړ شوي اړیکي په نسبي ډول بېرته ښه شول. د پاکستان ولسمشر محمدایوب خان او د بهرنیو چارو وزیر یې ذوالفقار علي بوټو د خپلو مسافرتونو پر لاره په کابل کې لنډ تم شول.

همدا رنګه له چین سره د افغانستان اړیکي هم پراخ شول او په**۱۳۴۳**ل= **۱۹۶۴**م. کې د دواړو هېوادو بریدپوله په نخښه شوه. چین چمتو شو، چې د افغانستان د پرمختیا په پروګرامونو کې ونډه واخلي. له همدې امله یې افغانستان ته د **۲۵** کالو په بې ربحې قسطونو **۴۰** میلیونه ډالره پور ورکړ. همدا رنګه یې په بګرامیو کې د نساجي فابریکه جوړه کړه. د دې فابریکې کار د **۱۳۴۶**ل.په تله کې پیل او د **۱۳۴۸**ل.په ورېي کې پای ته ورسېد او په ازمایښتي تولید یې پیل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې مدرکه په راوروسته کلونو کې د پروان د خړوبولو او د درونټې د کب روزنې پروژې تکمیل شوې او د کندهار دوه سوه بستریز روغتون د چین هېواد په تخنیکي او مالي مرسته جوړ شو.

د ډاکټر محمد یوسف په صدارت کې د نړیوالو سیاستونو انډول ته پاملرنه وشوه او له ختیځ او لوېدیځ سره د اړیکو توازن رامنځ ته شو. له همدې امله محمد ظاهر پاچا د **۱۹۶۳**م په اګست=**۱۳۴۲**ل. کې المان، د **۱۹۶۴**م. په اکتوبر=**۱۳۴۳**ل. کې چین او د **۱۹۶۵**م. په مې=**۱۳۴۴**ل. کې فرانسې ته سفرونه وکړل؛ خو تر ټولو مهم سفر یې د ۱۹٦۳م. په سپټمبر=**۱۳۴۲**ل. کې د امریکا متحده ایالتونو ته و؛ ځکه د پاچاهۍ له پیله یې ۳۰ کاله تېرېده؛ خو امریکا ته یې سفر نه و کړی.

په**۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. کال کې پخواني شوروي اتحاد هم د خپل پور لومړی قسط پنځه کاله وځنډاوه، یوه اندازه غوړي یې مرسته وکړه او د پولیتخنیک ودانۍ هم په**۱۳۴۶**ل. کې بشپړه شوه.

په دې دوره کې امریکا هم افغانستان ته یوه اندازه غنم او غوړي ورکړل.

له هند سره هم د افغانستان سوداګریز اړیکي پراخ شول. هند هم د یو شمېر کوچنیو پروژو په بشپړولو کې مرسته وکړه، لکه په کابل کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندراګاندي روغتون جوړول، د باميانو د بوتـانو ترميمـول او د غوربنـد د بريښنا بند جوړول.

جاپان ته د افغانستان د صادراتو لاره هوارول، د جاپان په توکيو کـې د سوداګريز بانـک نمايـنده ګـي پرانيسـتل او جاپـان اوږدمهالـه پورونـو ورکولو ته چمتوکېدل، د دې حکومت يوه بريا وه.

له المان سره سوداګريز اړيکي نور هم پياوړي کېدل، د سپلوګانو او نفتي توکيو د زېرمو د ټانکو او د مـاهيپر د بريښـنا فـابريکې د توربينونـو بدلولو لپاره اتيا٨٠ ميليونه مارکه ورکول، د دې حکومت يوه بله بريا وه.

ارواښاد ډاکټر يوسف د صدارت پر مهال غوښـتل چـې لـه ولسـونو سره نږدې اړيکي ولري؛ په ١٣٤۴ل. کـې يـې د بغـلان، کنـدوز او تخـار ولايتونو دوره وکړه، له ولسونو او ان له بزګرانو سره يـې پـه کرونـدو کـې وليدل. هغه ولسونو ته ويل: حکومت د ولس خدمتګار دی، نه د ولسونو بادار! زه له تاسو څخه يو کس يم او ستاسو په درد پوهېدلای شم.

وروسته يې په نورو وختونو کې کندهار، هلمند، ننګرهـار او ځينـو نـورو ولايتونو ته سفرونه وکړل او په ټولو ولايتونو کې يې همدغه ډول وينـاوې کولې. موخه يې دا وه چې د ولس او د حکومت د رئـيس تـرمنځ نېـغ پـه نېغه اړيکي موجود وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۴۳**ل=**۱۹۶۴**م. کې یې په قاهره کې د ناپېیلو هېوادونو په سرمشریزه کې ګډون وکړ. په**۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. کې یې مسکو ته سفر وکړ او د همدې کال په فبرورۍ کې یې هند ته سفر وکړ. ډاکټر یوسف تر صدارت دمخه له خلکو سره ډېر اړیکي نه ساتل؛ نو د اساسي قانون تر تصویب وروسته کمېسیون د شخصي غوښتنو او فکري اختلافاتو له امله امله تس و نس او صدراعظم یوازې پاتې شو، چې په یوازې ځان ورته د دومره درونډ پېتې پورته کول ستونزمن څه چې ناشونی کار و.

د **۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. په اکتوبر کې پاچا یو ځل بیا ډاکټر یوسف د صدارت مقام ته ونوماوه. د نوي اساسي قانون پر بنسټ یې باید د باور رایه اخیستې وای؛ خو د هغه د رایې اخیستو پر مهال د **۱۳۴۴**ل. کال د لړم په **۲۳**مه د لاریون کوونکو او امنیتي ځواکونو ترمنځ سخت اخ و ډب رامنځ ته شو. لاریون کوونکو غوښتل چې د رای اخیستو غونډه دې علني جوړه او هغوی ته دې پکې د ګډون اجازه ورکړې شي. په دې اخ و ډب کې درې کسه مړه او ځیني نور بندیان شول؛ چې په دې ډول د هېواد سیاسي فضا کړکېچنه شوه او په پایله کې ډاکټر محمد یوسف د **۱۳۴۴**ل=**۱۹۶۵**م. کال د اکتوبر په **۲۹**مه استعفا ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر استعفا وروسته په بـن کـې د افغانسـتان سـفیر مقـرر شـو، چـې له(**۱۳۴۵-۱۳۵۲**ل=**۱۹۶۶- ۱۹۷۳**م) پورې په دې دندې پاتې و. د غوایي تـر کودتا وروسته یې په المان کې پناه واخیسته.

ډاکټر یوسف د **۱۹۹۸** م. کال د جنوری په **۲۳**مه نېټه پـه جرمنـي کـې ومړ.

له ښي لوري ډاکټرمحمدیوسف،... او ډاکټرعلي احمد پوپل

فکر د پوهې دروازه ده، که غواړې د پوهې ښار ته ننوځې، د فکر دروازو ته کولپونه مه اچوې.

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ تر اوږد زماني واټن وروسته له پاچاهي کورنۍ پرته صدراعظم و.
- ✓ د شاهي مشروطه نظام لپاره د لارې په هوارولو کې يې فعاله ونډه واخيسته.
- ✓ د ده حکومت د درې ګونو قواو تفکيک رامنځ ته کړ.
- ✓ په لومړي ځل د ټاکنو له لارې ولس خپل استازي وټاکل.
- ✓ د نړيوالو سياستونو انډول ته پاملرنه وشوه او له ختيځ او لويديځ سره د اړيکو توازن رامنځ ته شو.

که ګومان کوئ، چې عزت په شتو کې دی، نو خطا شوي یاست، ډېر شتمن شته چې یو مثقال عزت هم نه لري او ډېر بې شتو شته چې د عزت او وقار شملې یې هسکې دي، عزت د خالق هغه ورکړه ده، چې په شتو او دولت پورې تړاو لري.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالظاهر

ډاکټرعبدالظاهر د میرزا عبدالقادر ابـراهیم خېـل زوی پـه ۱۲۸۹ل. د لغمان د مرکز په ده بغلک کې زېږېدلی دی. میرزا عبدالقادر دوه دورې د افغانستان د ولسي جرګې غړی و.

ډاکټر عبدالظاهر لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د کابل د عـلي آبـاد پـه طبي ښوونځي کې کړې دي. منځنۍ زده کړې یې د بکلوریـا تـر درجـې پورې په۱۳۱۰ل. کې پای ته رسولي دي. په ۱۳۱۴ل. کې یې د "کولمبیا" له پوهنتون څخه په ټولنیزو علومو کې لسانس تر لاسه کړی دی. په ۱۳۱۸ل. کې یې له همدې پوهنتون څخه د ډاکټرۍ او په ۱۳۲۱ل. کې یـې تـرې د داخله ناروغیو په برخه کې د تخصص ډیپلومونه تر لاسه کړي دي.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته یې له ۱۳۲۲– د ۱۳۲۹ل. تر لـږم پـورې په روغتونونو کې د سرطبیب په توګه کار وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ۱۳۲۹- **۱۳۳۳**ل. پورې د عامې روغتيا وزارت معين و.

له **۱۳۳۳**- **۱۳۳۴**ل. پورې يې په "بالتيمور" کې د امريکا د متحده ايالتونو په (جانزهاپکينز پوهنتون Johns HopkinsUniversity) کې د اداري او احصايې په برخه کې يو ځل بيا زده کړې وکړې او ډيپلوم يې تر لاسه کړ.

په **۱۳۳۴**ل. کې د روغتيا وزارت کفيل و.

په **۱۳۳۶**ل. کې په کراچۍ کې د افغانستان لوی سفير وټاکل شو او د دې تر څنګ يې په کولمبيا کې د پاچا د مختار وزير په توګه هم دنده ترسره کوله.

په **۱۳۴۰**ل. کې يې د لوی سفارت له دندې استعفا وکړه او په همدغه کال د لغمان د خلکو له خوا د ملي شورا په يوولسمه دوره کې د وکيل په توګه او د وکيلانو له خوا د ملي شورا د رئيس په توګه هم وټاکل شو.

په **۱۳۴۳**ل. کې د نوي اساسي قانون د تصويب لپاره د لويې جرګې د نايب په توګه وټاکل شو.

په **۱۳۴۳**ل. کې د ډاکټر محمد يوسف په کابينه کې د صدارت مرستيال او د عامې روغتيا وزير وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۴۴**ل. کال په اوړي کې يې د صدارت له مرستيالۍ او د عـامې روغتيا له وزارت څخه استعفا وکړه او د لغمان ولايت له مرکزه د ولســـي جرګې وکالت ته نوماند شو. د وکيل په توګـه تـر ټاکـل کېـدو وروسـته د ولسـي جرګې د دولسمې دورې د رئيس په توګـه وټاکـل شـو او د دغـې دورې تر پای پورې په همدغه دنده پاتې و.

په **۱۳۴۸**ل. کې په روم کې د افغانستان د لوی سفير په توګـه وټاکـل شو او د **۱۳۵۰**ل. کال د غبرګولي تر **۱۳**مې نېټې پورې يې دغه دنده ترسره کړه.

ډاکټر عبدالظاهر په هېواد او بهر کې تر بېلابېلو دنـدو وروسـته هغـه مهال، چې نوراحمد اعتمادي استعفا ورکړه د(**۱۳۵۰**ل. د غوايي پر**۲۶**مه= د **۱۹۷۱**م جون **۸**مه) د محمد ظاهر پاچـا لـه خـوا د کـابينې پـر جوړولـو وګومارل شو. تر ټاکلو پړاوونو او مقرراتو بشپړولو وروسـته يـې ولـسي جرګې ته خپله کړنلاره په پښتو او دري ژبو ولوسته او د نـوي صـدراعظم په توګه يې د اعتماد رايه تر لاسه کړه.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې لانديني کسان شامل وو:

ډاکټر عبدالظاهر صدراعظم.

ډاکټر عبدالصمد حامد د صدارت لومړی مرستيال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر جنرال خان محمد د دفاع وزیر.

محمد موسی شفیق د بهرنیو چارو وزیر.

امان الله منصوري د کورنیو چارو وزیر.

پوهنوال محمد انور ارغندیوال د عدلیې وزیر.

ډاکټر غلام حیدر داور د مالیې وزیر.

حمیدالله عنایت سراج د پوهنې وزیر.

پوهنوال محمد عارف غوثي د سوداګرۍ وزیر.

خوازک زلمی د فواید عامې وزیر.

محمد ابراهیم عباسي د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

انجینر نصرت الله ملکیار د مخابراتو وزیر.

پوهاند ډاکټر ابراهیم مجید سراج د عامې روغتیا وزیر.

انجینر محمد یعقوب لعلی د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالحکیم د زراعت وزیر.

پوهاند عبدالواحد سرابي د پلان وزیر

مېرمن شفیقه ضیایي مشاوره وزیره.

ډاکټر عبدالوکیل مشاور وزیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکټر عبدالظاهر د صدارت په څوارلس میاشتنۍ دوره کې (۱۳۵۰د غبرګولي ۱۸مه -۱۳۵۱ل. د لیندۍ ۱۴= جون ۸مه ۱۹۷۱م- سپتمبر ۱۴مه ۱۹۷۲م) افغانستان، په ځانګړي ډول د هېواد شمالي او سوېلي سیمې له سختې وچکالۍ او قحطۍ سره مخامخ شوې. وایي صدراعظم وکیلانو ته خوراکي مواد برابر کړل، چې ولسونو ته یې ورسوي؛ خو هغوی په لوړ قیمت وپلورل او خلکو ته یې ونه رسول.

د ده په دوره کې یوه بله ستونزه دا وه، چې د پوهنتون استادانو او محصلینو له حکومت څخه د نویو قوانینو د انفاذ غوښتنه کوله، چې دا ستونزه د صدراعظم اعتمادي له دوره عبدالظاهر ته راپاتې وه.

همدا رنګه ویل کېږي، چې د ده حکومت په اوسنۍ اصطلاح عبوري حکومت ته ورته و، ځکه ډېر صلاحیتونه د صدارت د مرستیال ډاکټر عبدالصمد "حامد" او د بهرنیو چارو د وزیر محمد موسی "شفیق" په لاس کې وو.

په ۱۳۳۱، ۱۳۳۳ او ۱۳۳۴ل. کلونو کې یې د ژنیو او مکسیکو په غونډو کې د افغان پلاوي د رئیس په توګه ګډون کړی دی. په ۱۳۳۵ل. کې د افغاني روغتیایي پلاوي د رئیس په توګه پخواني شوروي اتحاد ته سفر کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۴۰، ۱۳۴۲**او **۱۳۴۳**ل. کلونو کې د افغانستان د پارلماني پلاوي د رئیس په توګه پخواني شوروي اتحاد، د امریکا متحدو ایالتونو، بلغاریا، یوګوسلاویا او هند ته رسمي سفرونه کړي دي.

په **۱۳۳۶**ل. کې د محمد ظاهرخان له لوري "د سردار عالي نښان" ورکړی شوی دی.

ډاکټر عبدالظاهر یو مؤدب، خوش طبیعته او حاضرجوابه شخص و. وايي هغه مهال چې د ولسی جرګې رئیس و، صدارعظم ډاکټر یوسف له خپلې کابینې سره د شورا عمومي غونډې ته ورغی. په غونډه کې د پلخمري وکیل عبدالرشید خان چې د مارشال شاه ولي خان نږدې دوست و، د محمد داؤد خان د حکومت پر وزیرانو زیاتې نیوکې وکړې او غونډه کړکېچنه شوه. د شورا رئیس ډاکټر عبدالظاهر د شلو دقیقو لپاره تفریح ورکړه. د تفریح پر مهال د حاضرې کابینې یوه وزیر چې جنرال و، ډاکټر عبدالظاهر ته وویل:

((ډاکټر صاحب! ستاسې شورا ډېره بې نظمه ده))

هغه چې ظریف او حاضرجوابه شخص و، په جواب کې یې ورته وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((بلی جنرال صاحب! په رښتیا چې هیڅ عسکري قشله داسې بې نظمه نه وي))

ډاکټر عبدالظاهر سیاستمدار او له بدو بېزاره انسان و؛ خو د هغه مهال پېښو دومره گنگس کړی و، چې د خپلې دورې په وروستیو کې یې د لېونو غوندې خبرې کولې. کله چې یې خپله استعفا پاچا ته وړاندې کړه، هغه سمدواره ونه منله. یو ځل بیا یې د دسمبر په میاشت کې خپله استعفا وړاندې کړه او پاچا ومنله. تر دې وروسته د خپلو اعصابو د ارامولو لپاره بهر ته لاړ.

کله مو د ځان د مدحې او ستاینې الفاظ له خولې وو تل، پوه شئ چې د حماقت او لېونتوب په ناروغۍ اخته یاست، ځان هېر کړئ او د نورو د ښو او صافو د خپلو لو په هڅه کې شئ.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ مؤدب او حليم شخص و، په بهر کې يې د افغانستان ښه استازولي کړې ده.
- ✓ د پرمختللی اساسي قانون په تدوين او تصويب کې يې ښه ونډه درلودلې ده.
- ✓ د چوکۍ او مقام پلوي شخص نه و، ځکه خو يې حالاتو ته په کتلو د صدارت له څوکۍ هم استعفا ورکړه.

کهٔ تاسې د عقيدې لهٔ مخې د انسانيت رښتيني خدمت تهٔ ملا وتړئ او د حق غږ پورتهٔ کړئ، نو ستر خالق بهٔ مو د مکې د خو کمزورو پهٔ څېر د اسونو پهٔ پښو کې د قيصر او کسرا ماڼۍ دل کړي او کهٔ لهٔ عقيدې سره تړاو نهٔ لرئ او دا کار مو وکړ، نو د مهاتما ګاندي پهٔ څېر بهٔ مو ميليونونهٔ انسانان پر اوږو ګرځولو تهٔ تيار شي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

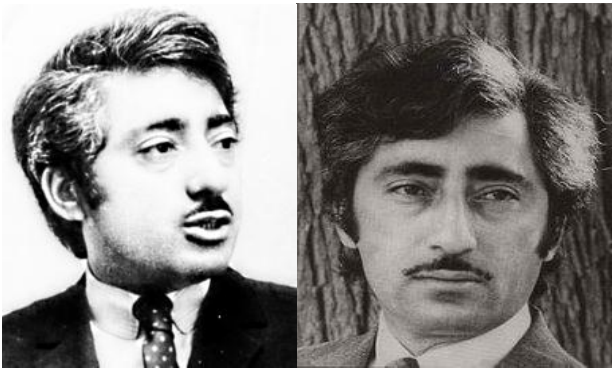

محمد موسی شفیق

محمد موسی شفیق د محمدابراهیم کاموي زوی، د عبدالحمید اخندزاده لمسی له آره د ننگرهار ولایت د کامې ولسوالۍ د زرشوی اوسېدونکی دی؛ خو هغه مهال چې پلار یې په کابل کې دنده درلوده، د ۱۳۰۸ل. د جوزا پر پنځمه د کابل په شهرآرا کې زېږېدلی دی.

د شفیق په تربیه کې لومړی د هغه د پلار مثبتو افکارو پر هغه تاثیر کړی دی. تر هغه وروسته د پښتو ځینو نومیالیو ادیبانو د هغه په تربیه کې برخه اخیستې ده. په دار العلوم کې د هغه په فکر باندې د مولوي غلام نبي کاموي اثر د ځانگړې یادونې وړ دی. همدارنگه یې په مصر کې ښاغلي داوي هم مستقیمه روزنه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسمي زده کړې يې لومړی د کامې او کابل په مکتبونو کې سرته رسولي دي او بيا د پلار په خوښه د ننګرهار په نجم المدارس کې شامل شوی دی. د بکلوريا معادل بريليک يې د کابل له عربي دارالعلوم څخه تر لاسه کړی دی. بيا د څه وخت لپاره په شاهي دارالتحرير کې په دنده ګومارل شوی او وروسته د پوهنې وزارت له خوا د نورو زده کړو لپاره مصر ته لېږل شوی دی. د لسانس بريليک او هم يې په عدلي چارو کې د ماسټرۍ بريليک له مصرڅخه تر لاسه کړي دي.

تر لسانس او ماسټرۍ وروسته د نورو لوړو او ښو زده کړو لپاره امريکا ته لاړ او له (هارورډHarvard) پوهنتون څخه يې په مقايسوي حقوقو کې د ماسټرۍ ډيپلوم واخيست.

له امريکا څخه هېواد ته تر راستنېدو ورسته د عدليې وزارت د قوانينو د ادارې لوی مدير وټاکل شو. د دې دندې تر څنګ يې په کابل پوهنتون کې د حقوقو او سياسي علومو په پوهنځی کې د ځانګړو نړيوالو او مقايسوي حقوقو په تدريس هم پيل وکړ.

په قاهره، بېروت، خرطوم او اګرا کې يې د پاچا د سفير په توګه دندې ترسره کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې د بهرنيو چارو وزير و، خو د وزارت د دندې تر څنګ يې په کابل پوهنتون کې تدريس ته هم دوام ورکړ. په **۱۳۴۴**ل. کې يې د "بين الدول خصوصي حقوق" تر سرليک لاندې درسي کتاب وليکه.

شفيق په **۱۳۳۸**ل. د ادبياتو پوهنځي د "وږمه" مجلې کتونکی غړی او قلمي همکار او په **۱۳۴۱**ل. کې د حقوقو پوهنځي د "حقوق" مجلې د کتنپلاوي غړی او قلمي همکار و. د عدليې وزارت د قوانينو د لوی مديريت په وخت يې زياتره ليکنې د قانوني او حقوقي مسايلو په ډګر کې کړې دي، چې په "نياو" مجله او نورو خپرونو کې چاپ شوي او د نړيوالو حقوقي پرمختياو او د هغو د مقايسوي اړخونو څرګندونه، څېړنه او ځيرنه پکې شوې ده.

اروانباد شفيق په دې توګه په هېواد کې د قانون جوړونې معاصر بهير ته د موادو، مندرجاتو او لارو چارو مخه پرانيستې ده.

شفيق د عدليې وزارت د قوانينو د عمومي مدير په توګه د ماموريت په پيلولو سره د هېواد د قانون جوړونې په بهير کې لوړ مقام خپل او د تقنين د رئيس په توګه يې دغه بهير د وخت او عصر له نويو غوښتنو او مېتودونو سره برابر کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفیق د قوي استدلال او منطق ښتن او تر څنګ یې مؤدب شخص هم و، په دې اړه میر محمدامین فرهنګ وایي:

یوه بله ډېره مهمه مباحثه د قضا د مسألې په اړه وشوه او دلته ډېره په زړه پورې ده، هغه دا چې د پلار او زوی یعنې د ارواښاد محمد موسی شفیق او د هغه د پلار مولوي محمدابراهیم کاموي تر منځ ډېر سخته مباحثه وشوه. شفیق وکړی شول د پلرني درناوي په ساتلو سره، خپل پلار ته قناعت ورکړي چې ضرور نه ده، سل په سلو کې دې په هر قانون کې وویل شي چې له حنفي شریعت سره سم، بلکې همدا چې په اساسي قانون کې ویل شوي چې په افغانستان کې هیڅ قانون د حنفي شریعت پر خلاف نه شي رامنځ ته کېدای، همدا پوره ده او په هره ماده کې یې مور باید یادونه ونه کړو. په داسې حال کې چې مولوي کاموي ویل دا باید په هره ماده کې راشي. دا د همدې لویې جرګې یو ډېر په زړه پورې بحث و.

هغه په یونان کې د حقوقپوهانو په نړیوال کنفرانس او په لاهور کې د مستشرقینو په کنفرانس کې په برخې اخیستو سره په نړیوال حقوقي غورځنګ کې د خپل هېواد استازیتوب وکړ. د ذروي وسلو نه لرونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو کنفرانس د مشرتابه پر مهال یې په علمي ډګر کې د خپل هېواد شمله لوړه کړه.

د اساسي قانون تر انفاذ وروسته یې د بهرنیو چارو په وزارت کې د مشاور په توګه خپل سیاسي فهم، بصیرت او ورتیا ثرګنده کړه او په نړیواله کچه یې ځان ته د سیاسي او ډیپلوماتیکو کړیو پام راوګرځاوه.

شفیق په "جارجتون" کې د ناپېیلو هېوادونو د بهرنیو چارو د وزیرانو په کنفرانس کې د افغاني پلاوي د مشر په توګه پخپله وینا کې د ناپېیلتوب غورځنګ د لوري په ثرګندولو سره د ټولو پام ځانته راوګرځاوه. په جده کې د اسلامي هېوادونو د بهرنیو چارو د وزیرانو په غونډه کې یې اسلامي نړۍ ته د ورپېښو ربړو او ګواښونو په اړه په زړه پورې وینا وکړه.

شفیق د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې د اوه ویشتمې غونډې مشري پر غاړه درلوده او د دریمې نړۍ هېوادونو د حقوقو په ننګه یې انقلابي وینا وکړه.

شفیق د **۱۳۵۱**ل. کال د لیندۍ په **۱۶= ۱۹۷۲**م. د دسمبر ۷مه د ډاکتر عبدالظاهر تر استعفا وروسته د کابل راډیو له لارې د صدراعظم په توګه اعلان شو او خپله کابینه یې په دې ډول اعلان کړه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد موسی شفیق صدراعظم.

ستر جنرال خان محمد د دفاع وزیر.

نعمت الله پژواک د کورنیو چارو وزیر.

نصرت الله ملکیار د مخابراتو وزیر.

محمد خان جلالر د فوایدعامې وزیر.

غلام دستگیر عزیزي د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالواحد سرابی د پلان وزیر.

صباح الدین کشککي د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

ډاکټر عبدالوکیل د زراعت وزیر.

محمد یاسین عظیم د پوهنې وزیر.

موسی شفیق تر بل هر صدراعظم له ملي شورا سره ښه اړیکي درلودل، ان د شورا په ماڼۍ کې یې ځان ته دفتر جوړ او د پارلماني چارو وزیر یې هم مقرر کړی و؛ خو موده یې لنډه وه، اوه میاشتې او لس ورځې یې دوام وکړ.

فاطمې "گیلاني" چې د دې دورې پېښې څارلي او له پاچا سره یې د شفیق او د هغه د حکومت په اړه خبرې کړي دي، په دې اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ما له ظاهرشاه څخه پوښتنه وکړه، چې د شفيق توپير له نورو صدراعظمانو سره څه و؟ ويې ويل: داسې کسان وو لکه داؤدخان چې زياتره به يې سرې ته سرته رسېدلی کار ورښوده، يا تر هغه وروسته داسې کسان وو، چې هيڅ نه راتلل او هيڅ وړانديز يې نه درلود. بايد هغو ته ويل شوي وای چې څه لاړ شه دا او يا هغه کار وکړه. يعنې د صدراعظمۍ دنده ورته بايد ويل شوې وای. د دې لپاره چې د هماغه حرکت اجازه يې اخيستې وي، شفيق لومړنی صدراعظم و، چې را دمخه کېده، نظريه يې درلوده، نظريه يې مطرح کوله او بحث يې پرې کاوه. يعنې د يوه پاچا او صدراعظم تر منځ د لومړي ځل لپاره يوه همکاري رامنځ ته شوه)).

د موسى شفيق د حکومت سياست په داخل کې د نظم راوستلو او په بهر کې د شوروي او لوېديځ د اړيکو انډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتلو ته متوجه و. د دې کار لپاره يې خپل پام د ايران او عربي هېوادونو د مرستو راجلبولو ته واړاوه.

محمد موسی شفيق له ايران سره د هلمند سيند د اوبو د وېش پر سر اختلاف ليرې کړ. په دې اړه يې په **۱۹۷۲**م. کې د هلمند د اوبو د وېش په اړه د ايران له لومړي وزير امير عباس "هويدا" سره تړون لاسليک کړ. دا د شفيق د حکومت لپاره يو لوی بری و.

ښاغلي شفيق د تېرې وچکالۍ د مصيبت يوه معقوله چاره ولټوله، د زراعت وزير عبدالوکيل خان يې وګوماره، چې يو منظم پلان جوړ کړي. عبدالوکيل خان چې د پخو تجربو خاوند و، پلان يې په لږ وخت کې ښه نتيجه ورکړه او د نورو اقتصادي فعاليتونو لپاره يې نړيوال بانک په دې قانع کړ، چې د افغانستان په شمال او شمال لوېديځ کې منظم څرڅايونه جوړ کړي، چې له دې مدرکه شاوخوا سل ميليونه ډالره د افغانانو جيبونو ته ولوېدل.

همدا رنګه يې د افغانستان سبزيجاتو ته په بهر کې مارکېټ پيدا کړ. شفيق په خپلو چارو کې تر ډېره بريده بريالی و. له ايران سره يې د هلمند د اوبو مسأله په ډېر حساس پړاو کې پای ته ورسوله، غوښتل يې چې له پاکستان سره د پښتونستان مسأله هم ختمه کړي، خو دا وخت يې ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موند. که څه هم د هلمند سیند په اړه له ایران سره د تړون لاسلیک کولو له امله پر موسی شفیق ډېرې نیوکې دي؛ خو شفیق په نړیوالو سیاستونو او په ځانګړي ډول د سیمې پر ستونزو او سیاستونو پوه او ډېر ځیرک انسان و؛ نو ځکه خو یې دغه لانجه په یوه داسې مناسب وخت کې پای ته ورسوله، چې افغانستان ته یې تر تاوانه ګټه ډېره وه. په دې اړه ښاغلی ولسمل وايي:

((شفیق صاحب راته په ځواب کې وویل: هو! د افغان د مصادرې یو علت د هلمند اوبه دي، هغه څه چې زه وینم تاسو یې نه وینئ او ملت به یو وخت پوه شي، چې موږ له ایران سره د هلمند د اوبو لانجه ولې ختمه کړه؟ شفیق صاحب نور هم وضاحت وکړ او زیاته یې کړه: اسلام او وطن دواړه له خطر سره مخامخ دي، موږ غواړو چې ورو ورو د روسیې له جنجاله افغان ملت خلاص کړو))

د هلمند د اوبو پر سر له ایران سره د شخړې تر څنګ هغه مهال له پاکستان سره د پښتونستان مسأله هم په ډېر ستونزمن پړاو کې وه؛ نو د ډانګ او پړانګ تر منځ د خپل ملت ګټه سنجول هم خورا مهم کار و. د هغه بهرنی سیاست ډېر مدبرانه او ژور و. د هغه د بریالي بهرني سیاست یوه ښه بېلګه دا ده چې ایران پخوا هیڅکله د پښتونستان له مسألې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه لېوالتيا نه وه ښودلې؛ خو شفيق په بري سره د هغه هېواد صدراعظم عباس هويدا وهڅاوه؛ نو هغه افغانستان ته د خپل سفر پر مهال لـه کابـل راډيو څخه د پښتونستان پر مسألې د افغانسـتان لـه دريځـه خپـل ملاتـړ اعلان کړ.

شفيق په شـــخصي ژوندانـه کـې يـو سينګارخوښـی سـړی و؛ خـو هيڅکله يې خيانت ته لاس وراوبړد نه کړ. پوهانـد ډاکتـر مجـاور احمـد "زيار" په دې اړه وايي:

((دا چې شهيد موسی شفيق لـه ګـردو بېسـارو سـياسي او علمـي- فرهنګي ځانګړتياو سره سره د سيمې او ان ښايي پر نړيواله کچ يو لوکس ترين سفير، بهرنـی وزيـر او بيـا صـدراعظم و، د څلوېښـتمو کلونـو پـه وروستيو کې کله چې کابل ته د بهرني وزير په توګـه ورغوښـتل کېـده، د تشلاسۍ لـه املـه يـې لـه سـفارته درې مياشـتنۍ پېشـکي لـه ځـان سره راواخيسته او بيا دې تـه اړوت، چـې خپـل ځايناسـتی هماغـومره مهـال وځنډوي))

هغــه تــه ديانــت او ســپېڅلتيا مــيراثي ورپــاتې وه، وايــي چــې محمدابراهيم کاموي د بلخ د مرافعې محکمې قاضي، چې بل ځـای تـه تبديل شو، هلته چې ورسېد خلکو يې مخې ته د سـامانونو د وړلـو لپـاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاروي را وستلي وو؛ خو چې کله د ده راوړونکی چکله موټر ودرېد او خلک ورغلل، چې سامانونه يې راکوز او په خپلو ښارويو يې بار کړي، دی له خپلې مېرمن، يوې بسترې او يوې امسا سره راکوز شو. په دې کار سره خلک هک پک پاتې شول. ښوک چې د داسې پلار کره وزېږي؛ نو هرومرو بايد په هر ډول ښوکی او د نده کې ديانت او سپڅلتيا وساتي.

شفيق په مصر کې د افغانستان سفير و. په **۱۳۵۰**ل= **۱۹۷۱**م. کې يې د ملګرو ملتونو په **۲۶**مه غونډه کې د ګډونوال افغاني پلاوي مشري پر غاړه درلوده. د ډاکټر محمد يوسف د صدارت په دوره کې د اساسي قانون د اوه کسيزې کمېټې غړی و. د شهيد ميوندوال د صدارت پر مهال(**۱۳۴۳**ل) د بهرنيو چارو مشاور وټاکل شو. د ډاکټر عبدالظاهر د صدارت پر مهال(**۱۳۴۴**ل) د بهرنيو چارو وزير وټاکل شو.

موسی شفيق په پښتو، دري، عربي، انګرېزي او تر ډېره بريده په فرانسوي هم پوهېده. د هغه ډېرې پښتو او فارسي مقالې او پښتو شعرونه د هېواد په اخبارونو او مجلو کې خپاره شوي دي. د طالب العلمی د وخت د مقالو زياته برخه يې ادبي وه؛ خو وروستنۍ مقالې يې زياتره د حقوقو او بين المللي جدي مباحثو په اړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفيق يوازې سياسي او علمي شخص نه و، هغه ليکوال او شاعر هم و.

زيار صاحب وايي چې شفيق په نوېزونو کې هم برخه اخيستې ده: [پرمختيا(انکشاف) باورليک (اعتمادنامه) باور راى (راى اعتماد)... خو يې د سروزيرى پر هماغه لومړى ورځ ولسي جرگې ته په خپله وينا کې وکارول... داسې برېښېده چې د گوند نوم په توگه د افغان ملت نوم په ټولنواک ولسواک(سوسيال ديموکرات) رااړونه هم د شفيق صاحب له نوېزونو څخه وي]

اروابناد موسى شفيق د ډيموکراسۍ د لسيزې يا د افغانستان د شاهي نظام وروستنى صدراعظم و. هغه د چنگابن تر سپيني کودتا وروسته ونيول او بندي شو؛ خو وروسته روښانه شوه چې هغه د محمد داؤد خان له خبرتيا او موافقې پرته نيول شوى و. په (**۱۳۵۷**ل) کال کې د غوايي تر کودتا وروسته يو ځل بيا ونيول او بندي شو او د غوايي په (**۲۳-۲۴**) نېټه په شهادت ورسېد.

***   ***   ***

د ښو او بدو تر منځ تميز پوهه ده، هغه ورتيا چې تا ته د کمال او حکمت تاج پر سر کړي پوهه بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ شفیق په نړیواله کچه د خپل هېواد د ښه استازیتوب ترڅنګ په حقوقي- ډیپلوماتیکو کړیو کې څرګند مقام تر لاسه کړی و.
- ✓ د سیمې او ان ښایي پر نړیواله کچه یو لوکس ترین سفیر، بهرنی وزیر او صدراعظم و.
- ✓ موسی شفیق تر بل هر صدراعظم له شورا سره ښه اړیکي درلودل.
- ✓ اروانباد شفیق په دې توګه په هېواد کې د قانون جوړونې معاصر بهیر ته د موادو، مندرجاتو او لارو چارو مخه پرانیستې ده.
- ✓ شفیق لومړی صدراعظم و، چې مخکښ و، نظریه یې درلوده، نظریه یې مطرح کوله او بحث یې کاوه، یعنې د لومړي ځل لپاره د پاچا او صدراعظم تر منځ همکاري رامنځ ته شوه.
- ✓ د بېسوادۍ پر ضد د مبارزې لپاره یې د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسسو په مرسته د ملي ادارې بنسټ کېښود.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي احمدپوپل

ډاکټر علي احمد خان پوپل د محمد مکرم خان زوی له آره د کندهار د کلچه آباد اوسېدونکی دی، چې کرز ته نږدې پروت دی. د هغه له نیکونو شخه ادریس خان له سلو سپرو سره د تیمورشاه په بدرگه کې کابل ته راغی او په کابل کې مېشت شو.

د علي احمد خان پوپل نیکه عبدالحمید خان د هغو ستونزو له امله چې له امیر عبدالرحمن خان سره یې درلودې، له خپل زوی عبدالغفور خان سره پېښور ته جلاوطن او هلته مېشت شو. کله چې امیرحبیب الله خان پاچا شو، هغه ته اجازه ورکړی شوه چې بېرته راستون شي. پلار او زوی ته په لوگر کې ځمکه ورکړی شوه او په لوگر کې مېشت شول.

د ډاکټرعلي احمد پلار محمد مکرم خان د لوگر ولایت د برکي برک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ په برکي راجان کلي کې وزېږېده.

ډاکټر علي احمد پوپل هم په**۱۲۹۵**ل= **۱۹۱٦**م. کې په برکي راجان کې وزېږېده.

علي احمد پوپل د پنځه شپږو کالو په عمر کابل ته راغی او د سردارجان خان په کوڅه کې مېشت شو. علي احمد پوپل په نجات (اوسنۍ اماني) ښوونځي کې شامل شو. د دولسم ټولګي د عمومي اول نومره په توګه يې د المان بورس تر لاسه کړ او د لوړو زده کړو لپاره المان ته لاړ. هلته يې په جينا(Jena) پوهنتون کې کې د ښوونې او روزنې له څانګې په**۱۳۲۱**ل= **۱۹۴۲**م. کې د ډاکټرۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته لومړی د ښوونکي په توګه له (**۱۳۲۱-۱۳۲۵**ل=**۱۹۴۲-۱۹۴۶**م) او بيا د نجات لېسې مدير مقرر شو؛ خو تر ځنګ يې د پوهنې وزارت د روزنې د څانګې آمريت هم پر غاړه درلود. په**۱۳۲٦**ل = **۱۹۴۷**م. کې د عالي دارالمعلمين مدير او په**۱۳۳۰**ل= **۱۹۵۱**م. کې د تدريساتو رئيس شو.

څو کاله په پوهنې وزارت کې معين و او په**۱۳۳۷**ل= **۱۹۵۸**م. کې د محمد داؤد خان په کابينه کې د پوهنې وزير شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې لنډې مودې لپاره یې د محمد یوسف خان په کابینه کې د پوهنې د وزیر او د صدارت د دویم مرستیال په توګه دنده ترسره کړه. په**۱۳۴۳**ل= **۱۹٦۴**م. کې په المان کې د افغانستان سفیر شو. په المان او ترکیه کې تر سفارتونو وروسته په**۱۳۴٦**ل= **۱۹٦٧**م. کې بېرته هېواد ته راستون شو او د نوراحمد اعتمادي په کابینه کې یې د پوهنې د وزیر او د صدارت د لومړي مرستیال په توګه دنده ترسره کړه.

په**۱۳۴۸**ل= **۱۹٦۹**م. کې د افغانستان د سفیر په توګه پاکستان ته لاړ. ډاکټر علي احمد خان پوپل په**۱۳۵۳**ل= **۱۹٧۴**م. کې جاپان ته د افغانستان د سفیر په توګه ولېږل شو. بیا د جمهوریت په دوره کې له**۱۳۵۵**ل= **۱۹٧٦**م. د غوایي تر کودتا پورې په مسکو کې د افغانستان سفیر و.

تر کودتا وروسته په کور کېناست او تر**۱۳٧۳**ل= **۱۹۹۴**م. کال پورې د کابل په څلورمه کارته کې په خپل کور کې اوسېده؛ خو په دغه کال کې اړ شو، نو له هېواده ووت او د پاکستان له لارې المان ته لاړ. اروابښاد پوپل په اړه د افغانستان نومیالی علمي او سیاسي شخصیت انورالحق "احدي" وایي:

((موږ پرې له ورایه مین وو، ځکه هغه مهال په افغانستان کې څو محدود شخصیتونه وو، چې هېواد ته یې خدمت کاوه. ډاکټر صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي احمد پوپل، محمدداؤدخان، محمدظاهرخان، ملکه حمیرا

پوپل هم معارف ته زیات خدمت کړی دی. په کابل کې یې د قبایلي پښتنو لپاره د خوشال خان او رحمن بابا لیسې جوړې کړې. هغوی پاک خلک وو، که څه هم پر پښتو ښه نه شو ګړېدای او موږ به ورسره په دري خبرې کولې؛ خو له خپلې ژبې سره یې مینه درلوده، له خپل دین او هېواد سره یې مینه درلوده. کشران او ځوانان به یې تل د ملت او هېواد خدمت ته هڅول.

په المان کې مې د طالبانو تر دورې دمخه ارواښاد پوپل ولیده، هغه د خپل هېواد او ملت په اړه ډېر اندېښمن و، ویل چې دا هېواد او ملت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژغورل شي او که ځنګه؟! او که وژغورل شي نو هویت به یې ځنګه وي؟

ډاکټر انور الحق الحق" احدي" او ښېرنوال زاهد"مشوانی"

د هغو په وخت کې تخصص او مسلک ته ډېر اهمیت ورکول کېده، علم او حکومتوالي یې په رښتینې توګه پالل، نه د اوس په څېر چې سړی یې د تخصص او شایسته سالارۍ په چیغو هم شرمېږي. اوس خو چیغې وهي چې تخصص راولو، نه پوهېږم شایسته سالاري به وي که ځنګه! اصل کې داسې بې مسلکه خلکو ته وظیفه ورکول کېږي، سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرمېږي، ځنگه دعوه د دې کوي، چې موږ مسلکي حکومت جوړوو. د خدای لپاره د خلکو په سترگو کې خو مه ورننوځئ.

په هغه وخت(۱۹۶۸م) کې يو امريکايي ليکوال سمويل هانتينگټين Samuel p. Huntington په خپل مشهور کتاب "د مدنيتونو تصادم The clash of civilization"کې د افغانستان په اړه ليکلي وو:

په افغانستان کې شايسته سالاري دومره مخکې ده، چې کابينه زياتره متخصصه او ان ډاکټران دي.

په ښوونځيو کې اول نومره گانو ته ځکه درناوی کېده، چې هغه مهال به په حکومت کې د اهليت له مخې دنده ورکول کېده؛ نو خلک پوهېدل چې دا کسان به د حکومت لوړ او مهم کسان وي. ما چې بورس واخيست، هيڅ واسطه مې نه درلوده، په امتحان کې کامياب شوم او لوړو زده کړو ته بهر ته لاړم))

ډاکټر پوپل د **۱۳۸۳**ل. د ليندۍ**۳**مه =**۲۰۰۴** م/**۲۲/۱۱** د المان په ايسن ښار کښې کې د ارواحو ښښتن ته خپل روح وسپاره او بيا د کابل په شهدای صالحين کې خاورو ته وسپارل شو.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدداؤدخان، علي احمد پوپل او شاته شمس الدين مجروح

ډاکټر علي احمد پوپل د وزارت له اراکينو سره د غونډې په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ډاکټر علي احمد پوپل په هېواد او ملت زهير شخصيت و.
- د هغه مهال امکاناتو او شرايطو ته په کتنې د هېواد پوهنې ته يې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.
- د بېوزلو او ليرې پرتو قبايلو لپاره يې په مرکز کې د خوشال خان او رحمان بابا ليسې جوړې کړې دي.
- د هغه په دوره کې، په بهر کې د زده کړو چانس يوازې د وړتيا او پوهې له مخې ورکول کېده.

که په افغاني ټولنه کې د ډاکټر "ناکامورا" غوندې زيارکښ او انساپال اشخاص پيدا شي، د ګمبيري غوندې سوزندې دښتې به هم سمسور پارکونه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس الدين مجروح

سید شمس الدین مجروح د سید حضرت شاه زوی په (۱۲۸۳ل=۱۹۰۴م=۱۳۲۳س) کال د کونړ ولایت د اسمار په شینکوړک کې زیږدلی دی. په درې کلنۍ کې له پلرنۍ لورېینې محروم شو؛ خو د مور تر روزنې لاندې وپالل شو، چې یوه باسواده مېرمن وه.

ښاغلي مجروح تر زده کړو وروسته له خپل ذوق، تفکر او مطالعاتو زیاته ګټه اخیستې ده. له مطالعې، په ځانګړي ډول له روحیاتو او فلسفې سره یې زیاته مینه درلوده. د همدغې مینې له امله په زیاترو ادبي، ټولنیزو، فلسفي او مذهبي پېچلو مسایلو کې د ښو معلوماتو څښتن و.

دري، عربي او انګلیسي ژبې یې زده وې. له اردو څخه یې هم ګټه اخیستلای شوه. ازاد طبیعته سړی و، په حق ویلو کې یې د چا پروا نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتله، استدلالي بحثونه يې خوښول او ادبي مجلسونه يې ښه تودولای شول.

د ارواښاد مجروح رسمي ماموريتونه دا وو:

په **۱۳۱۳**ل. کې د مشرانو جرگې غړی و.

په **۱۲۱۷**ل. کې د افغان ملي بانک د تفتيش عمومي رئيس او د حکومت استازی و.

په **۱۳۱۷**ل. کال کې د قند جوړولو د فابريکو او د پټرولو د شرکت رئيس و.

د **۱۳۲۸**ل. په لړم کې د قبايلو د مستقل رياست کفيل شو.

په **۱۳۲۹**ل. کې د قبايلو مستقل رئيس شو.

په **۱۳۴۲**ل. کې د ډاکټر يوسف په کابينه کې د عدليې وزير و.

په **۱۳۴۴**ل. کال کې د صدارت مرستيال و.

په **۱۳۴٦**ل. کال کې په مصرکې د افغانستان لوی سفير.

د ډاکټر يوسف په صدارت کې د اساسي قانون د تسويد د اوه کسيزې کمېټې رئيس هم و. د دې قانون پر بنسټ مشروطه شاهي نظام رامنځ ته شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې دورې روښاندو ټولو د مشروطیت خبره کوله او په یـوې لیکـې پورې یې اړه درلوده؛ خو یوازې افراط او تفریط یو له بلـه جـلا کـول. پـه دوی کې منځلاري روښاندي د آرام انقلاب غوښتونکي وو، چې بایـد لـه بره د دولت په مرسته عملي شوی وای. دې مـوخې تـه د رسـېدو لپـاره د " ملي کلوپ" په نامه د دولتي ګوند بنسټ کېښودل شو، چـې مشـــر یـې سمش الدین مجروح و.

شمس الدین مجروح چې له **۱۳۴۲-۱۳۴۴**ل. پورې د اساسي قانون د کمېټې رئیس او د صدارت مرسـتیال و، وایـي: د اسـاسي قـانون کمېټـې غوښتل چې د ګوندونو قانون له اساسي قانون سره هـم مهالـه د هماغـه **۱۳۴۳**ل. کال په لویه جرګه کې تصویب شي؛ خو پاچا له دې وړاندیز سره موافقه ونه کړه.

د دې اساسي قانون په مسـوده کـې راغـلي وو، چـې بایـد د شـورا قـدرت او صـلاحیت معلـوم وي. د صـدراعظم مسـوولیت د شـورا پـر وړاندې معلوم وي، یعنې صدراعظم باید د اعتماد رایه واخـلي، پاچـاهي او حکومت دې بېل شي. په هېواد کې نورې تشې هم شته نو باید قـوانین راغونډ او اساسي قانون وړاندې شي، که خلکو ومانـه تـر هغـه وروسـته دې اصلاحات پیل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې قانون کې راغلي وو، چې صدراعظم به لـه پاچـاهي کـورنۍ څخه نه وي. ارواښاد مجروح بيا د مشرانو جرګې انتصابي غړی شو او په پای کې په **۱۳۵۲**ل. کـال کـې متقاعـد شـو. ارواښـاد مجـروح يـو مـلي شخصيت و. پر نړيوالو سياستونو، پرمختګونـو او نيتونـو پـوه انسـان و؛ څکه خو په يوه شعر کې خپل ملت ته داسې مخاطب شوی دی:

لــــه مغربـــــه د تهـــذيب ختلـــى لمـــر دی
ای واعظـــــه ورتـــــه وګـــــوره محـــــشر دی
بـــس کـــړه بـــس کـــړه د ريـــا خـــبرې نـــورې
کـــوم يـــې خونـــد کـــومی مـــزه کـــوم يـــې اثـــر دی
کـــه پـــام وکـــړې پـــه دنيـــا کـــې هرڅـــه نـــور دي
نـــوی وعـــظ نـــوې ګنـــاه نـــوی ممـــبر دی
تـــه چـــې پـــروت پـــه دې درانـــه خـــوب يـــې پښـــتونه
نـــه پـــوهېږم چـــې بـــه څـــه شـــې خـــدای خـــبر دی
د ســـــــياﻻنو قافلـــــــــه درځنـــــــــې لاړه
ســـتا پـــه مـــخ کـــې لا هغـــه شـــانی ګـــوډ خـــر دی
لـــــه هـــــوا بـــــه دې غلـــيم پـــــه غـــــازو وژني
تـــا تړلـــی خپلـــې مـــلا پـــورې لا ســـپر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــور ژونــدون د ټوکــو نــه دی ځــان بیــدار کــړه
نـــن ســـبا دې خونـــه ورانـــه کـــار ابـــتر دی
زر د علـــــم زغـــــرې واغونــــــده پښـــــتونه
کـــه نـــه تـــوره د دښـــمن ده او ســـتا سر دی
آخـــــر کومـــــه نیمګړتیـــــا دا ســـــتا ووایـــــم
کــوم دې مــال، کومــه هســتي، کــوم دې هــنر دی
جهالـــت پـــه تـــا څـــه کـــړي ورتـــه ګـــوره
کــه خــواري ده کــه ذلــت دی، ســتا پــرې سر دی
ته چې لاس تـر زنـې ناسـت يـې څـه بـه واخلـې
مـــزد نصـــیب خـــو همېشـــه د کـــاریګر دی
ســـتا اولاد بـــه ســـبا څـــه ربیـــي کـــم بختـــه
تـــا خـــو کـــړی ورتـــه نـــن د غنـــو کـــر دی
د غفلــت پــه خــوب ویــده دي ټــول لــه مخــې
که څوک خان که څوک ملک که څـوک افسـر دی
د زړو یـــــې تعصـــــب دیـــــن او آیـــــین دی
د زلمـــــو یـــــې د مغـــــرب تقلیـــــد هـــــنر دی
کـــــه دا حـــــال او دا احـــــوال د پښـــــتنو وي
نـــن ســـبا د دښـــمنانو لـــوی اخـــتر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجروح په ټولنه کې پریوه سیاسي شـخص سربېـره د یـوه شـاعر او لیکوال په توګه هم پېژندل کېده، دا آثار یې افغاني ټولنې ته راپرېښي دي:
یاد فریـاد، منتخـب اشـعار، پـه نظـم د عمرخیـام د رباعیـاتو پښـتو مجموعه، پرېشانه خوب.

اروانښاد مجروح د۱۳۸۱ل. کال د غبرګولي پـر **۲۸** مـه د امریکـا پـه متحده ایالتونو کې ومړ، جسد یې هېواد ته راوړل او د کونړ د اسمار پـه شینکوړک کلي کې خاورو ته وسپارل شو.

مشوانی، روهیال، اروانښاد عبدالمجید بـابی، ډاکټـر طـارق رشـاد، سـید هېـواد، اروانښـاد عبدالقدیم پټیال او طاهرحسن شینواری د اروانښاد مجروح روح ته د دعا په حال کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د مشروطه شاهي نظام لپاره د اساسي قانون د کمېسیون مشري کول.
- ✓ په بېلابېلو وختونو کې د اساسي قانون او نورو قوانینو په تسوید، تدقیق او تصویب کې فعاله ونډه اخیستل.
- ✓ ملي ګټو ته ملتزم و، هغه پوهېده چې جنګونه او ګډوډۍ بدمرغۍ زېږوي، ځکه خو يې د آرام انقلاب غوښتنه کوله.
- ✓ په جهادي دوره کې د ملت د حقې مبارزې ملاتړ کول.

د پکتیا د عامې روغتیا ریاست وداني، چې د فیض محمد خان په دوره کې جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمجید زابلی

عبدالمجید زابلی په**۱۲۷۱**ل= د **۱۸۹۶**م. اگست کې په هرات کې زیږیدلی دی؛ خو له آره د زابل تره کی دی. زابلي لومړنۍ زده کړې په هرات کې وکړې او بیا د لوړو زده کړو لپاره تاشکند ته لاړ.

د افغانستان لومړنی بانک، چې په کابل کې جوړ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زابلی د افغانستان د بانکي سیستم د مؤسس په نامه پېژنـدل کېـږي. زابلی د افغانستان د لـومړني بانـک"افغـان مـلي بانـک" بنسـټګر دی. پـه **۱۳۱۲**ل= **۱۹۳۴**م. کې يې د **۳۵**میلیونو افغانیو په پانګې د افغان ملي بانک په تأسیسولو سره هېوادوالو ته د بانکوالۍ نظام وروپېژانده.

شپږ کاله وروسته یعنې په **۱۳۱۸**ل=**۱۹۳۹**م. کې يې د هېواد د مرکزي بانک په توګه " د افغانستان بانک" تأسیسولو ته لاس وراوږد کړ او د

د افغانستان دويم بانک، چې په کابل کې جوړ شوی دی

دولت پانګه يې هغه بانک ته ولېږدوله.

هغه تر **۱۶**د زیاتو اقتصادي بنسټونو په تأسیسولو سره د مـلي اقتصـاد په پراختیا او غوړېدا کې مهم رول ولوبـاوه او لـه دې لارې يـې د هېـواد اقتصاد پیاوړی کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زابلی له(۱۳۱۵- ۱۳۲۹ل= ۱۹۳۶-۱۹۴۰م) کال پورې د افغانستان د ملي اقتصاد وزیرو.

زابلي افغانستان ته فابریکې راوړې او ویې درولې، چې په پایله کې افغان ملي بانک پراختیا وموندله. افغان ملي بانک تر۱۳۶۹ل= ۱۹۹۰م. پورې په کابل کې اوه څانګې او په نورو ولایتونو کې ۱۵څانګې درلودې. همدا رنګه یې د پاکستان په کراچۍ، د جرمني په هامبورګ، د انګلستان په انګلینډ او د امریکا په نیویارک کې هم دفترونه درلودل.

هغه په۱۳۰۱ل. کې د خپل وارداتي او صادراتي شرکت مرکزیت له هرات څخه تاشکند او مسکو ته ولېږداوه. په ۱۳۰۹ل. کې یې سوداګریز سهامي شرکت جوړ کړ.

زابلي په پوره ځیرکۍ او هېوادپالنې سره د هېواد د ملي اقتصاد په غوړېدا کې مهم او رغنده رول ولوباوه. هغه او یو شمېر نورو منځلارو روښاندو ځوانانو داسې انګېرله چې یوازې منځنۍ پوړ باید په افغانستان کې زیات او پیاوړی شي، چې وکړی شي اداري او اقتصادي واک په لاس کې واخلي او په دې ډول هېواد د پرمختګ په لورو روان کړي.

زابلي د ۱۹۷۰م کال په جون- جولای= ۱۳۴۹ل. کې له "کاروان"ورځپاڼې سره د یو لړ مرکو په ترڅ کې په افغانستان کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلانګذارۍ معقولیت تر پوښتنې لاندې راوست. هغه دلیل وړاندې کاوه چې په افغانستان کې پلانګذارۍ تر اوسه هېواد یوازې د بهرنیو پورونو تر درانه پېټي لاندې کړی دی. هغه په دې باور و، چې یوازې په هغه څه چې د اقتصادي زیربناو په نامه نومول شوي دي، د ډېرې او درنې پانګونې پرځای غوره او عملي دا وه، چې افغانستان پر تولیدي پروژو د زراعت، کانو او صنایعو په ډګر کې کار کړی وای، بیا د هغو له عوایدو څخه شونې وه، چې په عین حال کې د هېواد د اقتصادي زیربناو وضع ښه کړی شي. هغه ویلي وو، چې حکومت د هېواد د ښېګنې لپاره له خصوصي پانګونو څخه د ښې ګټې اخیستنې ځواک نه دی تر لاسه کړی او خصوصي پانګې زیاتره په ناګټورو ډګرونو کې لګول شوې دي.

دې څرګندونو محمد داؤد خان وقهراوه، ځکه زابلي د افغانستان په اقتصادي پلانګذارۍ کې د محمد داؤد خان معقولیت او پوهه تر پوښتنې لاندې راوستې وه.

زابلی هغه مهال له هېواده ووت، چې دربار ورته په قهر شو، هغه بیا په امریکا کې استوګنه غوره کړه او تر مرګه همالته واوسېده.

پر زابلي ځوان نسل ډېر ګران و، هغه په بېلابېلو مسلکونو کې د ځوان نسل د روزنې ملاتړ کاوه او په دې برخه کې یې خپله شخصي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني هم لګوله. له هغه شخه هم په هېواد او هم په بهر کې هېښنده پانګه پاتې ده، چې د هغه د وصیت له مخې یې ځینې شتمنۍ په دولت پورې اړه لري.

د زابلي د یوه معتمد کس له لوري هغه مهال چې د طالبانو یو اته کسیز پلاوی امریکا ته تللی و، دا وصیتپانه د اطلاعاتو او کولتور وزارت معین عبدالرحمن هوتک ته سپارل شوې وه:

...

ب: د هر کال په پای کې هغه پیسې چې د ټرسټ فنډ له خالصې ګټې شخه تر لاسه کېږي ۲۰ شل سلنه یې د ټرسټ فنډ د پانګې د پراخوالي لپاره په بانک کې ایښودل کېږي او د خالصې ګټې۸۰ اتیا سلنه یې د بانک د کمېشن تر لګښتونو وروسته د کابل پوهنتون حساب ته لېږدي. کابل پوهنتون باید هغه کلني عایدات چې په هغه پورې اړه پیدا کوي، په دې ډول ولګوي:

د ټرسټ یو پلاوی دې وټاکل شي، چې لاندې کسان پکې غړیتوب ولري؛

زما له کورنۍ شخه دې یو کس چې افغانستان ته راستون شوی وي، یو کس د ډاکټر بشیر زکریا له کورنۍ، یو کس د عارف غوثي له کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او درې کسه د کابل پوهنتون له استادانو څخه، چې د کابل پوهنتون د استادانو د رایو په اکثریت ټاکل شوي وي، د کابل پوهنتون له رئیس سره په ګډه د ټرسټ فنډ د اتیا سلنه عوایدو اداره پر غاړه واخلي، چې د هېواد د پوهنې ودې ته ځانګړي شوي دي.

د ټرسټ فنډ مقاصد ملي وو؛ نو له همدې امله له دې وصیتپاڼې سره سم یې عواید هم په افغانستان کې د پوهنې ودې ته ځانګړي شوي دي، چې باید په لاندې ډول ولګول شي:

۱-په لومړي پړاو کې باید د ټرسټ فنډ د اتیاسلنه عوایدو له مدرکه چې تر خپلواکۍ وروسته افغانستان ته لېږدیږي، د هغو شاګردانو لپاره یوه لیلیه جوړه شي، چې د ولایتونو له لېسو څخه کابل ته د لوړو زده کړو په موخه راځي.

۲-په دې لیلیه کې د شاملېدونکو مستحوقو شاګردانو د خوړو لګښت د ټرسټ فنډ له کلني عاید څخه اجرا کېږي.

۳-د لیلیې د ودانۍ د ساتنې او څارنې لګښتونه هم له دې مدرکه ورکول کېږي.

۴-هر کال د کلنۍ بودجې په حدودو کې د ولایتونو د لېسو یو شمېر فارغان په دې لیلیه کې منل کېږي، چې د لوړو زده کړو هیله ولري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندېني شرايط پوره کړي: له ۱۲ ټولګي په لومړۍ درجه فارغ او د کانکور په ازموينه کې برياليی پېژندل شوی وي. له يوې بېوزلې کورنۍ څخه وي.

د داسې ډول شاګردانو څانګه هم بايد د هغو له ورتيا او هيلې سره سمه وټاکل شي.

۵-له پاتې پيسو (د ليلې د لګښتونو تر پوره کېدو وروسته) دې د ټرسټ فنډ د کلنيو عوايدو په بودجه کې په بهر کې د لوړو زده کړو د چانس لپاره په لاندې ډول ګټه واخيستل شي:

الف – يو شمېر شاګردان چې له خپلو اړوندو پوهنځيو څخه په لومړۍ درجه د ساينس، ټکنالوژۍ، ملي اقتصاد، پوهنې، زراعت او حفظ الصحې په څانګو فارغ التحصيل شوي وي او پوهنتون وغواړي، چې هغوی په نومړو څانګو کې د ښوونکي په توګه وروزي او بهر ته يې د لا لوړو زده کړو لپاره ولېږي، د هغو لګښتونه دې د همدې ټرسټ فنډ له کلنيو عوايد څخه تمويل شي. په دې شرط چې غيرکمونستي هېوادونو يعنې امريکا، لوېديځې اروپا، جاپان او نورو ته ولېږل شي.

ب- هغه کسان چې له دې مدرکه د هغو د زده کړو لګښتونه په بهر کې ورکول کېږي، بايد ضمانت ورکړي، چې په بهر کې د زده کړو له تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره کولو وروسته هېواد ته راستنېږي او د کابل پوهنتون له اړتيا سره سم **۱۴**کاله تدريس کوي. په دې صورت کې د خدمت په لومړيو **۱۲**کلونو کې پر هغه ټاکلي معاش سربېره چې له اړوندې اداري څخه يې اخلي، هره مياشت دې زر افغانۍ د ترسټ فنډ د عوايدو له مدرکه هم ورکړل شي. په هغه صورت کې چې دا ډول شاگردان له بهر څخه بېرته راستانه نه شي، ضامن يې بايد د تگ راتگ او هلته د زده کړو لگښتونه بېرته ترسټ فنډ ته ورکړي.

زابلي د **۱۳۷۷**په لړم= د **۱۹۹۸**م. کال په نومبر کې يې له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړي دي.

د فکر ژورو ته کښته کېدل او د تعقل له چينې د زمزمو راايستلو ته تفکر وايي. تفکر دا نه دی چې اروا دې د سوچ له قافلې سره ملتيا وکړي او د انديښنو نړۍ ته دې يوسي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ زابلی یو ملي شخصیت و، ځکه خو یې خپله شتمني ملي ګټو ته وقف کړه.
- ✓ په افغانستان کې د بانکدارۍ پلار ګڼل کېږي او رښتیا هم داده چې په دې ډګر کې یې نه هېرېدونکی کار کړی دی.
- ✓ زابلي تر ۱۶ د زیاتو اقتصادي بنسټونو په تأسیسولو سره د ملي اقتصاد په غوړېدا کې مهم رول ولوباوه.
- ✓ د هېواد د صنعتي کېدو د لومړي بنسټ په کېښودو کې یې لاس درلود.

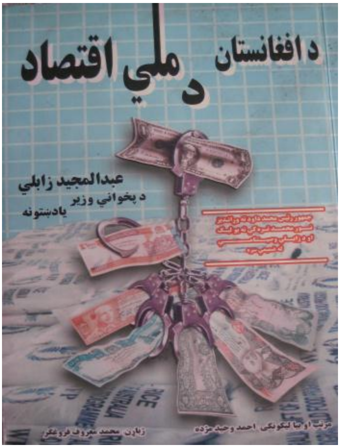

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالملک عبدالرحیمزی

عبدالملک د عبدالرحیم خان زوی پر **۱۲۹۳**ل = **۱۹۱۴**م. کال د لوګر ولایـت د محمـدآغې ولسـوالۍ پـه ګـومران کـلي کـې زېږېـدلی دی. عبدالرحیمزی په ملک خان هم مشهور و.

عبدالرحیمزی وروسته له هغه چې لـومړنۍ زده کـړې یـې پـه خپـل هېواد کې پای ته ورسولې، د لوړو زده کړو لپاره ترکیـې هېـواد تـه ولېـږل شو. هلته یې د حربي لوژستیک په مسلک کـې د هغـه هېـواد پـه حـربي اکاډمۍ کې زده کړې بشپړې کړې دي. د امریکا له متحده ایـالتونو څخـه یې د عامه اداري په څانګه کې د لیډرشیپ ډیپلوم تر لاسه کړی دی.

د زده کړو تر بشپړولو او خپل هېواد ته تر راستنېدو وروسته یو وخت د دفاع وزارت د لوازماتو مرستیال او بیا رئیس و ټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحیمزي د جګړنۍ او ډګرمنۍ رتبې په محاربوي خدمتونو تر لاسه کړي دي. د محمد داؤد خان د دفاع وزرات په دوره کې عبدالرحیمزی د پوځ د لوژستیک رئیس و.

په **۱۳۲۳**ل. کې د مرکزي قواو د پلټنې رئیس و.

په **۱۳۲۵**ل. د ملي دفاع وزارت د پلټنې رئیس و.

په **۱۳۳۰**ل. کې د عمومیه لوازماتو(لوژستیک) رئیس و.

د **۱۳۳۲**ل. کال له وړې د مالیې وزارت کفیل و.

د **۱۳۳۲**ل. له لړم د مالیې وزارت پرکفالت سربېره د ملي اقتصاد وزارت کفالت هم ورپه غاړه شو.

د ښې وړتیا ښودنې له امله د کفالت له پړاوه تېر او د **۱۳۳۴**ل. په سلواغې = **۱۹۵۵**م. کې د ډګروالۍ په رتبه د محمد داؤد خان په کابینه کې د مالیې وزیر وټاکل شو.

عبدالرحیمزی ډېر هوښیار، عالم، ځواکمن او صدراعظم ته نږدې سړی و. وروسته له هغه چې ډاکټر عبدالرؤف حیدر د اقتصاد وزارت له چوکۍ استعفا ورکړه، عبدالرحیمزي د هغه وزارت سرپرستي هم کوله.

د پنځه کلن اقتصادي پلان په برابرولو پسې یو ځل بیا د تمویل د سرچینو د نه شتون ستونزه رامنځ ته کېږي، ځکه یوازې د شوروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکاناتو ته لاسرسي د پلان د پلي کولو لپاره بسنه نه کوله، نو يوه له هغو شتمنو سرچينو څخه چې په کلونو کلونو ورته د پاچاهي دربار سترګې وراوښتې وې، د امريکا د مرستو جلبول وو. له همدې امله يو ځل بيا د عبدالرحيمزي تر مشرۍ لاندې يو پلاوی وټاکل شو او صدراعظم محمد داؤد خان د امريکا متحده ايالتونو ته د هغه د سفر په اړه عبدالرحيمزي ته داسې وويل:

((امريکايان زموږ پر تندي سره ستوري ويني، زما ترونه د هغه هېواد د مرستو پر راجلبولو بريالي نه شول، اوس ستا دنده ده، چې د امريکايانو قناعت تر لاسه کړې))

له امريکا څخه دغه پلاوی تش لاسونه راونه ګرځېده، بلکې تر يوه بريده يې له ځان سره برې هم درلود. د ساري په ډول د **۱۳۳۶**ل=**۱۹۵۷**م. کال د جون په وروستيو کې د امريکا دولت د کابل پوهنتون د جوړولو لپاره يو ميليون او شپږ سوه زره افغانۍ ځانګړې کړې او د افغانستان او امريکا ترمنځ د پنځه ميليونه او اوه لکه پنځوس زره کلدارو پور موافقه وشوه. همدارنګه له ماليې وزارت سره يو ميليون او يو سلو شپاړس زره امريکايي ډالره نوره مرسته هم وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په خپلو دوه لومړيو کاري کلونو کې د پخواني حکومت د بودجې حجم چې **۵۰۰** ميليونه افغانۍ وې، يو ميليارد او درې سوه ميليونو افغانيو ته پورته کړ. دا لومړی ځل و، چې هېواد له پرلپسې **۲۴** کلن بودجوي کسر څخه خلاص شو.

په**۱۳۳۶**ل= **۱۹۵۷**م. په دې تور چې د کوم بهرني هېواد (امريکا) په دسيسه يې غوښتل کودتا وکړي، زنداني شو او پر ځای يې د هرات د هغه مهال والي عبدالله ملکيار وټاکل شو.

عبدالرحيمزي ډېر کلونه په زندان کې تېر کړل. کله چې به هغه ته د وتلو اجازه ورکول کېده، هغه به نه منله او غوښتنه يې کوله چې جرم دې يې معلوم او د زنداني کېدو دليل دې يې څرګند شي. په پای کې د غوايي تر کودتا وروسته د **۱۳۵۷**ل. د لړم په **۱۵** مه تر **۲۲** کاله زندان وروسته آزاد شو. د هغه خلاصون د دوستانو او پلويانو د ډېرې خوښۍ لامل وګرځېد، د هغه ليدلو او هرکلي ته خلک پرلپسې ورروان وو. واکمن رژيم د هغه په کور کې دا ګڼه ګوڼه او تګ راتګ ونه زغمه؛ نو بيا يې بندي کړ؛ خو څه موده وروسته تر ځينې شرايطو او قيوداتو لاندې ازاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحيمزی سربېره پر دې چې يو مسـلکي نظـامي افســـر و، يـو استاد او ليکوال هم و. په حربي پوهنتون کې يې د استادۍ ويـاړ درلـود، چې د لوازماتو او لوژستيک پـه څانگـه کـې يـې لـه ژبـاړنی پيـل او تـر استادۍ پورې پرمختگ کړی و.

کله چې په ۱۳۳۰ل. کې د لوازمو(د فوق لسانس معـادل) پـوهنځی تأسيس شو، د هغه څلور مهم مضامين (د سفر برۍ لوژستيک، عمـومي بسيج و د پوځ بسـيج، د اعاشـې عـالي نظريـات او د قرارگـاه مسـاعي) عبدالرحيمزي تدريسول.

د اداري چارو او لوازمو(اوسني لوژستيک) په اړه يې کتابونه، رسالې او زياتې مقالې ليکلې دي. نوموړي د سـفر بـرۍ د چـارو، اساسـات او لوژستيک، د قراگاه مساعي، د ارکان حـرب دنـدې، عمـومي تکتيـک، د پوځ مورال (معنويات) او ضد ټانک په اړه ډېر شمېر مقالې کښلې، چې د پوځ په مجلې کې خپرې شوي دي.

عبدالرحيمزي په ماليې وزارت کې د خپل کار پر هماغه لومړي کال يوازې دا نه چې دا د بودجې کسـر يې لـه منځـه يـوړ، بلکـې نومـوړي د لومړي ځل لپاره د دولت بودجې تـه علمـي بڼـه ورکـړه، قـانوني مـتن، د بابونو والا جدولونـه، فصـلونه او مـادې يـې پـه مجلـده بڼـه چـاپ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو او دولتي ادارو په واک کې ورکړل. په دې توګه د هېواد بودجه نوره له پاچاهي دايرې راووته او ملي، قانوني او ټوليزه بڼه يې غوره کړه.

په عصري بڼه د ارزاقو د رياست رامنځ ته کول او همدارنګه د کابل او پلخمري د سېلوګانو طرح او جوړونه هم د دې وزير نوښت و.

د بغلان د پلخمري سېلو

عبدالرحيمزي په لومړي اقتصادي پلان کې پر شته ښوونځيو سربېره د **۷۰۳** کليوالي، لومړنيو، منځنيو او ثانوي ښوونځيو لګښتونه او د کابل پوهنتون په چوکاټ کې د پنځه پوهنځيو پولي تخصيصات تضمين او تأمين کړل.

عبدالرحيمزي د پلان جوړونې هسته د پلان رياست په سويه د ملي اقتصاد وزارت په چوکاټ کې رامنځ ته کړه، چې د لومړي اقتصادي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر طرحې او تـدوين وروسـته، د مـلي اقتصـاد وزارت پـه دريـو بېلابېلـو وزارتونو وويېشل شو. په دې ډول چې د صـنايعو رياسـت د صـنايعو پـر وزارت بدل شو. د پلان او سوداگرۍ رياستونه بيا هم د هغه د وړانديز پر بنسټ د سوداگرۍ او پلان پر وزارتونو بدل شول.

عبدالرحيمزي د سرې مياشتې د مؤسس غړي په توگه دې مؤسسـې ته له مالي پلوه عملي خپلـواکي ورکـړه، چـې پخـوا يـې پانگـه د مـاليې وزارت تر اداري لاندې وه. پر دې سربېره د دې مؤسسې ممکنه وسـايلو، عايداتي سرچينو او تمويل ته يې پراختيا ورکړه.

عبـدالرحيمزي د افغـاني پـلاوي د رئـيس پـه توگـه پـه دې پنځـه و کنفرانسونو کې گډون کړی دی:

ايکافي کنفرانس په **۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م. د جاپان په توکيو کې.

ايکافي کنفرانس په**۱۳۳۴**ل= **۱۹۵۵**م. د هند په بنگلور کې.

د نـاپيېلو هېوادونـو د اقتصـادي سـازمان پـه لـومړني کنفـرانس **۱۳۳۴**ل= **۱۹۵۵**م. کې د اندونيزيا په باندونگ کې.

د نړيوال بانک کنفرانس **۱۹-۲۵** سنبله **۱۳۳۴**= **۱۲-۱۸**سپتمبر **۱۹۵۵**م. د ترکيې په استانبول کې.

د نړيوال بانک کنفرانس **۱۳۳۴**ل=**۱۹۵۶**م. په نيويارک کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د پلټنې رياست، د وسله پالې ډلبندي(اردونانس) او د افغان پوځ د لوازمو پوهنځي تأسيسو يې نوښتونه وو.
- د افغان پوځ د لوازمو او لوژستيک ټولی يې وضع او پلی کړ.
- په **۱۳۲۳**ل. کې د افغـان پـوځ د افـرادو د اعاشـې، کوپراتيـف او عسکري کانتين ترويجوونکی او مؤسس دی.
- زندان يې مانه؛ خو بېځايه تور يې نه مانه؛ نو له زندانه ونه وت.
- افغاني سرې مياشتې ته يې خپلواکې ورکړه.
- بودجه کنترولول او د بـودجې اوږ کســر لـه منځـه وړل يـې يـو کارنامه ده.

په فزيکي ډول د ټولنې د اساساتو جوړول اسان کار دی، خو په فکري ډول جوړول يې د ستونزو او کړاوونو توپان په مخ کې لري.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکیار

عبدالله ملکیار د برگد عبدالاحمد خان زوی او د عبدالمک خان لمسی دی، چې له همدې امله یې "ملکیار" کورنی نوم غوره کړی دی. ملکیار د (۱۹۰۹م. کال د اپریل په۱۶مه =۱۲۸۸ل) په غزني ښار کې زیږیدلی دی. لومړی یې په غزني او بیا یې د کابل په استقلال او اماني لیسو کې زده کړې کړي دي.

تر دغو زده کړو وروسته له امان الله خان پاچا سره له هېواده ووت او هند ته لاړ. له هغه ځایه له سردار عنایت الله سره ایران ته لاړ. هلته یې د فرانکو پرسان په مؤسسه کې نورې زده کړې وکړې. په ۱۳۱۱ل. کې د هرات له لارې بېرته هېواد ته راستون شو او د نایب سالار عبدالرحیم خان کوهستاني له خوا یې تود هرکلی وشو. بیا د مشرانو ورونو د لیدلو لپاره کندهار او کابل ته لاړ. عبدالاحد خان په کندهارکې فرقه مشر او عسکري قوماندان او گل احمد خان په کابل کې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروښو تـر ليـدو وروسـته پـه کنـدهار کـې و، چـې د صـدراعظم محمد هاشم خان له خوا کابل تـه وروغوښـتل او د صـدارت د دريـيمـې شعبې د تحريراتو د مدير په توگـه وگومـارل شـو. تـر ۱۳۱۵ل. پـورې پـه همدې دندې پاتې و.

ملکيار په۱۳۱۶ل. کې په جرمني کې د بانک نماينـده مقـرر شـو. پـه همدې کال يې له "خيريه" سره واده وکړ او له دې مېـرمن سره جرمنـي تـه لاړ. د دويم نړيوال جنگ تر پيل پورې په جرمني کې د بانـک نماينـده و. څرنگه چې د جنگ له امله د جرمني سوداگريز اړيکي له نورو هېوادونـو سره پرې شول؛ نو ملکيار هم بېرته افغانستان ته راوگرځېد. تـر راسـتنېدو وروسته د سوداگرۍ وزارت معين او د افغانستان بانک مرسـتيال وټاکـل شو؛ خو شپږ مياشتې وروسته د هرات نايب الحکومه مقرر شو.

پر پښتو او دري سربېره يې په انگلېسي، جرمني او فرانسوي ژبو هـم د اړتيا په اندازه خبرې او ليکنې کولای شوې.

برگد عبدالاحمدخان د اميرحبيب الله پـه دوره کـې د برگـد پـه رتبـه "امين الوجوهات" و، چې ناثابت عوايد لکه گمرک او نور راغونډول او د مستوفی الممالک په غيابت کې د هغه سرپرستي کول يې دنده وه. برگد عبدالاحمدخان په غزني کې په خپل کور کې ووژل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکیار دوه ورونه درلودل: (گل احمدخان او عبدالاحدخان) چې دواړه تر هغه مشران وو. گل احمدخان ډېر وخت د مزار او لږ موده د هرات نایب الحکومه و. دا شخص هم د افغانستان له مدبرو او باکفایتو نایب الحکومه گانو څخه و. عبدالاحدخان د افغانستان د پوځ جنرال و، چې تر نایب سالارۍ رسېدلی و. په مشرقي کې یې د نائب الحکومه او عسکري قوماندان په توگه هم دنده ترسره کړې ده.

ملکیار درې خویندې درلودې: جیران چې د مشهور نایب سالار زلمي خان منگل خورزه وه. دویمه یې حمیرا ملکیار وه، چې له صلاح الدین سلجوقي سره یې واده کړی و. درېیمه یې حبیبه ملکیار د هرات د مشهور فرقه مشر جنرال محمدقاسم خان شریف مېرمن ده، چې په کلفورنیا کې مېشته ده.

عبدالله ملکیار د هلمند ناوې د رئیس په توگه هم دنده ترسره کړې ده. دا هغه مهال و، چې پاکستان مالدار کوچیان د اباسیند شاوخوا ښېرازو ورشوگانو ته له ورتگه منع کړل او ژمی یې مجبوراً په افغانستان کې راغی. حکومت ملکیار د دې لپاره د هلمند ناوې رئیس مقرر کړ، چې د کوچیانو د څرځایونو غم وخوري او د هلمند او ارغنداب اوبه کنټرول کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لـه(۱۳۲۰- ۱۳۲۸ل= ۱۹۴۱م- ۱۹۴۸م) پـورې د هـرات نایـب الحکومه و.

تر هغه وروسته یې وروور ګـل احمـدخان پـه ۱۳۲۹ل. کـې د هـرات نایب الحکومه شو؛ خو تر یو کـال وروسـته هغـه لـیرې او عبـدالله خـان ملکیار دویم ځل د هرات نایب الحکومه په توګـه مقـرر شـو (لـه۱۳۳۰ - ۱۳۳۳ل= ۱۹۵۱م- ۱۹۵۴م پورې).

عبدالله ملکیار په۱۳۳۹ل= ۱۹۶۰م. کې د مالیې وزیر شو.

د هغه د وزارت په دوران کې پخواني شوروي اتحـاد لـه افغانسـتان سره ۳۰۰ میلیونه ډالره اقتصادي مرسته وکړه.

د هغه د وزارت په دوره کې د پخواني شوروي اتحاد متخصصـینو د هیواد په شمال کې نفت هم کشف کړل. د هغـه پـه دوره کـې د سـالنګ لوی واټ وغځېده او ختیځ یـې د هېـواد لـه شـمال سره پـه داسـې ډول ونښلاوه، چې لاره یې ۱۹۵ کیلومتره رالنډه شوه.

همدا رنګه امریکا هم له افغانستان سره ۱۶نـیم میلیونـه ډالـره مرسـته وکړه او ۵۰ میلیونه یې پور ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالنگ تونل داخلي نما، چې ډمبر سرک په بشپړه توکه ویجاړ شوی دی

د ملکیار په دوره کې شوروي اتحاد د نغلو بند رغولو لپاره هم د دوه سوه شل میلیونو او څلور سوه زرو(۲۲۰۴۰۰۰۰۰)ډالرو ژمنه وکړه.

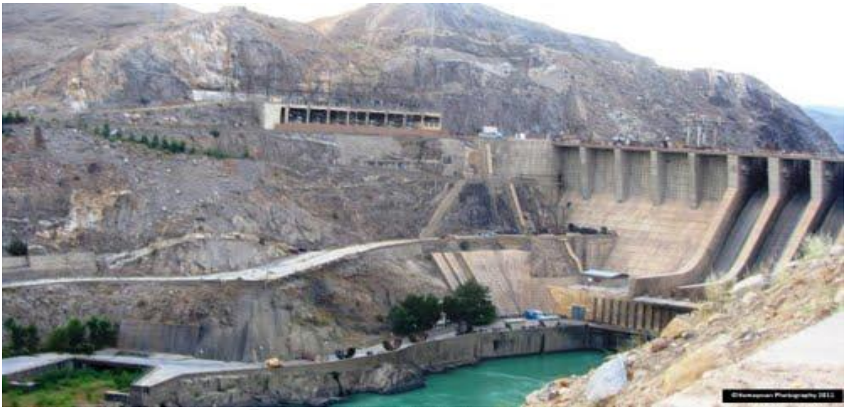

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه(۱۳۳۹- ۱۳۴۰ل= ۱۹۶۰- ۱۹۶۱م) کـې د افغانسـتان ولسـي جرگې ۴۵۰ میلیونه افغانۍ بودجه تصویب کړه؛ خو ملکیار اعـلان وکـړ، چې له (۱۳۳۶-۱۳۴۰ل=۱۹۵۷- ۱۹۶۱م) پورې د پنځـه کلـن پـلان د پـاتې کارونو د بشپړاوي لپاره به **۲۵۴** میلیونه افغانۍ زیاتې هم ورکړي.

عبدالله ملکیار د ډاکټر محمد یوسـف د صـدارت پـه دوره (۱۳۴۳ل) کې د صدارت لومړی مرستیال او د مالیې وزیر، خو وروسته په لندن کې د افغانستان سفیر شو.

عبدالله ملکیار په هغـه پـلاوي کـې هـم شـامل و، چـې د امریکـا د جمهور رئیس "ایف کینیډي" او د هغه د مېرمنې په بلنه محمد ظاهر پاچـا او ملکه "حمیرا" امریکا ته لاړل. تر دې سفر وروسـته عبـدالله ملکیـار لـه ۱۳۴۶-۱۳۵۶ل= ۱۹۶۷- ۱۹۷۷م. پورې په واشنگټن کې د افغانسـتان سـفیر و.

هغه له نبراسکا پوهنتون څخه په**۱۳۵۴**ل= **۱۹۷۵**م. کال کې د حقوقو افتخاري ډاکټري واخیسته او له همدغه کال وروسته د تل لپاره په امریکـا کې مېشت شو.

تر دویم نړیوال جنگ وروسته پخواني پاچا محمد ظـاهر، د امریکـا متحده ایالتونو ته عبدالحسین "عزیز" د لومړني سفیر په توگـه ولېـږه. پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل کې "روزولټ" د امریکا رئیس جمهور د امریکا د لومړني سفیر په توگه "ویلیام هارني بروک" د **۱۳۲۴**ل= **۱۹۴۵**م. کال د نومبر په **۴**مه افغانستان ته راولیږه. عبدالحسین عزیز هغه تاریخي ودانۍ چې پخوا د امریکا د سترې محکمې وه، په دې هېواد کې د افغانستان د سفارت لپاره گرو ونیوه، بیا عبدالله ملکیار د خپل سفارت په دوره کې دا ودانې د افغانستان د سفارت لپاره وپېرله.

اروانباد عبدالله ملکیار په هرات کې ډېر اصلاحات راوستل، د ښاري پراختیا پلان یې پلی او هغه نقشه یې پراخه کړه چې غلام فاروق "عثمان" یې بنسټ ایښی و. تاریخي آبدات یې ترمیم او له ویجاړېدنې وژغورل. د ځینو زیارتونو ودانۍ او د دولتي ادارو لپاره یې ډېرې ودانۍ جوړې کړې.

عبدالله ملکیار د هرات په مرکز او سیمو کې د دفترونو او ادارو لپاره ودانیوجوړولو ته کلکه پاملرنه وکړه او په خپله دوره کې یې دومره ودانۍ جوړې کړې، چې په تېر کې یې ساری نه و لیدل شوی؛ خو راوروسته یې تر اوسه هم ساری ونه لیدل شو. وایي چې ملکیار په هرات کې **۹۲** ودانۍ جوړې کړي دي. د غور په دولتیار کې د پاخه هوټل ودانې، د بادغیس د رباط سنگي ودانې، د هرات ولایت پارک، پارک هوټل، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات سینما، د تمثیل صحنه، شاهي باغ ته د ځېرمه د ښوونځي وداني، د عامه کتابتون وداني، د عدلیې د محاکمو، څارنوالی، احصایې او نور لپاره ودانۍ، د انجیل، کرخ، اوبه، شهرک، سرچشمې، ګذرې، تیوره، ادرسکن، ګلران، تولک، قادس، جوند، بالامرغاب، پسابند، فرسی، چشت، ساغر، کشک کهنه، غورماچ، غوریانو او نورو د حکومتي ادارو لپاره ودانۍ، د غیرزن د لېسې او کرخ ښوونځي ودانۍ، د هریرود هوټل وداني، د شینډنډ حکومتي ودانۍ، ملي باغ او نورې هغه رغاونیزې چارې دي، چې په ولس کې یې د ارواښاد عبدالله ملکیار نوم ژوندی ساتلی دی.

د هغه په دوره کې په هرات کې د عمراناتو شرکت جوړ شو. "رسا" صاحب د دوست محمد خان ایماق پخوانۍ او له کاره لوېدلې فابریکې سره له لینونو او نورو سامانونو وپېرلې او د برېښنا د لوی شرکت د رئیس غلام محمد فرهاد، عبدالمجید زابلي او د هرات د برېښنا شرکت د رئیس صلاح الدین سلجوقي په مرسته یې د هرات برېښنا له کابل سره یو ځای کړه او په پای کې د ملکیار په ځانګړې پاملرنې او پرلپسې هلوځلو دغه دوه پنځه سوه کیلواټه فابریکې فعالې او هرات بیا روښانه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکيار د هلمند ناوې د پراختيا رياست پر مهال د هرات- کندهار په سرک پراته پولونه لکه هاشمي، ادرسکن، شينډنډ، جيجه، فراه رود، دلارام، هلمند او ارغنداب په لړ وخت کې په فني کسانو جوړ کړل. ډېر سرکونه يې وغځول او د ښار شاوخوا او د سرکونو پر غاړو يې **۳۲۰۰۰** ونې کښېنولې.

ملکيار د يوه ربښتني روڼاندي په توګه له علمي فرهنګي کړيو سره نږدې اړيکي درلودل او د هغو د پراختيا او پياوړتيا لپاره يې هراړخيزې هلې ځلې کولې. د هغه په دوره کې فرهنګ او هنر ډېره وده وکړه، هغه به شخصاً په غونډو او مشاعرو کې ګډون کاوه او له عملي- فرهنګي کسانو سره يې د يوه همکار په توګه چلند کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پوهنې ته هم خورا ستر خدمتونه وکړل، تر هغه د مخه په هرات کې ښځينه ښوونځى نه و، د هغه په هلوځلو ښځينه ښوونځى جوړ شـو. د هغه په دويمه دوره کې دغه ښځينه ښوونځى چې" مهـري هـروي" يـې نومولى و، لېسې ته لوړ شو. هغه د ښځينه و دغه ښوونځى شخصـاً پالـه او کلکه پاملرنه يې ورته درلوده. د هغـه قدردانـه او عـالي فطرتـه مېـرمن "انيسه" به هم دغه ښوونځي ته راتلله، په پروګرامونو کـې بـه يـې ګـډون کاوه او د يوې زړه سواندې مور په توګه بـه يـې لـه بېوزلـو نجونـو سره د درسي وسايلو په برابرولو کې مرسته کوله. ان چې د هغو وېښتان بـه يـې ورپاکول او مينځل، د هغو لباسونه به يې ورمنظمـول او هغـو تـه بـه يـې ښودل، چې په بېوزلۍ کې هم ځان پاک- سوتره ساتلاى شو.

پرته له مهمو جناياتو چې حق العبدي، اختلاس او د دولت د مـال د تلف کولو اړخ به يې درلود؛ ملکيار په نورو پېښو کې د دوسـيو جوړولـو پلوى نه و، يعنې په جزيي پېښو به يې دوسيې نه جوړولې.

د هغه تواضع، نېکې کړنې، نېک او مخلصانه نظريات او لـوړه پـاک نفسي د دې لامل شول، چې هغه د ولسونو په زړونو کې ځاى خپل کړي او ټول ولس د هغه رښـتينى همکـار شي. د هغـه پـه دغـو کارنـامو کـې مخلصو هراتيانو هم ډېره ونډه درلودلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکيار په۱۳۸۱ل= د ۲۰۰۲م. د اگسټ په ۴مه په ويرجينيا کې ومړ. د هغه تر مړينې وروسته هراتيانو غوښتل چې د هغه جسد دې هرات ته راوړل او هلته دې خاورو ته وسپارل شي؛ خو غزنيچيانو ادعا درلوده چې هغه دې په غزني کې خاورو ته وسپارل شي. د افغانستان حکومت بيا دا ښه گڼله چې په کابل کې خاورو ته وسپارل شي؛ خو د هغه کشرې يا ژوندۍ مېرمن انيسې په ويرجينيا کې خاورو ته د هغه د سپارلو پلوي وکړه. په پايله کې همالته په ويرجينيا کې خاورو ته وسپارل شو. انيسې له ملکيار سره شاوخوا ۶۲ کاله عمر تېر کړي دي. انيسه د معين السلطنه سردار عنايت الله خان لور ده.

د درونټې برېښنا بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د افغانستان په تاریخ کې یې د یوه نایب الحکومه په توګه د رغاونې په ډګر تر ټولو زیات کار کړی دی.
- ✓ یو ربښتینی، زړه سوانده او حقپال نائب الحکومه، سفیر او وزیر و. د وزارت د دورې کارنامې یې هم نه هېرېدونکې دي.
- ✓ که په سفر کې یې له غازي امان الله خانه لاره بېله شوه، نو فکراً په ربښتیني ډول د غازي امان الله په لاره روان و او تر پای یې هغه لاره پرېنښوده.
- ✓ د یوه نایب الحکومه، سفیر او وزیر په توګه یې د هېواد د پرمختګ او د هېوادوالو د هوساینې لپاره هر ډګر پاللی دی.

درناوی دا نه دی، چې د یو چا عبادت وشي، حقیقي درناوی دا دی چې په یو چا کې څومره جوهر وي، هماغومره یې قدر وکړې او له افراط او تفریطه ډډه وکړې.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالستار سيرت

ډاکتر عبدالستار سيرت د ۱۳۱٦ل. په تله کې په سمنگانو ولايت کې زیږدلی دی. زده کړې يې تر ډاکترۍ پورې په اسلامي علومو کې سرته رسولي دي. په کابل پوهنتون کې يې له۱۳۳۹- ۱۳۴۸ل. پورې د شرعياتو پوهنځي د استاد، مرستيال او رئيس په توگه دندې ترسره کړې دي. په ۱۳۴۱ل. کې د شرعياتو پوهنځي مرستيال او له۱۳۴۴- ۱۳۴۷ل. پورې د شرعياتو پوهنځي رئيس و. د نوراحمد اعتمادي په دويمه کابينه کې له۱۳۴۸- ۱۳۵۰ل. پورې د عدليې وزير او لوی څارنوال و. د ډاکتر ظاهر په کابينه کې مشاور وزير شو. په مکه مکرمه کې چې کله مېشت شوی؛ نو په ام القری پوهنتون کې له ۱۳۵٤-۱۳۸۱ ل. پورې استاد و. له ۱۳۵۴- ۱۳۸۱ل. پورې په مکه المکرمه کې د رابطة العالم الاسلامي د مؤسسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شورا غړی و. له **۱۳۵۴- ۱۳۸۱**ل. پورې د افغانستان د پخواني پاچا محمد ظاهر ځانګړی استازی او مشاور و.

له **۱۳٦۹**ل. تر اوسه پورې د سولې او ملي وحدت د پخوانۍ شورا او حرکت وحدت ملي افغانستان مشر و. په۱۳۸۰ل. کې د بن په تاریخي کنفرانس کې د پخواني پاچا محمد ظاهر د مؤظف پلاوي مشر و. سیرت یو ملي او علمي شخص دی، تل یې د ملت جوړونې ملاتړ کړی دی؛ په دې اړه وايي: پخوانی شوروي اتحاد د یو شمېر بېلابېلو مسلمانو او نامسلمانو ملتونو له ښکېلولو جوړ شوی و، چې شپږ یکې اسلامي هېوادونه وو. شوروي د دې لپاره چې هر ملت له بل ملت څخه جلا وساتي او داسې نه شي چې دا ټول ملتونه د کمونیزم او شوروي اتحاد پر ضد یوه کتله رامنځ ته کړي؛ نو هلته یې د ملیت اصطلاح رامنځ ته کړې وه. کله چې روسان افغانستان ته راغلل دا اصطلاح یې زموږ د قومونو پر وړاندې رواج کړه. هر قوم ته یې یو ملیت وایه، په داسې حال کې چې هیڅ ملت له بېلابېلو قومونو پرته نه تشکیلېږي. په نړۍ کې څوک د یوه هېواد بېلګه نه شي وړاندې کولای، چې سل په سلو کې دې یو قوم وي. هر هېواد بېلابېلو قومونه لري؛ خو بېلابېل قومونه د بېلابېلو ملتونو معنی نه ښندي، تاسو باید یوه قوم ته یو ملیت ونه واياست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مطبوعاتو هيله لرم، چې د افغانستان هيڅ قوم ته مليت ونه وايـي، کولای شي ووايي ازبک، هزاره، پښتون، تاجک؛ ځکه د مليت کلمـه يـو ملت غوښتونکې کلمه ده او افغانستان يو ملت لري...

که دې يوې کوچنۍ بېلگې ته ځير شو، زموږ پښتانه په خپل ځنـگ کې همدومره يا تر دې هم زيات پښتانه لري، زموږ ازبک په خپـل څنـگ کې يو ازبکستان لري، زموږ تاجک په خپل څنگ کې يو تاجکستان لري، ترکمن مو ترکمنستان لري، شيعه چې زموږ يو مذهبي اقليت دی، په خپل څنگ کې يو لوی هېواد لري، چې شيعه مذهبی دی. زموږ سنيان په خپل څنگ کې يو لوی هېواد لري، پاکستان چې هغه سني مذهبه دی؛ نـو پـه خپل هېواد کې هيڅ داسې عنصر نه لرو، چې بهر يې لويه بېلگه نـه وي. نو که په خپله اصلي تنه کې عنصر بېل وگڼو، هغه ازاد نه وي، هغـه ځـي او په خپله هغه لويه بېلگه کې ورکېږي، هلته پاتې يې په هغـه ځـای کـې ماتې خوري او تېپي کېږي. نو ټول قومونه په يوه واحده تنه کې دي، چـې د هغې نوم افغانستان دی او په يوه واحد ملت کې دي، چـې د هغـه نـوم افغان ملت دی.

له پورتنۍ وينا د پوهاند ستار سيرت ملي توب او د ملـت جـوړونې رغنده افکار ښه ترا جوتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ سيرت يو ملي او علمي شخص دی او د افغان ملـت د جوړېـدا او غوړېدا لپاره رغنده نظريات لري.
- ✓ هغه د ملت جوړونې پر ګټو باوري او قانع دی او تل يې د واحد ملت د جوړونې د بهير ملاتړ کړی دی.
- ✓ د هجرت او جهاد له مهاله تر دې دمه د ډلو ټپلو او قومونو قبيلـو له محدودې دايرې تل بهر پاتې شوی دی.
- ✓ په روانو سياسي بهيرونو کې يوه مطرح څېره ده. د بن په کنفرانس کې هم يوه مطرحه او مخکښه څېره وه.

کهٔ غواړې سو کالهٔ ټولنهٔ جوړه کړې او کهٔ غواړې اخلاقي نظام تهٔ کار وکړې، لهٔ فکر جوړونې يې پيل کړې.

***   ***   ***
***   ***   ***
***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

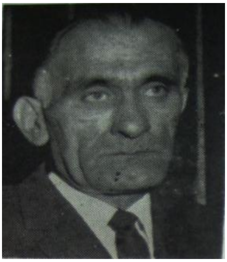

خوازک زلمی

خوازک زلمی د نایب سالار زلمی خان زوی او په **۱۲۹۶**ل. کال د لویې پکتیا د منگلو د موسی خېلو ولسوالۍ په ښندي کلي کې زېږېدلی دی. موسی خېلو ولسوالي اوسمهال په خوست ولایت پورې اړونده ده.

خوازک خان په حربي ښوونځي کې د لومړنیو او ثانوي زده کړو تر بشپړولو وروسته په **۱۳۲۲**ل. کال له حربي پوهنتون څخه فارغ شو. په همدغه کال د دویم بلوک مشر په رتبه د مرکز د قواو د استحکام د ټولي کفیل وټاکل شو. تر **۱۳۲۵**ل. کال پورې یې دغه دنده تر سره کړه. وروسته د نورو زده کړو لپاره هندوستان ته واستول شو او هلته یې د استحکام په برخه کې یو نیم کال زده کړې وکړې.

په **۱۳۲۶**ل. کې هېواد ته تر راستنېدو وروسته د حربي ښوونځي د اداري پلاوي په ډله کې په دنده وگومارل شو. په **۱۳۲۸**ل. کې د استحکام غونډ د ټولي قوماندان مقرر شو. په **۱۳۳۱**ل. کې د عمومي حربي ارکان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاست د ښوونې او روزنې مدیر وټاکل شـو. پـه۱۳۳۸ل. کـې د لـومړي یونټ قوماندان او په۱۳۴۰ل. کې د کـار د قـواو د عمـومي قومانـدانۍ د حرکاتو مدیر وټاکل شو.

جنرال خوازک زلمی په ۱۳۴۲ل. کې د کابل د هوایي ډګـر او د کـور جوړولو فابریکې د ساختماني آمر په توګه مقرر شو. په دې دواړو پـروژو کې یې هېوادوالو ته داسې خدمتونه وکړل چې تل به د هېوادوالـو پـه یـاد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۴۵ل. کې د فوایدعامې وزارت د کار د قواو د لوی قوماندان په توګه مقرر شو.

د کار د قواو د قوماندانۍ پر مهال یې ډېر مهم خدمتونه ترسره کړي دي، لکه د بګرام د هوايي ډګر جوړولو د پروژې، د کابـل- ګردېـز سرک جوړولو د پروژې، د ګردېز- خوست سرک جوړولو د پروژې، په **۱۳۴۲**ل. کې د کندهار- هرات او هرات- تورغونډۍ د سرکونو جوړولـو د پـروژې عمومي آمریت ور تر غاړې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغو لویو لارو په جوړولو کې خوازک خان زلمي د مسوول شخص په توګه شپه او ورځ کار کړی، کړاوونه یې ګاللي، خولې یې تویې کړي؛ ځان یې خوار زهیر؛ خو خپل هېوادوال یې هوسا کړي دي.

خوازک خان زلمي په **۱۳۴۹**ل. کې یې بریدجنرالۍ ته ترفیع وکړه.

په **۱۳۵۰**ل. کې د ډاکټر عبدالظاهر په کابینه کې د فواید عامې وزیر وټاکل شو.

خوازک خان زلمي تر څه زیات د کار د قواو په بېلابېلو پوستونو کې خپل هېواد او هېوادوالو ته خدمت کړی دی. په ځانګړي ډول یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکونو جوړولو او ودانیو په جوړولو کې داسې کارونه کړي دي، چې د هېواد په عمراني تاریخ کې به د هغه نوم تل لپاره ژوندی ساتي.

حاجي انارګل وايي:

((د ننګرهار کانال په جوړونه کې هم خوازک خان ډېر کار کړی دی، ځکه چې هغه مهال د لغمان چارباغ جنرال عظیم خان د فواید عامې وزیر او خوازک خان د کار د قواو عمومي قوماندان و. همدارنګه سید احمدخان د لغمان د مندروړ (په پکلو مشهور) د ساتنې او څارنې عمومي مدیر و، چې له تورخمه تر حیرتانو او تورغونډۍ پورې مسوولیت ورتر غاړې و. هغه ټانکر، بلدوزر، قیر او نور وسایل درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هر وخت به يې د لويې لارې څارنه او ساتنه کوله. د ننګرهار- تورخم سرک په **۱۳۳۹**ل. کې امريکايانو تر سره رود پورې قير کړ. په **۱۳۳۹**ل. کال کې د ننګرهار کانال کار پيل شو. لومړی تونل ووهل شو، چې لاره پرانيستی شي، بيا بند جوړ شو او په همدغه وخت کې ورسره په کانال ويستنې هم کار روان و.

د **۱۳۴۳**ل. کال د مرغومي په **۲۵** پرې ازمايښتي اوبه ورايله شوې. د ثمرخېلو د تونل کار په **۱۳۴۰**ل. کې پيل شو او په **۱۳۴۳**ل. کې پای ته ورسېده. په دغه تونل کې درې ځايه او درې وخته کار کېده د ثمرخېلو له خوا، په منځ کې له سرخ ديوال سره او د بټي کوټ مشوانيو له خوا. دغه تونل شاوخوا پنځه متره لوړ او پنځه- شپږ متره پلن دی يعنې **۱۶۲۰** موټر پکې په ښه ډول تګ کولای شي.

شاوخوا لس زره کسان د کانال پر کار په بېلابېلو ځايونو کې پر بېلابېلو کارونو بوخت وو. د ننګرهار کانال کار چې د **۱۳۳۹**ل. په زمري کې پيل شوی و، تر **۱۳۵۲**ل. کال پورې بشپړ شو او په همدغه کال شوروي اتحاد ته زرګونه ټنه بلاعوضه مالتې ولېږل شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننګرهار کانال **۱۵۰۰۰** هکتاره ځمکه خړوبه کړې ده. مشهور فارمونه يې غازي آباد او د هډې هغه وو. په دې فارمونو کې پر کرنيزه ځمکه سربېره د مالټو، انارو، نارنجانو او ښونانو(زيتونو) ښه بڼونه وو.

د ښونانو فارمونه په **۱۳۴۴**ل. کې ولګول شول او په **۱۳۴۸**ل. کې د ښونانو فابريکو په توليد پيل وکړ. يوه فابريکه په ثمرخېلو او بله په هډه کې جوړه شوې وه.

په غازي آباد فارم کې روغتون، ښوونځي، سپلو او مالدارۍ موجود وو، چې سپلو به خپلو کسانو ته ډوډۍ رسوله. په فارم کې شاوخوا درې زرو کسانو کار کاوه او کله چې بشپړ شو؛ نو بيا ترې د کار قواوې لاړې او يوازې اجيران پکې پاتې وو، چې شاوخوا شپږ سوه کسان به وو.

غازي آباد فارم **۵۱۳** د شيدو غواګانې درلودې چې شيده به يې د فارم په فاميليو سربېره هډې فارم، جلال آباد ښار او د کابل د ګذرګاه د لبنياتو مديريت ته لېږل کېدل.

د ننګرهار تر کانال وروسته د نغلو بند هم د کار قواو جوړ کړی دی. په دغه وخت کې د کارو د قوا قوماندان خوازک خان زلمی و او انجينران يې روسان وو))

خوازک خان په **۱۳۵۴**ل. کې د فراه د والي په توګه مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوازک زلمی د رښتینو او مدبرانه کارونو د ترسره کولو له امله په ډېرو نښانونو او مډالونو هم نازول شوی دی لکه(دریمه درجه نښان، د ورتیا مډال، د ستوري دویمه درجه نښان، د صداقت مډال، د ستوري لومړی درجه نښان، د خپلواکۍ نښان او د وطن نښان)

جنرال خوازک خان زلمی د **۱۳۸۶**ل. د جوزا په درېیمه د پنجشنبې په ورځ په ناروې هېواد کې د شاوخوا ۹۰ کالو په عمر ومړ، جنازه یې راوړل او د کابل په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ خوازک خان زلمي له يوې لنډې دورې پرته نـور ټـول خـدمت د کار د قواو په لوړو پوستونو کې کړی دی؛ نو د هرې لـويې لارې په جوړولو او بشپړولو کې په يو ډول نه په يو ډول لاس لري.
- ✓ د خپلـې دنـدې پـر مهـال يـې د هېـواد د زيـاترو لويـو لارو پـه غځولو، ډمبرولو او پلونو جوړولو کې مستقيم يا نامسـتقيم لاس درلودلی دی.
- ✓ د هېواد د تر ټولو سـتر پـوځي هـوايي ډګـر (بګـرام) د جوړولـو مستقيمه څارنه يې کړې ده.
- ✓ د کورو جوړو په فابريکه کې يې د بې کوره هېوادوالو لپاره يـې د کورونو په برابرولو کې ډېر ستر کار کړی دی.

دين په هغه چا کې مه لټوئ چې او ږده ږيره او غټه پګړۍ لري، بلکې هم دغه کس په دين کې ولټوئ او وګورئ چې کومې چارې او کړنې يې په دين برابرې دي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل

ډاکټر عبدالوکیل د سردار خان زوی د **۱۳۰۲**ل. کال د وري په میاشت کې په کابل کې زیږېدلی دی؛ خو له آره د میدان وردګو د نرخ ولسوالۍ د عمرخېلو کلي اوسېدونکی دی. لومړنۍ زده کړې یې د کابل په استقلال غازي ښوونځي کې کړې دي. هغه مهال تر لومړي ټولګي د مخه د ابجد په نامه ټولګی هم مروج و. عبدالوکیل خان پنځه کاله په همدغه ښوونځي کې زده کړې وکړې او په**۱۳۲۱**ل. کې له غازي لېسې څخه فارغ شو. د هغه د فراغت پر مهال دویم نړیوال جنګ روان و؛ د لوېدیځې نړۍ بل هېواد ته د زده کړو لپاره د هغه امکانات نه برابرېدل؛ نو د پوهنې وزارت له خوا د دوه کسانو په ملګرتیا هند ته ولېږل شو. هلته یې په لایلپور(د اوسني پاکستان فیصل آباد، ځکه هغه مهال لا پاکستان هېواد د نړۍ په نقشه کې نه و) پوهنتون کې د زراعت او بڼوالۍ په برخه کې لوړې زده کړې وکړې او د لسانس سند یې واخیست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۵**ل. کې هېواد ته تر راستنېدو وروسته په کابل کې د دارالمعلمین د استاد په توګه وګومارل شو او دوه کاله يې دغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۲۷**ل=**۱۹۴۸**م. کې لندن ته لاړ او هلته يې په بنوالۍ کې د ماسټرۍ او همدارنګه يې د امريکا له متحده ايالتونو څخه په کرنه کې د ډاکټرۍ ډيپلومونه تر لاسه کړل.

په **۱۳۳۱**ل=**۱۹۵۲**م. کې بېرته هېواد ته راستون شو. د هلمند د کرنې د مرستيال او رئيس په توګه يې دندې ترسره کړې. بيا د هلمند ناوې عمومي رئيس وټاکل شو. دولس نيم کاله په همدې دندې بوخت پاتې شو. بيا تر**۱۳۴۳**ل. پورې د هلمند والي و. تر واليتابه وروسته يو کال وزګار پاتې شو؛ خو په همدې وخت کې د معمول په څېر په خپله کرکيله او تجربو بوخت و. بيا په **۱۳۴۴**ل. کې د مشرانو جرګې انتخابي غړی وټاکل شو او پنځه کاله يې د غه دنده ترسره کړه. په جرګه کې د کمېسيون دننه د زراعت د برخې مسووليت هم ده ته ورتر غاړې و. تر وکالت وروسته يو څه وخت بيا وزګار پاتې شو.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې د زراعت وزارت مشاور وټاکل شو.

ورپسې د محمد موسی شفيق په کابينه کې د زراعت وزير وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل خان به تل د رسمي دندو تر څنګ د خپل مسلک په تجربو بوخت و، بزګران به يې د نوې او عصري بڼوالۍ دودولو ته هڅول. د میدان وردګو په نرخ ولسوالۍ کې يې لومړی ځل په ۱۳۳۹ل. کې په خپله ځمکه کې د تجربو لپاره بڼ جوړ کړ.

د کرنې انجینر هارون هاند د اروابناد ډاکټر عبدالوکیل د خدمتونو په اړه په لنډو ټکو کې وايي:

((اروابناد ډاکټر وکیل ان د مهاجرت په دوره کې هم له ADA,COAR,VITA,AIA ټولنوسره د خپل مسلک په برخه کې د هېواد او هېوادوالو لپاره د ستاينې وړ خدمتونه کړي دي. خدای بخښلي د هېوادوالو لپاره خورا ډېرخدمتونه کړی دي. په کليو او بانډوکې به يې له بزګرانوسره ليدل او هغوی به يې د کرنې له عصري سیستم څخه خبرول. هغوی ته به يې د کرنیزو حاصلاتو د زیاتوالي په اړه سلا مشورې ورکولې.

اروابناد په لومړي وار له جاپان، امریکا، بیروت او منځنۍ آسیا څخه د منو، بادامو، انګورو، شفتالانو،ګېلاسو، ناکو او ځينونورو مېوو ډول ډول نیالګي راوړل او په هېوادکې يې مروج کړل. د هغه خدمت به د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد تاريخ او وګړي هيڅکله هم له ياده ونه باسي او تل به د هېواد په تاريخ کې په زرينوکرښو خوندي وي))

ډاکټر عبدالوکيل به ويل چې د زراعت په برخه کې د افغانستان ګانده ډېره روښانه ده، ځکه چې افغانستان د اوبو، هوا، موقعيت، ارتفاع او مارکېټ له مخې د ښې ګاندې څښتن دی؛ خو دوه څيزونه په دې لاره کې خنډ دي: بېوزلي او بېسوادي. هغه به ويل چې وسايل او ميډيا د زراعت د نويو لارو چارو د ترويج لپاره ډېر مهم دي، په داسې حال کې چې افغانان له دې دواړو محروم دي. يوه نوې تجربه چې تر بزګره

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي نږدې لس کاله وخت نیسي، حال دا چې په لسو کالو کې په نـوره نړۍ کې دغه تجربه بیا زړه شوې وي.

اروابناد عبدالوکیل خان به ویل چې که د افغانستان اوسـنۍ تـر کـر لاندې ځمکه په سمه او مناسبه توگه وکرل شي، سمه سره او کود ورکړی شي؛ نو د هېواد اړتیا پوره کولای او ان صادرېدلای هم شي؛ نـو ویـلای شو چې د سمې کرنې په صورت کې موږ د غلې واردولو ته اړتیا نه لرو.

په حقیقت کې ډاکټـر عبـدالوکیل خپـل ژونـد د هېـواد ښـېرازۍ او سمسورتیا ته وقف کـړی و. چاسـور او چـا سـپین؛ خـو اروابنـاد ډاکټـر عبدالوکیل په هېواد کې بې وینـې تویولـو شـین انقـلاب راوسـت. ده پـه هېواد کې د شنه انقلاب بوټي ولگـول او هېـواد یـې د شـنې طـلا زېرمـه وگرځاوه، هغه طلا چې هیڅکله یې بازار له کساد سره نه مخامخېږي او د تورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانگه یې پښو ته لوېږي.

د افغانستان د علومو اکاډمۍ د کرنـې د انسـتیتیوټ مشـر څېړنپـوه ډاکتر سکندر حسیني وایي:

((اروابناد وزیر ډاکتر عبدالوکیل په ډول ډول طریقـو او وسـایلو لـه نورو هېوادونو څخه اصلاح شوي پیوندونه، زخې او بوټي راوړي او دلته یې مروج کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه يو عملي سړی و، ډېر ليکل يې نه دي کړي؛ خو ډېرې تجربې او ډېر کار يې کړی دی. د منو بېلابېل ډولونه، آلوبالو، گېلاس، زدالو او نور افغاني توليې ته د هغه سوغاتونه دي.

د مسلکي اشخاصو د غوښتنې پر بنسټ هغه خپل يادښتونه ورکړل او د کابل پوهنتون استاد "انورزي" له خوا ترتيب او چاپ شول.

د کرنې او په ځانگړي ډول د بڼوالۍ په برخه کې هيچا د هغه په اندازه کار نه دی کړی))

اروانښاد به د بڼوالۍ پېچلي موضوعات په داسې لهجه او ښه خلکو ته وړاندې کول چې نالوستي بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شول. د خلکو په ژبه او عام فهمه لهجه يې د نوې بڼوالۍ ښېگڼې، لارې چارې او گټور اړخونه ځرگندول. په دې توگه يې بزگران او بڼوال د کرنې د کارپوهانو په توگه روزل او عملي ډگر ته يې وړاندې کول.

په کومو سيمو کې چې د ډاکټر عبدالوکيل د بڼوالۍ سيستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې. ملگرو ملتونو، امريکا او نورو لوېديځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنيوي په لاره کې څومره پانگه ولگوله؟ څه پايلې يې تر لاسه کړې؟څومره په خپلو هڅو کې بريالی شول؟ ټولو ته ځرگنده ده، چې دغه بودجه په تکراري، کليشه يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تبلیغاتو، نندارېزو غورځو پرځو او د کارګرو په ډالرې معاشونو او لوکسو موټرو ولګېدله؛ خو اروابناد ډاکټر عبدالوکيل پرته له دې چې له چا بودجه تر لاسه کړي، په يوازې ځان او پټه خوله د بنوالۍ د نوي سيستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بريالۍ کړه.

ډاکټر صاحب په زهيرتيا او بوډاتابه کې هم کرار نه کښېناست، په نويو تجربو او برياو پسې ستومانه و. د جهاد پر پېر هم ډاکټر عبدالوکيل د ګوند او ګوندبازۍ پر ځای د ولس اقتصادي پياوړتيا ته ځير و، ځکه يې د سياست او سياسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه او زياتره به د هېواد دننه په آزادو سيمو کې له بنوالو سره په نويو تجربو بوخت و. ګڼ بزغلي يې وکرل او د هېواد په مرکزي سيمو کې يې تر ۵۰۰۰ زرو زيات بنونه جوړ کړل. خلک يې وهڅول، له خپله جيبه يې انعامونه ورکړل او ستاينليکونه يې ورواستول. چا چې به بڼ ښه روزلی و، هغوی يې په سوغاتونو ياد او ونازول. اروابناد ډاکټر عبدالوکيل ځانګړې مؤسسه او "ان. جی. او" جوړه نه کړه، بلکې له نورو ادارو سره يې خپله پوهه، تجربه، پلان او پروګرام شريک کړ. ده دا خبره پخه او ثبوت کړه چې "خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې سره یې په نوي سیستم د سبو کر هم دود کړ. هغو سیمو چې ټرانسپورټي اسانتیاوې لرلې، هغو زردالانو ته یې بښوال و هڅول چې تازه مارکېټونو ته رسېدای شي؛ خو لیرې پرتو سیمو چې ټرانسپورټي اسانتیاوې یې هومره نه درلودې هلته یې د بل ډول زردالانو د کرلو سپارښتنه کوله، د هغو زردالانو چې د کښتې کېدو وړتیا یې لرله.

اروابناد د خپل خدمت په مخه کې نه سیمه پېژندله، نه قوم، افغانستان یې کور او د دغه کور هره برخه یې د زړه کتره وه. په همغه وخت کې چې د ډاکټرانو په وینا مرگ ته یې د دوه اونیو واټن پاتې و، په ټلیفون یې د هېواد د اورښت معلومات کول، په کندهار کې څومره اورېدلی؟ په کابل او مزار کې څومره اورېدلی؟ همدلته یې د آرام ساه واخیسته((اوس که خدای کول هېواد د وچکالۍ له منگولو ووت))

چې څوک به یې پوښتنې ته ورغلل، تر هر څه دمخه یې په هېواد کې د هغو قوریو(بزغلیو) او بڼونو حال اخیست، چې ده یې تېر کال سپارښتنه کړې وه. په همدغه حالت کې یې د اکبر مؤسسې په دفتر کې خپل هم مسلکان راټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم یې پر اړوندو او اړینو موضوعاتو خبرې وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل خان د **۱۳۷۹**ل. د لیندۍ په **۲۳** مه په پېښور کې د وینې د سرطان ناروغۍ له امله د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل څښتن حضور ته وړاندې کړ. جسد یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ عمرخېلو کلي ته ولېږدول او هلته په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو؛ خو:

نه مري هغه چې ژوندی یې وي یادګار
ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړي ژوندي دي
مړ وي هېر، ژوندي په یاد وي د روزګار
هر افغان ته "الفت" دومره پوهه غواړي
چې د مرګ او ژوند تشخیص ته ده په کار

د هلمند ناوې د رئیس، د هلمند د والي، د مشرانو جرګې د غړي، د زراعت وزارت د مشاور او د زراعت د وزیر په توګه یې درانه او د قدر وړ خدمتونه ترسره کړې دي.

د نرخ لېسې ته هغه خپله ځمکه هم ورکړې وه او اوس دغه لېسه رسماً د همده نامه ته منسوبه ده.

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هېواد د زراعت په تاريخ کې د اروانساد عبدالوکيل خان غونډې ښه او ډېر خدمتونه بل هيڅ کس نه دي تر سره کړي.
- ✓ په ځانګړي ډول د ښوالي په ډګر کې د هغه خدمتونه د هېواد د زراعت په تاريخ کې بې ساري دي.
- ✓ ملي شخص و، له قومپالنې، ژبپالنې او ګوندپالنې بېزار و.
- ✓ داسې شخص و، چې په دولت کې له لوړو دندو او په مسلک کې له تخصص سره يې هم له ولس سره غوټه اخيستې وه؛ نو تل به د خلکو په څنګ کې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقیوم وردگ

پوهاند عبدالقیوم وردگ پر ۱۳۰۲ل. کال د میدان وردګو ولایت د سیدآباد ولسوالۍ د سپین ورسک په کلي کې زیږیدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په حربي ښوونځي کې تر سره کړې دي، چې هغه وخت د احضاریې په نامه یادېده. ثانوي زده کړې یې د کابل په عالي دارالمعلیمین کې تر سره کړې دي. د لسانس او ماسترۍ دورې د بشپړولو لپاره په ۱۳۲۷ل. کال د امریکې متحده ایالتونو ته لاړ او هلته یې په ۱۳۳۴ل. د "جورج ټاون پوهنتون" د فزیک په څانګه کې زده کړې بشپړې کړې.

د دویم ځل لپاره د هستوي انجینرۍ په برخه کې د امریکې متحده ایالتونو ته لاړ او د پنځلسو میاشتو په موده کې یې د الونای ایالت د اتومي پروګرام په چوکاټ کې زده کړې وکړې. همدا وخت د (د ټیټا نیوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطي سپکټرم) په کشف بريالی شو، هغه نوي خطونـه چـې د لمـر لـه وړانگو نه راځي. په دې اړه يې يو شمېر مقالې هم وليکلې. په پيل کې يو عسکري منصبدار و کله، چې د امريکې له متحده ايالتونو راستون شو، د ملي دفاع په وزارت کې د جگتورن پـه دنـده وگـمارل شـو. وروسـته پـه **۱۳۳۸**ل. کال پوهنې وزارت ته راتبديل شو. د دې وزارت په چوکاټ کـې د کابل پوهنتون د ساينس په پوهنځي کې استاد شو.

په **۱۳۴۱-۱۳۴۱**ل. کلونو کې يې دوه ځله د ذروي انـرژۍ پـه نړيـوال کنفرانس کې هم گډون وکړ او همدا وخت يې د کابل پوهنتـون د علمـي شورا غړيتوب هم ترلاسه کړ.

په **۱۳۵۰**ل. کال د کابل پوهنتون د ساينس د پوهنځي رئـيس وټاکـل شـو. پـه **۱۳۵۲**ل. کـال د زمـري پـه لسـمه نېټـه د محمـد داؤد خـان د جمهوريت په لومړنۍ کابينه کـې د کـانونو او صـنايعو د وزيـر پـه توگـه وټاکل شو.

د همدې کال په ليندۍ کـې د جمهـوري رياسـت د لازم گڼنـې لـه مخې د پوهنې وزير شو.

په **۱۳۵۵**ل.کـال کـې يـې د افغانسـتان د اسـاسي قـانون د تسـويد د کمېټې عضويت هم تر لاسه کړ. په **۱۳۵۶**ل. د سرحداتو د وزير پـه توگـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وگومارل شو. په همدې کال يې د سردار محمد داؤد خان د "ملي غورځنګ" ګوند د مرکزي کمېټې غړيتوب هم تر لاسه کړ.

د افغانستان نوميالی علمي او سياسي څېره ډاکټر انورالحق "احدي" د پوهاند عبدالقيوم په اړه وايي:

((کله چې ډاکټر عبدالقيوم په حکومت کې و، زه په مکتب کې وم. چې واشنګټن ته لاړم نو هلته به مو کله د يوه ملګري په کور، يا په يوه هوټل او بل ځای کې سره ليدل. هغه يو فوق العاده ملګری او دوست انسان و. زما په عقيده هغه د شرافت يوه ټوټه وه. هغه د افغانستان معارف په کميت کې زښت زيات تغيير راوست او په سلو کې ۴۰۰ يې ښوونځي زيات کړل. متوسطې يې لېسې او ابتدايي مکاتب يې متوسطې کړې. هغه به ويل چې ((جوړ به يې موږ کړو او چلوي به يې خدای))

هغه عالم سړی و، پر مسلک او خپلو ژبو سربېره يې انګرېزي ژبه ډېره ښه زده وه، ان تر يوه اديب هم قوي. هغه احسان منونکی او انسان پالونکي سړی و، يوه ورځ يې ماته وويل، چې زه ستا له خسر "پير صاحب" څخه ډېر ممنون او د هغه د احسان پوروړی يم، زما د راتګ په لګښت کې يې راسره مرسته کړې ده، که نه ما لګښت نه شو برابرولای. امين سړی و، پر خپله حلاله روزي يې قناعت درلود))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ عالم، امين، کارپوه او زيارکښ وزير و.
- ✓ په ځانګړي ډول د پوهنې وزارت کميت ته يې ستر کار کړی دی او ښوونځي يې څلور برابره زيات کړي دي.
- ✓ مؤدب، ملګری او شريف انسان و، احسان يې نه هېراوه او تل يې په حلاله شتمنۍ ګوزاره کوله.
- ✓ هېواد او هېوادوال پرې ډېر ګران وو.

دا مسلماني نهٔ دهٔ، چې د خلکو د غولولو لپارهٔ ږيرهٔ اوږدهٔ کړې، پټکی ووهې او د تسپو اميل پهٔ لاس کې واخلې، بلکې رښتينې مسلماني دا دهٔ چې د زړهٔ کعبهٔ لهٔ بوتانو پاکهٔ او د مينې، خلوص او ژمنتيا ګلان پکې وکرې.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

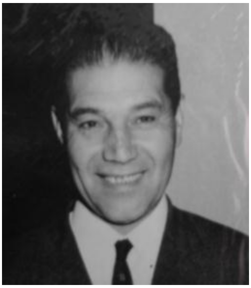

غلام صدیق محبي

اروانښاد پوهاند ډاکټرغلام صدیق محبي په ۱۳۱۱ل. کې د غزني ولایت د اندړو ولسوالۍ د صاحب خان کلي په یوه روښاندې کورنۍ کې نړۍ ته سترګې غړولې دي. په پلرنۍ سیمه کې تر لومړیو زده کړو وروسته د دولت د پریکړې پر بنسټ کابل ته راوستل او په۱۳۲۴ل. کې په ښوونځی کې شامل شو. په ۱۳۲۹ل. کې له دولسم ټولګي فارغ او وروسته د کابل پوهنتون په ساینس پوهنځي کې شامل شو. محبي په ۱۳۳۳ل. له نوموړي پوهنځي فارغ او په نجات لیسه کې د ښوونکي په توګه مقرر شو. تر ۱۳۳۶ل. پورې یې د پوهنې وزارت په چوکاټ کې کار وکړ.

د ۱۳۳۶ل. کال په وروي کې د هغه وخت شوروي اتحاد ته د لوړو زده کړو لپاره ولېږل شو. په بریالیتوب سره یې دغه دوره تېره کړه او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۴۲ل. کې یې د مسکو له دولتي پوهنتون څخه د ساده زرو په برخه کې د ماسټرۍ(Ms.D) او ډاکترۍ(Ph.D) ډیپلومونه ترلاسه کړل.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د همدغه کال له سلواغې څخه د کابل پوهنتون د ساینس پوهنځي استاد مقرر شو. د **۱۳۴۵**ل. کال په لیندۍ کې د کابل پولیتخنیک پوهنتون استاد او بیا د عمومي تدریسي مدیر په توګه مقرر شو. په **۱۳۴۷**ل. کې د دې پوهنتون د علمي مرستیال په توګه او په **۱۳۵۰**ل. کې د پولتخنیک پوهنتون د منتخب رئیس په توګه وټاکل شو. په **۱۳۵۱**ل. کې د کابل پوهنتون د اداري مرستیال په توګه او د **۱۳۵۳**ل. کال په کب کې د کابل پوهنتون د رئیس په توګه مقرر شو.

د ښې ورتیا، پوهې او کفایت په ښودلو سره د **۱۳۵۵**ل. په کب کې د شهید محمد داؤد خان په کابینه کې د لوړو زده کړو د لومړني وزیر په توګه مقرر شو، چې د **۱۳۵۷**ل. کال تر غوایي پورې یې په ښه ډول دغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۵۸**ل. کې یوځل بیا د کابل پولیتخنیک استاد شو، چې د ژوند تر پای پورې یې دې سپېڅلې دندې ته دوام ورکړ. ارواښاد محبي د خپل علمي ژوندانه په اوږدو کې د هېواد د بچیانو په روزنه کې له هیڅ ډول هلوځلو ډډه نه ده کړې. یو تجربه کار استاد و، چې له ډېرو علمي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداري تجربو سره یې په اکاډمیک بهیر کې خپلې دندې په صداقت ترسره کړې.

په پیل کې د فزیک په ډیپارټمنټ کې د عمومي فزیک مضمون د بهرنیو او کورنیو استادانو له خوا تدریسېده. ډاکټر عبدالعظیم ضیایي د پوهاند په رتبه او ډاکټر غلام صدیق محبي د پوهنوال په رتبه لومړني کورني استادان وو، چې په دې ډیپارټمنټ کې یې د فزیک په تدریس پیل وکړ.

پوهاند غلام صدیق محبي په اتومي فزیک کې لومړنی افغان متخصص و.

مرحوم پوهاند محبي په علمي چارو کې پر خدمت سربېره د اتومي انرژۍ د ملي کمېسیون غړی، د لوړو زده کړو د قانون د تدوین د کمېسیون غړی، د الیکترومېخانیک پوهنځي د علمي شورا غړی او د فزیک ډیپارټمنټ آمر، د لوړو زده کړو د عالي شورا غړی، د کریډټ سیستم غړی او د ژباړې اداري د بورډ غړی هم پاتې شوی دی.

پوهاند غلام صدیق محبي د افغانستان د لوړو او مسلکي زده کړو لومړنی وزیر و، چې د جمهوریت پر مهال د شهید محمد داؤد خان د دې فرمان په اساس مقرر شو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

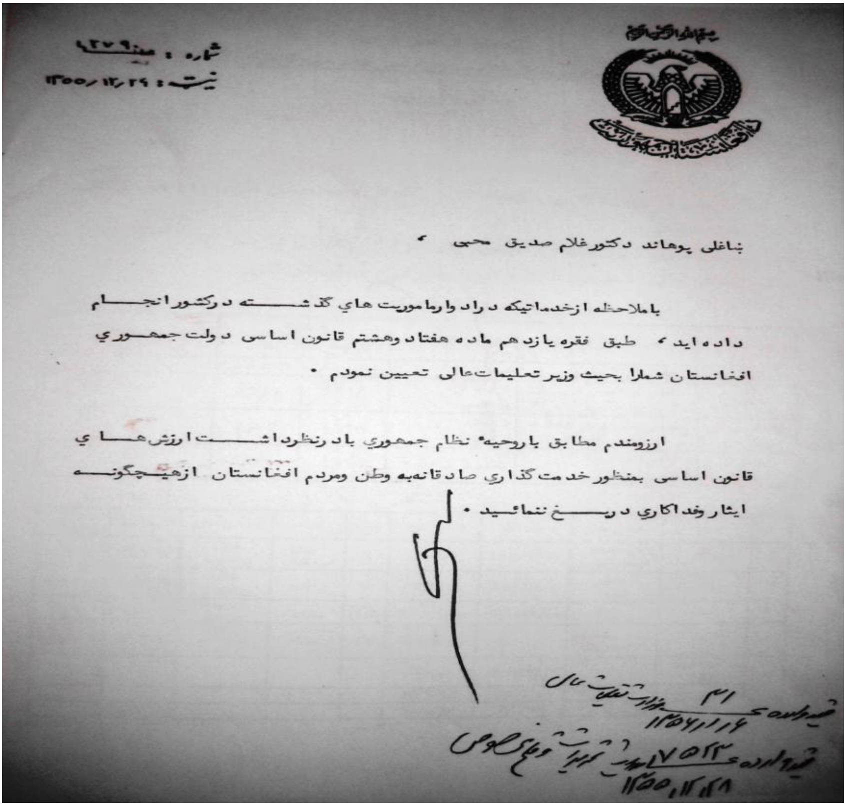

شماره: ۱۲۷۹

تاریخ: ۱۳۵۵/۱۲/۲۹

ښاغلی پوهاند دکتور غلام صدیق محبی،

باملاحظه ازخدماتیکه درادوارماموریت هاي گذشته درکشور انجام داده اید، طبق فقره یازدهم ماده هفتاد وهشتم قانون اساسی دولت جمهوري افغانستان شمارا بحیث وزیر تعلیمات عالی تعیین نمودم.

ارزومندم مطابق باروحیه نظام جمهوري بادرنظرداشت ارزش هاي قانون اساسی بمنظور خدمت گذاري صادقانه به وطن ومردم افغانستان ازهیچگونه ایثار وفداکاري دریغ ننمائید.

پوهاند محبي یو عالم، متدین، پاک نفس، رښتینی، هېوادپال، ولسپال او زیارگالونکی شخص و. په ټولو دولتي دندو کې یې چارې خورا ښې ترسره کړې، چې د راتلونکو نسلونو د ویاړ او الهام لاملېدای شي. د ولس او ملت مال خوړل د هغه ضمیر په هیڅ ډول نه شول منلای، ځکه خو یې خپل ټول حسابونه پاکول او چاڼول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

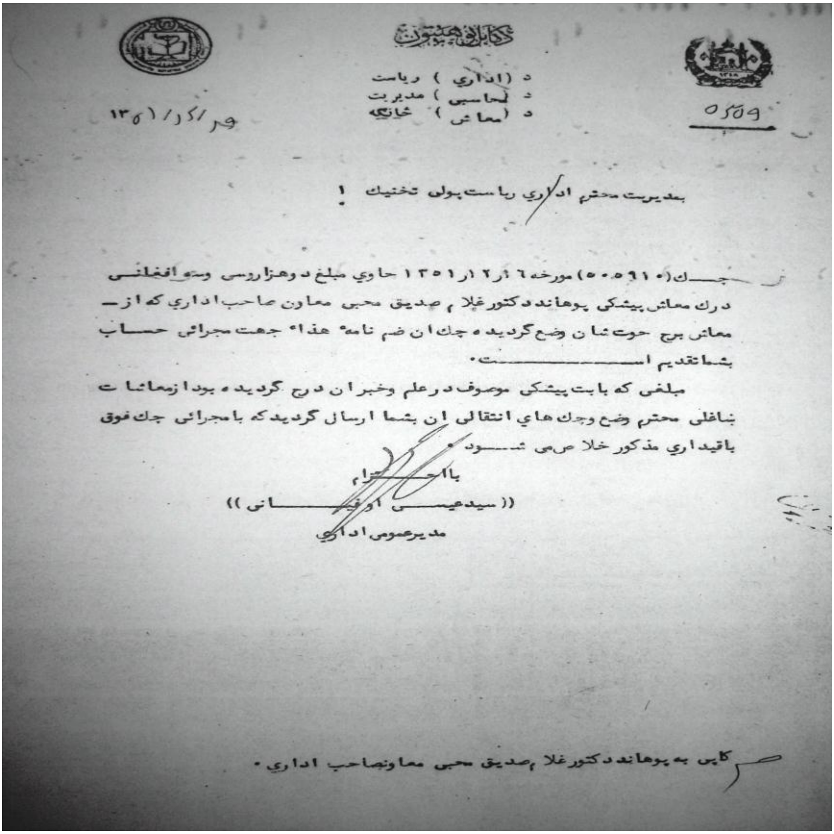

د کابل پوهنتون

د (اداري) رياست
د (محاسبې) مديريت
د (معاش) څانګه

۰۵۵۹

۱۳۵۱/۱۲/۱۹

بمديريت محترم اداري رياست پولي تخنيک !

چک (۰۰۵۹۱۰) مورخه ۶/۱۲/۱۳۵۱ حاوي مبلغ دوهزاروسی وسه افغانی درک معاش پيشکی پوهاند دکتور غلام صديق محبی معاون صاحب اداري که از معاش برج حوت شان وضع گرديده چک ان ضم نامه هذا جهت مجرائی حساب بشما تقديم است.

مبلغی که بابت پيشکی موصوف در علم وخبران درج گرديده بود ازمعاشات شاغلی محترم وضع وچک هاي انتقالی ان بشما ارسال گرديد که بامجرائی چک فوق باقيداري مذکور خلاص می شود.

بااحترام
((سيد عيسی اوفغانی))
مدير عمومی اداري

کاپی به پوهاند دکتور غلام صديق محبی معاون صاحب اداري.

که پورتني مکتوب ته ځير شو، نو پوهېږو چې رښتيا هم په دې هېواد کې متدين، سپېڅلي او له الله وېرېدونکي چارواکي تېر شوي دي.

لاندينی مکتوب د هغه د پاک نفسۍ، ديانت او عالي شخصيت يـوه بلـه غوره بېلګه ده:

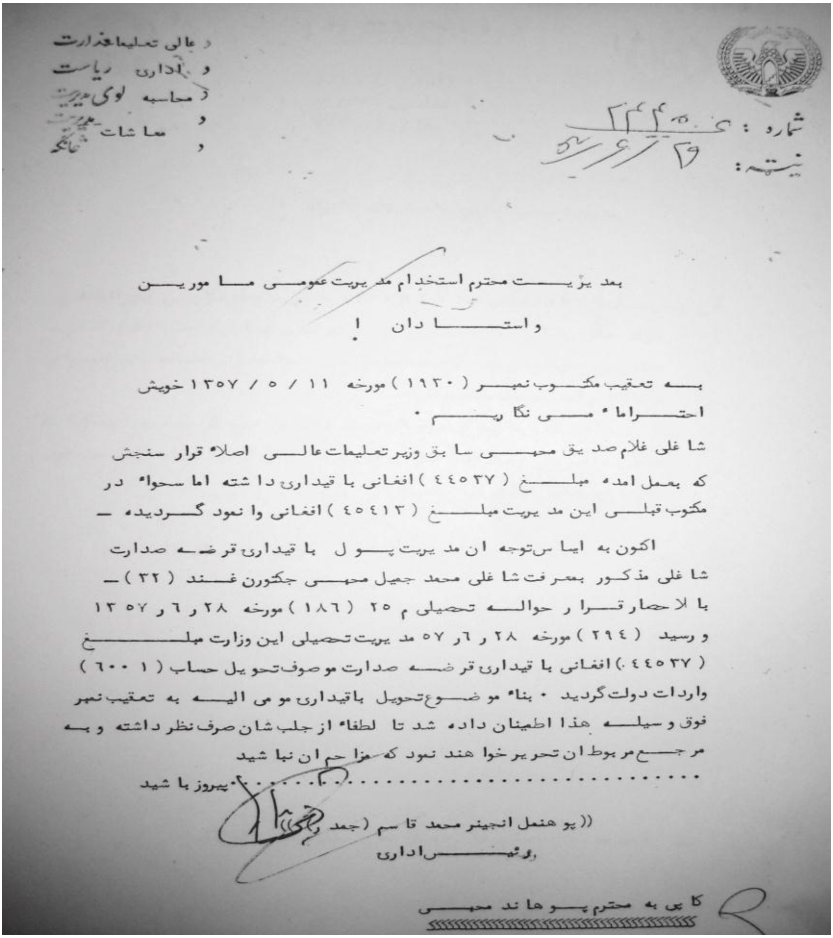

د عالي تعليماتو وزارت
د اداري رياست
د محاسبه لوی مديريت
د معاشات مديريت
د خانگه

شماره: ۲۲۴۵
نېټه: ۲۶ / ۶ / ۵۷

بعد يزيت محترم استخدام مديريت عمومی ما مورين
واستادان!

به تعقيب مكتوب نمبر (۱۹۳۰) مورخه ۱۱ / ۵ / ۱۳۵۷ خويش احتراماً مى نگاريم.

شاغلی غلام صديق محبی سابق وزير تعليمات عالی اصلاً قرار سنجش كه بعمل امده مبلغ (۴۴۵۳۷) افغانی باقيداری داشته اما سهواً در مكتوب قبلی اين مديريت مبلغ (۴۵۴۱۳) افغانی وانمود گرديده –

اكنون به اساس توجه ان مديريت پول باقيداری قرضه صدارت شاغلی مذكور بمعرفت شاغلی محمد جميل محبی جگتورن غند (۳۲) – با لاحضار قرار حواله تحصيلی م ۲۵ (۱۸۶) مورخه ۲۸ ر ۶ ر ۱۳۵۷ و رسيد (۲۹۴) مورخه ۲۸ ر ۶ ر ۵۷ مديريت تحصيلی اين وزارت مبلغ (۴۴۵۳۷) افغانی باقيداری قرضه صدارت موصوف تحويل حساب (۱ – ۶۰۰) واردات دولت گرديد. بناءً موضوع تحويل باقيداری موصى اليه به تعقيب نمبر فوق وسيله هذا اطمينان داده شد تا لطفاً از جلب شان صرف نظر داشته و به مرجع مربوط ان تحرير خواهند نمود كه مزاحم ان نباشيد
.... پيروز باشيد

((پوهنمل انجينر محمد قاسم (جمد)))
رئيس اداری

كاپی به محترم پوهاند محبی

اروابناد پوهاند محبي د هېواد دننه هم د خپلو ښو خدمتونو له امله ډېر مډالونه او ستاينليکونه اخيستي دي. د کابل پوليتخنيک پوهنتون د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې کليزې په وياړ د سيدجمال الدين افغان مډال او همدارنګه د صداقت مډال په ترلاسه کولو بريالى شوى دى.

پر دې سربېره اروابناد محبي په علي آباد روغتون کې د ۶۰ کوبالت په جوړولو کې هم ځرګنده ونډه درلوده. په **۱۳۸۷**ل. کې د افغانستان د اتومي انرژۍ د کمېسيون د وړانديز پر بنسټ نوموړى د دغه کمېسيون د غړي او د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د رياست په حکم د اتومي زبالو د څېړنې لپاره د باصلاحيته پلاوي د رئيس په توګه مقرر شو.

پوهاند محبي د خپل علمي ژوندانه په اوږدو کې بهرنيو هېوادونو ته کاري، علمي او شخصي سفرونه درلودل، چې هلته يې د خپل هېواد استازګرنه په پوره وياړ او سرلوړۍ سره کړې ده. ځينې سفرونه يې دا وو:

په **۱۳۴۵**ل. کې د چين ولسي جمهوريت ته د فزيک په نړيوال کنفرانس کې د ګډون لپاره.

د **۱۳۵۴**ل.کال د زمري په شلمه د امريکا متحده اياالتونو ته رسمي سفر، چې د پوهنې په برخه کې د سترو برياو له امله يې د نبراسکا پوهنتون افتخاري ډاکټري هم واخيسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

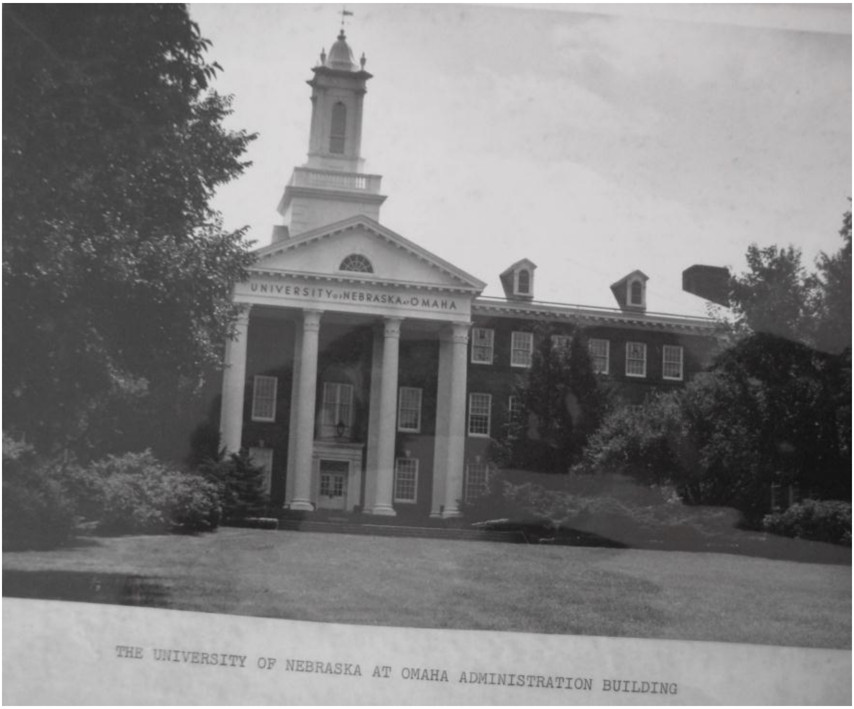

په **۱۳۵۵**ل. کې د ایران اسلامي جمهوریت ته رسمي سفر.

د ۱۳۵۶ل. کال د کب په دولسمه سعودي عربستان ته رسمي سفر.

د ۱۳۸۳ل. کال په کب کې هندوستان ته د درملنې لپاره.

ارواښاد محبي د پوهنتون په سویه د فزیک څو درسي کتابونه هم تألیف کړي او شاوخوا(**۳۰**) علمي- څېړنیز کتابونه یې کښلي دي، چې په کورنیو او بهرنیو معتبرو مجلو کې چاپ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروانښاد محبي د مسکو په دولتي پوهنتون کې د"ميو ميزونها درعمق چهل متر معادل آب" علمي څېړنيزه رساله هم کښلې، چې د مسکو پر پوهنتــون سربېــره د ارزونــې لپــاره د جاپــان هېــواد د توکيــو او کولمبيــا پوهنتونونو ته هم لېږل شوې، يوازې دا نه چې تاييد شوې بلکې جايزه يې هم اخيستې ده.

پوهاند محبي دا آثار هم خپلې ټولنې ته د فزيک او رياضي په برخــه کــې په ميراث پرېښي دي:

ساده ذره څه شــی ده؟ الکتـرون، د يوولســم ټــولگي هندســه، مېخانيــک فزيک، مــاليکولي فزيــک او ترمــو ډيناميــک، الکتـرو ســټاټيک او ثابــت جريان، مېخانيک، د اوبو له**۴۰** مترو سره پــه معــادل ژوروالي کــې د ميــو مترونو د ثبت دستگاه، د مېخانيک او ماليکولي فزيــک د پوښــتنو د حــل طريقــه، د بــرق او مقنــاطيس د پوښــتنو د حــل طريقــه، د مــوجي نــور کتابگوټی، په مکعب مستطيلي شکله حجرو کې د امپولي شکل، د ډېــرو انرژي لرونکو ميترونو څېړنه د کيهــاني ذرو پــه پــراخ بــاران کــې، مبــادی فزيک ستاتيک(بــرای دوۀ آمــاده گــی) د غــير مطلــق تــوردو جســمونو د تشعشع قدرت، فزيک دورۀمقــدماتی، اســاســات فزيــک نظــری، **هندسـۀ** تحليلی او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د لوړو زده کړو ربښتيني خدمتګار پوهاند ډاکټر غلام صديق محبي د **۱۳۸۸**ل. کال د چنګاښ په **۲۲**مه نېټه غرمه مهال **۱۲** بجې له دې فاني نړۍ د تل لپاره سترګې پټې کړې، چې د علم او معرفت مينه وال يې ټول خواشيني کړل. د پوهاند غلام صديق محبي په مړينه د جمهور رئيس په ګډون د هېواد لوړ پوړو چارواکو او ټولو تحصيلي مؤسساتو خپله ژوره خواشيني څرګنده کړه.

د پوهاند محبي په اړه د جمهور رئيس د خواشينۍ پيغام په دې ډول و:

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د جمهور رئيس حامد کرزي د

خواشينۍ او ډاډګيرنې پيغام

په ژورې خواشينۍ سره خبر شوم چې د افغانستان يو لوی عالم او د کابل پوليتخنيک پوهنتون سابقه دار استاد پوهاند دوکتور غلام صديق محبي د ورپېښې ناروغۍ له امله په حق رسېدلی دی.

انا لله و انا اليه راجعون

اروانباد پوهاند دوکتور غلام صديق محبي د هېواد له سترو علماوو او تکړه استادانو څخه و، کلونه کلونه يې د هېواد ځوان نسل وروزه، څه موده د کابل پوليتخنيک او کابل پوهنتون رئيس او د سردار محمد داؤد د جمهوريت په زمانه کې د لوړو زده کړو لومړی وزير و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوړو زده کړووزارت له تأسیس سره سم د دغه وزارت لومړنی وزیر شو او د ژوند تر وروستیو اونیو پورې یې له تدریسه لاس ونه کېښ، د عـالي تحصیلاتو د عالي شورا غړی و او خپل وظـایف یـې پـه صـداقت سرتـه رسول. د ده مړینه یوه علمي ضایعه ده.

د خپلـې خواشـینی او ډاډګیرنـې مراتـب د دوی کـورنی، دوسـتانو، شاګردانو او د هېواد د لوړو زده کړو وزارت منسوبینو تـه وړانـدې کـوم. الله تعالی دې دی وبخښي او کورنی ته دې یې جمیـل صـبر پـه نصیـب شي.

حامد کرزی د افغانستان د اسلامي جمهوریت جمهور رئیس

*** *** ***

د هېواد ټول منـور او روښانـدی پـوړ د پوهانـد ډاکتـر غـلام صـدیق "محبي" رښتیني خدمتونه مني، درناوی یې کوي او هغه ته د الله له دربـاره مغفرتونه او اجرونه غواړي، یوازې همدا یوه بېلګه یې ولولئ:

کل نفس ذائقة الموت!

(c) ketabton.com: The Digital Library

درگذشت دانشمند محترم عالم فاضل دوکتور استاد الحاج محبی صاحب را به تمام نزدیکان شان تسلیت عرض میدارم و برای شان از دربار ایزد متعال صبر جمیل آرزومندم.

محترم پوهاند دکتور محبی صاحب شخصیتی بود سزوار دوست داشتن و احترام کردن، مردی فاضل و خردمند و بزرگ و در عین حال شکسته نفس، اصول گرا اما انعطاف پذیر، بزرگ مردی چون او در تاریخ تحصیلات عالی افغانستان کم نظیر است. کوشش های مثمر او در طول عمر پر بارش برای انسان این سرزمین نعمتی بود قابل قدر و قابل یادآوری، مردی بود که همکار در کار و امور تعمیل و تدریس، یدی بود مطمئن و پر صلابت.

برزگمرد بود چون صخره، اما جوهری انسانیت فرادست انسانی در وجود او مزج شده بود.

یادش جاویدانه باد و روحش شاد.

ډیپلوم انجینر محمدجمعه کاظمی رئیس پوهنځی الکترومیخانیک

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له اوه کلنۍ وروسته يې ټول وخت په زده کړه او ورزده کړه کې تېر شوی دی.
- د هېواد د لوړو زده کړو لومړنی وزير و او لکه چې په کار وه هغسې يې د دغه وزارت چارې ښې سمبال کړې.
- د زده کړو امانت يې په خورا ديانت سره افغان ولس ته رسولی دی.
- د ديانت او سپېڅلتيا غوره سمبول و.
- امين استاد، مرستيال، رئيس او وزير و.
- د فزيک په برخه کې هېواد ته تر ټولو زيات خدمت کړی دی.
- په اتومي فزيک کې لومړنی افغان متخصص و.

مسلماني يوازې لمونځ او د تسپو ترېولنه دي، سترګې وغړوئ او د مسلمانۍ په معنی ځانونه پوه کړئ.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحمن پژواک

عبدالرحمن پژواک د قاضي عبدالله خان زوی د ننگرهـار د سره رود ولسوالۍ د باغوانیو کلي اوسېدونکی دی. پـه**۱۲۹۸**ل= **۱۳۳۴**س=۱۹۱۹م. کې په غزني ښار کې (پلار یې هلته قاضي و) زیږېدلی دی.

پژواک لومړنۍ زده کړه له خپل پـلار څخـه پیـل او بیـا د سره رود د بالاباغ د "مطلع دانش" په نامه لومړني ښوونځي کـې شـامل شـو. اول او دویم ټـولگی یـې هلتـه او درېـیم ټـولگی یـې د خوگیـانیو د "کـږې" پـه ښوونځي کې ولوست، ځکه چې پلار یې هلته قاضي مقرر شوی و. کله چې یې پلار پـه کابـل کـې مقـرر شـو، نـو دی د کابـل ښـار د انـداربیو ښوونځي د څلورم ټولگي شاگرد شو. لومړنۍ دوره یې دلته بشپړه کـړه او بیا د حبیبیې عالي ښوونځي ته لاړ. تـر فراغـت وروسـته پـه خصـوصي توگه د دیني او ادبي علومو او متونو په لوستو بوخت شو. دیني علوم یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپل پلار او دري ادبيات يې له صوفي عبدالحق بېتاب څخه ولوستل. بيا د طب په پوهنځي کې شامل کړی شو. له دې مسلک سره يې مينه نه درلوده؛ نو تر دوو کلو وروسته يې ځان ترې وويست. بيا يې د دوو کلو لپاره د انګلستان د(ايدن بورګ EDIN BURG) پوهنتون د نړيوالو اړيکو او ژورناليزم په څانګه کې زده کړې سرته ورسولې.

تر زده کړو وروسته د کابل ادبي انجمن غړی او د تاريخ څانګې د انګريزي ژباړن په توګه مقرر شو. د پښتو ټولنې له تأسيس سره سم د هغې ټولنې مسلکي غړی شو. په دې وختونو کې يې خپلې ليکنې او ژباړې د "ارمانجن"په تخلص خپرولې، وروسته بيا د صدارعظم محمد هاشم خان په سپارښتنه له دې تخلص تېر شو او "پژواک" يې غوره کړ.

پژواک په **۱۳۱۸**ل=**۱۹۳۹**م. کال کې د "اصلاح" د دولتي ورځپاڼې مسوول مدير شو. څو مياشتې وروسته د باختر اژانس د لوی مديريت چارې هم وروسپارل شوې. په **۱۳۲۰**ل= **۱۹۳۹**م. کال کې د پښتو ټولنې مشر مقرر شو. تر دوو کلونو او څو مياشتو وروسته بيا د مطبوعاتو د مستقل رياست په نورو پستونو کې مقرر او دوه نيم کاله يې هلته خدمت وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۵**ل= **۱۹۴۸**م. کال په لندن کې د افغاني سفارت د دویم سکرتر او مطبوعاتي آتشه په توگه مقرر شو. څه موده وروسته د کار او کارگر د بین المللي مؤسسې کارمند شو او بیا کابل ته راغی.

په **۱۳۲۹**ل= **۱۹۵۰**م. کال په لندن کې د افغاني سفارت فرهنگي آتشه مقرر شو. په **۱۳۳۲**ل=**۱۹۵۳**م. کال کې بېرته هېواد ته راغی او د بهرنیو چارو وزارت د درېیمې سیاسي څانگې لوی مدیر او د ملگرو ملتونو د څانگې د آمر په توگه وگومارل شو.

په **۱۳۳۴**ل=**۱۹۵۵**م. کال کې د سیاسي چارو لوی مدیر او په **۱۳۳۷**ل =**۱۹۵۸**م. کال کې د ملگرو ملتونو په مؤسسه کې د افغانستان لوی سفیر او دایمي استازی مقرر شو. څوارلس کاله یې دې وظیفې ته دوام ورکړ. په دې دوران کې یې په باندونگ او بلگراد کې د ناپېیلو هېوادونو په کنفرانسونو کې د افغاني پلاوې مشرتوب پر غاړه درلود.

په **۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۷**م. کال کې د ملگرو ملتو د عمومي اسامبلې د امنیت شورا د یوویشتمې غونډې رئیس هم وټاکل شو. د عمومي اسامبلې د هغې غونډې رئیس هم ټاکل شوی و، چې د نامیبیا په اړه جوړه شوې وه. نوموړي د بشر د حقوقو د کمېسیون او د ملگرو ملتونو د ځینو نورو کمېسیونونو ریاستونه هم کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پژواک په ملګرو ملتونو کې هم خپل هېواد ته ځینې ویاړونه ورپه برخه کړي دي. د ساري په ډول کله چې ملګري ملتونه د شلمې پېړۍ په شپېړمه لسیزه کې له مالي او سیاسي کړکېچ سره مخامخ شول، د اروابناد پژواک طرحې نوموړی سازمان له دغه کړکېچه خلاص کړ، چې تر اوسه دغه طرحه د پژواک د فورمول په نامه یادېږي.

په**۱۳۵۱**ل= **۱۹۷۲**م. کال په بن، په**۱۳۵۵**ل=**۱۹۷۶**م. کال په ډهلي او بیا په**۱۳۵۵**ل=**۱۹۷۶**م. کال په لندن کې د افغانستان د لوی سفیر په توګه مقرر شوی دی.

په**۱۳۵۷**ل= **۱۹۷۸**م. کال کې پژواک په لندن کې و، چې په کابل کې رژیم بدل شو. هغه له دې نوي رژیم سره د عقیدې او نظریې له مخه سخت مخالف و؛ نو د سفارت له دندې یې استعفا ورکړه او کابل ته راغی. د رژیم له خوا په خپل کور کې نظر بند و، مګر له خپلو څو کسو همنظرو کسانو سره یې د بشر د حقوقو یو پټ سازمان جوړ کړ.

په**۱۳۶۱**ل= **۱۹۸۲**م. کال کې د علاج لپاره هند ته لاړ او له ملګرو ملتونو څخه یې سیاسي پناه وغوښته. بیا پېښور ته لاړ او څو میاشتې یې هلته تېرې کړې؛ خو د غلام ضمیر څښتنانو هلته د خپلواک ضمیر څښتنان نه شول زغملای؛ نو اروابناد پژواک ته یې په څو ساعتو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتلو امر وکړ. هغه مهال یې د خپلې خاورې او ویاړونو په اړه داسې سوې کړیکې وکړې:

بیـــا بـــه نـــه شـــم مهـــاجر پـــه دې وطـــن کـــې
کـــه پخپلـــه دوی محتـــاج د انصـــار نـــه شي
پـــه رحـــمان او پـــه خوشـــحال مـــې ســـلام وایـــه
بیـــا گـــذر بـــه زمـــا د دوی پـــه مـــزار نـــه شي
د مومنـــــد او د ختـــک د غـــر پـــژواک یـــم
خـــو فغـــان مـــې جـــگ د دوی لـــه کوهســـار نـــه شي

له پېښوره واشنګټن ته لاړ؛ خو څه موده وروسته بېرته پېښور ته راغی او د ژوند تر پای پورې په حیات آباد کې مېشت و.

پژواک عالم، ادیب، خوږ ژبی شاعر، تکړه نثرلیکونکی، ادبي ژباړن، لایق ژورنالیست او ماهر ډیپلومات و. په پښتو او فارسي یې نظم او نثر لیکه، په انګریزي یې سمه او روانه لیکنه او وینا کوله او په عربي ژبه پوهېده. دا آثار یې تر اوسه چاپ شوي دي:

تعاملات حقوقیه و جزائیهٔ ملی، کلمه داره روپی، افسانه های مردم، گلهای اندیشه، گزیدهٔ اشعار عبدالرحمن پژواک، حدیث خون، میهن من، باغبان، پیشوا، آریانا، لرغونی افغانستان، پښتونستان، د پښتونستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ، د پښتونستان مسأله او... وروستنۍ پنځه رسالې په انګریـزي ژبـه لیکل شوې او په لندن کې چاپ شوې دي.

پژواک پـه۱۳۷۴ل. د جـوزا پـه ۱۸مـه= د۱۴۱۶س. د محـرم پـه ۱۰، د ۱۹۹۵م. کال د جون په ۸ مه د پېښور په حیات آباد کې له دې فاني نـړۍ سترګې پټې کړې او په سبا يې د باغوانيو په هديره کې خاورو ته وسپارل شو.

دا هم د پژواک د یوه شعر مطلع او د پای دوه بیتونه:

هـم هغسـې چـې خنـدا کـې هـنر نشـته
پـه ژړا کـې هـم لـه سره اثـر نشـته
دا خبر به څـوک زمـا نـه يـار تـه وړسـي
چې بېلتون کې مـې لـه ځانـه خبر نشته
زه پژواک یم په پېچومـو کـې لـوی شـوی
دا چې چوپ يـم دلتـه غـر او کمـر نشـته

که زړ ر کعته لمونځونه دې وکړل د ځان فکر در سره دی، که دې یو بېوزله ته یو جام یخې اوبه ورکړې د بل فکر در سره دی، ځان غوښتل او بل غوښتل جلا فلسفې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ پژواک د افغانستان په بهرني سیاست کې یوه بې سارې ځلانده او نومیالۍ څېره وه، د افغانانو له منځه په لومړي ځل ده په ملګرو ملتونو کې لوړه څوکۍ تر لاسه کړې ده.
- ✓ څوارلس کاله یې په ملګرو ملتونو کې د افغانستان ښه استازولي کړې ده.
- ✓ یوازینی افغان دی چې د ملګرو ملتونو سرمنشي پاتې شوی دی.
- ✓ د خپل برخلیک ټاکنې یا (خود ارادیت) حق هم د پژواک په هڅو د ملګرو ملتونو په منشور کې ثبت شو، چې د ټول بشریت لپاره یو ستر نړیوال حقوقي خدمت ګڼل کېږي.
- ✓ د شلمې زېږدې پېړۍ په شپږمه لسیزه کې د هغه طرحې له سیاسي او مالي کړکېچه ملګري ملتونه وژغورل، چې دغه طرحه تر اوسه د پژواک د فورمول په نامه یادېږي.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

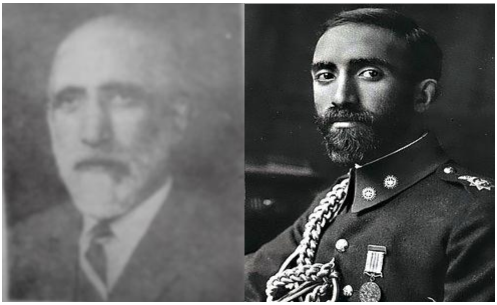

عبدالهادي داوي

عبدالهادي داوی "پرېشـان" د عبدالاحـد طبیـب کنـدهاري زوی، د **۱۳۱۳** س. کال د جمادی الاولی په څوارلسمه (**۱۲۷۲**ل= **۱۸۹۵**م) د کابل د باغ علیمردان په کوڅه کې زېږدلی دی. پلار يې له ممتازو طبیبانو څخه و، چې د امیر عبدالرحمن خان په امر کابل ته راغلی او د دربار په طبیبانو کې شامل شو.

داوي د زده کړې دوره له **۱۲۷۹-۱۲۹۰**ل. پورې په حبيبيـه ښـوونځي (اوسنۍ لیسه) کې سرته ورسوله. د ښـوونځي لـه دوو ښـوونکو مولـوي عبدالرب او مولـوي محمـدسرور واصـف څخـه يـې د سیاسي علومـو خصوصي زده کړې وکړې. ملک الشعراء قاري عبدالله او عبدالغفور ندیم د هغه ادبي ذوق وتښناوه. مولوي محمد ظفر او مولـوي محمـد حسـین مهاجرو هندي ښوونکو د هغه سـیاسي او اجتماعـي ذوق وپالـه او اردو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه يې هم له دوی څخه زده کړه. په عربي او انګليسي ژبو هم د ژباړې تر بريده پوهېده او د پښتو او دري ژبې ښه شاعر و ليکوال و.

داوی يا پرېشان سره له دې چې منور شخصيت، شاعر او ليکوال و، په خبرو او ويناو کې د خپل استاد محمود طرزي غونـدې ورو، سـنجيده او معقول سړی و. په شور او ولولو يې خبرې نه کولې؛ خو په سړه سـينه او معقوله طريقه يې اورېدونکي تر ژور اغېز لاندې راوستلای شول.

عبـدالهادي داوی پـه ۱۲۹۰ل. کـې د محمـود طـرزي پـه بلنـه د "سراج الاخبار افغانيه" په اداره کې د محرر په توګه مقرر شـو. هلتـه د ده ذوق لا زيات راوځلېده، له عربي او ترکي پوهانو سره اشنا شو، ترکي ژبه يې زده کړه. د ترکي، عربي او اردو مطبوعاتو پـه مطـالعې او ژبـاړې يـې لاس پورې کړ. تر څنګ يې وطني او ملي شعرونه ويـل او لـه مشـروطه غوښتونکو سره هم ملګری شو.

په ۱۲۹۶ل. کال کې کله چې پر امير حبيب الله په شـور بـازار کـې د تمانچې ډز وشو، د دې پېښې په تورنانو کې داوی هـم اووه مياشـتې پـه ارګ کې بندي شو. دی لا په زندان کې و، چې امير حبيب الله پـه لغـمان کې ووژل شو. څه وخت وروسته داوی ازاد او د "امان افغان" جريـدې د سر محرر په توګه مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۰۰**ل. کال کې د خارجه چارو په وزارت کې د هند و اروپا د څانګې مدیر مقرر شو. دا وخت د افغانانو هغه پرلپسې مبارزه چې د خپلواکۍ ژغورلو لپاره یې کړې وه، د بریالیتوب سرحد ته رسېدلې وه، انګریزان اړ شوي وو، چې د افغانستان خپلواکي په رسمیت وپېژني. د افغان حکومت یو پلاوی د محمود طرزي(د بهرنیو چارو وزیر) په مشرۍ د برتانوي هند منصورۍ ته د هغه حکومت له استازو سره د خبرو اترو، د خپلواکۍ د تصدیق اخیستلو او تړون لپاره لاړ، چې عبدالهادي داوی د دې پلاوي یو غړی و.

عبدالهادي داوی په **۱۳۰۱**ل. کې د بهرنیو چارو وزارت دویم مستشار مقرر شو. په **۱۳۰۲**ل. کې د بخارا د خپلواکۍ د تحقیقیه پلاوي د مشر او فوق العاده سفیر په توګه بخارا ته واستول شو.

په **۱۳۰۲**ل. کال کې داوی د خپلواک افغانستان د لومړني مختار وزیر په توګه په لندن کې مقرر شو.

په **۱۳۰۵**ل. کال کې یې له دغې وظیفې نه استعفا ورکړه او د تجارت وزیر شو. د ده د تجارت لا درې کاله نه وو پوره چې په هېواد کې اړو دوړ رامنځ ته شو. داوی اوولس ورځې بندي شو او تر ازادېدو وروسته هندوستان ته لاړ. لومړی په ممبیي(هغه مهال بمبیي بلل کېده) کې و، بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کراچۍ ته لاړ او هلته يې له نورو افغاني ملګرو سره د افغانستان د ملي ګټو لپاره په سياسي فعاليت او تبليغ لاس پورې کړ. د همدې مقصد لپاره په لاهور کې په دري ژبه د "افغانستان" په نامه مجله خپرېدله. نورې ډېرې مقالې يې په همدې موخه د هندوستان، انګلستان، ايران او نورو هېوادونو مطبوعاتو ته لېږلې.

کله چې محمد نادر پاچا شو، داوی يې وغوښت او په جرمني کې يې د افغانستان سفير وټاکه، درې کاله هلته وو. په ۱۳۱۱ل. کال کې د کابل د ادبي انجمن افتخاري غړی شو. کله چې محمد نادر پاچا د عبدالخالق په وسيله ووژل شو، د هغه په تور داوی بندي شو. دیارلس کاله يې په زندان کې له روحي او جسمي کړاوونو سره تېر کړل. د ۱۳۲۵ل. کال د لیندۍ په پنځه ويشتمه بېرته ازاد شو. په ۱۳۲۷ل.کال د محمد ظاهر پاچا د سر منشي په توګه مقرر شو.

په ۱۳۲۸ل. کال په ملي شورا کې د ده سبز د سيمې وکيل او بيا د ملي شورا د وکيلانو له خوا د رئيس په توګه وټاکل شو.

وايي چې د ۱۳۴۳ل= ۱۹۶۴م. کال په اوړي کې د اساسي قانون د ارزونې او تصويب لپاره لويه جرګه راوغوښتل شوه، په جرګه کې د رسمي ژبې په اړه سخت بحثونه وشول. يو شمېر کسانو ويل چې د پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې رسميت دې لکه د پخوا په څېر وساتل شي؛ خو په مقابل کې ځينو نورو استدلال کاوه چې په افغانستان کې بېلابېلې ژبې شته؛ خو دوه ژبې ډېرې مهمې او عامې دي، چې پښتو او دري دي؛ نو بايد دواړه د هېواد رسمي ژبې وي. په پای کې تر ډېرو بحثونو وروسته د ښاغلي داوي په وړانديز ماده داسې تعديل شوه:

د افغانستان د ژبو له ډلې پښتو او دري رسمي ژبې ګڼل کېږي.

په **۱۳۳۲**ل. کال په مصر کې د افغانستان د لوی سفير او په **۱۳۳۴**ل. په اندونيزيا کې د افغانستان د مختار وزير په توګه مقرر شو. څلور کاله يې دا دنده سرته ورسوله. بيا څه موده په کور کې په لوستلو او ليکلو بوخت شو. په **۱۳۴۴**ل. کال د کابل د خلکو له خوا په مشرانو جرګه کې د سناتور او د سناتورانو له خوا د مشرانو د جرګې د رئيس په توګه وټاکل شو. تر دې وروسته پر کور کېناست.

د کورناستۍ پر مهال هم په زهير ځان هغه پرلپسې مطالعه کوله او کله کله به يې ليکنې هم کولې.

داوي په مصر کې هم له سفارت څخه په عربي ژبه د" افغانستان" په نامه مجله خپروله. هغه د پښتو او دري ژبو تکړه او خوږژبی ليکوال او شاعر و. دا يې هم د شعر يوه بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارگل

ناوې! څه ږدې په اوربل بانـدې قطارگـل
انسان کله سي کېداى په ډېـر سـينگار گـل
خــاموشي او اطاعــت د خپــل مېــړه کــړه
تربيــت د اولاد ښـــه دی تــر خــروار گــل
سررښــته د کــور هــر گــوره لــوی هــنر دی
اکتفــا کـــړه ښايســـتې پـــه دغـــه چارگـــل

له داوي څخه دا آثار راپاتې دي: زما رسول پاک، تجارت مـا بـا س. س.ر، غياصه، لالی ريخته، گلخانه يا مجموعهٔ پرېشان، نغـمات، رجـال وطـن، آثـار اردوی اقبـال دو جلـد، کليـات داوی، عبرتنامــه، سـفرنامه منصوری، حافظ شيرازی حيات در مصـر، در اندونيزيا، سفرالاسـفار، د پښتو تاريخ او آينده، پښتو او نورې ژبې، پښتو اشعار، سوانح زنـده گـی، مقالات او خطبات.

داوی د(**۱۳۶۱**ل. د اسد په **۲۷**مه = **۱۴۰۲** س=**۱۹۸۲**م) په کابـل کـې ومړ او په سبا يې د شهدای صالحين په هـديره کـې خـاورو تـه وسـپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ اروابناد داوی د مشروطه خواهانو له مخکښانو څخه و، چې په دې لاره کې يې د زندانو په ګډون ډېر کړاوونه هم ګاللي دي.
- ✓ د هېواد د ډيپلوماتيک تاريخ له لومړنيو او مهمو څېرو څخه دی.
- ✓ د ښې سياستوالۍ او ډيپلوماتۍ تر څنګ ښه شاعر و ليکوال هم و. پر بهر سربېره په هېواد کې يې هم د ملت ښه استازولي کړې ده.

که تاسې د عقيدې له مخې د انسانيت رښتيني خدمت ته ملا وتړئ او د حق غږ پورته کړئ، نو ستر خالق به مو د مکې د څو کمزورو په څېر د اسونو په پښو کې د قيصر او کسرا ماڼۍ دل کړي او که له عقيدې سره تړاو نه لرئ او دا کار مو وکړ، نو د مهاتما ګاندي په څېر به مو ميليونونه انسانان پر اوږو ګرځولو ته تيار شي.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېرخان ناشر

شېر محمد خان مشهور په شېرخان يا ناشر افغان د محمد گل خان زوی د عطاگل خان لمسی پر **۱۲۵۶**ل. کال د غزني په قره باغ ولسوالۍ کې زېږدلی دی.

ناشر تر پنځلس کلنۍ پورې د خپل پلار تر روزنې لاندې د غزني په قره باغ کې ژوند کاوه. د پلار له خوا په شپاړس کلنۍ کې د سوداگرۍ لپاره هند ته ولېږل شو. د سوداگرۍ په چارو کې يې پوره تجربه او معلومات تر لاسه کړل. په پښتونخوا، مزار او ميمنې کې يې په خپله پانگه سوداگري کوله. په ميمنه کې يې استوگنه غوره کړه او له روسيې سره يې سوداگريز اړيکي ټينگ کړل. د خپل هېواد د خدمت لپاره يې ملا وتړله، د سوداگرۍ د مخصوص علم او طريقې په لارښودنو د ملت اقتصادي وضعيت ته ځير شو او افغانستان يې صنعتي هېوادونو ته معرفي کړ. وگړي يې د صنعت او هنر لور ته وهڅول. د افغانستا ن يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول نخي ټوکر يې د صنعتي تبادلې په توګه د مسکو په يوه لويه فابريکه کې تحويل او د افغانستان د "ټولواک" په نامه يې د منسوجاتو د معرفي کولو په پاڼو کې درج کړ.

ناشر په**۱۳۲۷**ل=**۱۹۱۹**م. کال کې په ساوي مرازوف، زخر مرازوف او ګوسوف کارخانو او کمپنيو کې خپله شخصي پانګه ولګوله.

ناشر د سترګو د درملنې په موخه مسکو ته لاړ او تر درملنې وروسته يې په روسي ترکستان کې استوګنه غوره کړه. څه موده وروسته هېواد ته راستون شو؛ خو تر څه وخت وروسته بېرته وطن پرېښودلو ته اړ شو او د بلوچستان کوټې ته لاړ. نوموړی د محمد نادر پاچا په بلنه له کوټې څخه راوغوښتل او په اداري چارو کې د ونډې اخيستو بلنه ورکړی شوه.

د ارګون په حکومت مقرر شو، هلته يې د اته زره**۸۰۰۰** ميله وسلو په راغونډولو سره امنيت راوست. وروسته له هغه چې د ارګون حکومتي نظام يې ټينګ او د هغه ځای اصلاحات يې بشپړ کړل، د محمد نادر شاه له خوا د ميمنې په اعلی حکومت باندې مقرر شو.

ناشر د هېواد د آبادۍ او افغاني فرهنګ د پراختيا لپاره نه هېرېدونکې هلې ځلې وکړې. د معارف د ودې تر څنګ يې لارې او سرکونه جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل، سیمې یې یوه له بلې سره په ټلیفوني مزیو ونښلولې او همدا راز یې له مرکز سره د لیرې پرتو سیمو ټلیفوني اړیکې ټینګ کړل. د سوداګریزو او زراعتي اصلاحاتو په لړ کې یې نوي عمومي باغونه ودان کړل. هغه هڅه کوله چې افغان سوداګر له نړیوال سوداګریز سیستم سره بلد کړي.

د کندوز، فرخار، بغلان، خواجه غار، اشکمش او امام صاحب ښارونه او ښارګوټي یې جوړ کړل.

ناشر افغان د هغو اصلاحاتو او ګټورو چارو په نمانځنه کې، چې په میمنه کې یې سرته رسولي وو، د محمد نادر شاه له خوا د قطغن او بدخشان په نایب الحکومګۍ وټاکل شو. په دغې دورې کې یې لاندیني کارونه د یادونې وړ دي.

۱ـ د مختلفو قبیلو او کورنیو د ځانځاني او فکري تشتت لیرې کول او د افکارو د یووالي لپاره زیار ایستل.

۲ـ د رښتینو روحانینو او ښو عالمانو ستاینه او د هغو درناوی کول.

۳ـ په رسمي او مهمو چارو کې د اعلان او نشر رواج پیدا کول او د قطغن او بدخشان ټول ولس د حکومت په خیرغوښتونکي مقصد پوهول. په عمراني، زراعتي او رفاهي چارو کې د وګړو هڅول او بوختول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ د مفسدو او شریرو خلکو لکه غلو او شوکمارو ورکول او د محیطـي امنیت د ساتنې وسیلې پیدا کول.

۵ـ د بډو اخیستو له ناوړه عمله خلک منع کول.

۶ـ د دولت واردات له څلورو میلیونو څخه پنځـوس میلیونـو افغـانیو تـه پورته کول.

۷ـ د شاړو او خرابو ځمکو ودانول، د قطغن د سرکاري ځمکو احصایه او تفتیش او د ملي استعدادونو روزنه، چې د اقتصاد او تمویل اصلي عامـل دی.

۸ـ د پنبې کرلو ترویج او په دې ډول د محیط تجـارتي بنیـاد تـه پیاوړتیـا وربخښل.

۹ـ د چاپېریال له مناسبوالي سره سم د کارخـانو او صـنعتي مؤسسـاتو د جوړولو او درولو لپاره صلاحیت لرونکو مقاماتو ته وړاندیزونه او عملي ګامونه پورته کول.

۱۰ ـ د خان آباد په ښارګوټي کې مدني او عمراني اصلاحات.

۱۱ـ د قطغن او بدخشان په سیمو کې د حکومتي مامورینو د اسـتوګنې او هوساینې لپاره حکومتي ودانۍ جوړول.

۱۲ـ د تشکیلاتو پراخول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ـ د بدخشان د طلاو له حاصلاتو، چې د سیند له شگو څخه راوځي د حکومت په مالي عنصر کې گټه اخیستل. د طلاو د رایستلو لپاره د یوه مدیریت تشکیل او د زرایستنې مؤسسې په ملي مروجو اصولو په کار بوختول.

۱۴ـ په قطغن او بدخشان کې د تگ راتگ لپاره شاوخوا (۱۰۰۰) میله سرکونه جوړول.

۱۵ـ د قطغن او بدخشان ولایت په ټولو علاقه داریو کې د ټلیفون مزي غځول، د خان آباد په مرکز کې د سیمدار تلگراف سټېشن جوړول او له مرکز سره مخابراتي اړیکې ټینگول.

۱۶ـ په قطغن کې د باغونو لپاره د بزغلو حکومتي زېرمې جوړول او همدغسې د بې مېوو او مېوه دارو نیالگیو په ځانگړې ډول د بادامو زیاتول.

۱۷ـ په ځینو ځایو کې د اوبو د ویالو جوړول او د ضروري ځایونو د ځمکو خړوبولو پروگرام عملي کول.

۱۸ـ د بې ځایه قیوداتو لغوه کول او له خلکو سره ځان نژدې کول.

دولت او ولس د ده خدمتونو ته په قدر کتل له همدې امله اوس په کندوز کې یوه لیسه د ده په نامه ده. د خان آباد ولسوالي هم ده ته منسوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د قــزل قلعــه بنــدر د ده د ښــو خــدمتونو لــه املــه د ده پــه نامــه "شېرخان بندر" نومول شوی دی.

ناشر پر ټولنيزو خدمتونو سربېره په علمي- فرهنگي برخه کـې هـم د يـادونې او سـتاينې وړ کارونـه کـړي دي، چـې د هغـه مهـال ظروفـو او امکاناتو ته په کتنې د ډېرې زياتې ستاينې وړ دي. په دې برخه کې افغاني ټولنې ته د هغه لورېينې دا دي:

حيات فخر کاينات درې ټوکه، رشحات نبويه، مدنيت اسلام، عصـر سعادت، اصحاب کرام (دوه ټوکه) مختصـر تاريخ اسلام، نشـر اسـلام، او عقيدهٔ اسلاميه، تاريخ اسلام (دوه ټوکه) مختصر تاريخ عمومی، مختصـر تاريخ روسيه، تاريخ ترکستان، تربيـهٔ زنبـور عسـل، ژاپونيـان، کورياـيـان، چينايـان، فرانسـويان، المانيـان، انگلسـتانيان، ايتاليـان، خيـوا او بخـارا، يهوديان، هزار ويک حديث، اذکار الصلاة، ضروريات دينيه، مراسـلات، سال تعين، تـاريخ اسـلام مفصـل(جزء اول) عصــر سـعادت، خلفـای راشدين (جزء دويم) خلفـای (امويـه جزءسـوم) خلفـای عباسـيه، حفـظ الصحهٔ متاهلين، حقيقت اسـلام، هدايـة المسـلمين، افغانسـتان، عربهـا، اسپانيان، امريکايان شمالی، ترکان عثمانی، تاتاريان، لهسـتان، ايرانيـان، زنگيان، فنيقيان، بلغاريان، يونانيـان، مصــريان، مجارسـتان، سويسـيان،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسـقاندونياويان، موراويـان، حبشـيان، هوالـدنيان، ساسـيان، رومانيـان، ساموليدان، امريكايان جنوبی، سيكان و جوگيان، هندوستان، خووانيان، صربيان، قره طاغيان، مالديان، روسـيان، هنـديان امريكـايي اسـتريليان، قرغزان، باشقردان، ارمنيان، گرجيان.

د همدغو آثارو د نشر او خپرولو له امله په ناشر مشهور شوی و.

ارواښاد شېرمحمد خان تر قطغن وروسته بيا د ناروغۍ له امله کابل ته راغی او د علي آباد په شفاخانه کې په **١٣١٨**ل. کال د وري په **٢٨**مه نېټه وفات او د غزني په قره باغ کې خاورو ته وسپارل شو.

***　***　***
***　***　***

چو پټیا او خاموشي د ګل د هغې خوشبویۍ نوم دی، چې په پټه خوله يې د هر کس د ارو امیوند فتحه کړی وي، خو ډېر کسان د خپلې ناپوهۍ له وامله چو پټیا ته پناه وړي.

***　***　***
***　***　***
***　***　***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ملت او هېواد د اقتصادي وضعې د ښه والي لپاره ښه خدمتونه ترسره کول.
- ✓ ولس په عملي ډول سوله ییز او قانونمند ژوندانه ته هڅول.
- ✓ په سیمه ییزه کچه د خو ښارونو او ښارګوټو لکه کندوز، فرخار، بغلان، خواجه غار، اشکمش او امام صاحب د بنسټ ډبره ایښودل.
- ✓ سرکونه غځول، شاړې ځمکې آبادول او خړوبول.
- ✓ د هغه مهال په افغانستان کې تر ټولو زیات کتابونه چاپ او خپرول.

کهٔ ټول عمر د روح پېژندنې پهٔ حقیقت پسې وګرځې، ځولۍ بهٔ دې هماغسې تشهٔ وي، بې لهٔ دې چې پهٔ انساني بدن کې د ستر خالق د ځواک او لوړېنې پلوشهٔ ورتهٔ ووایې او بس.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان

فیض محمـد خـان د نـواب خـان زوی د لـوگر ولایـت پـه کلنگـار ولسوالۍکې زیږېدلی دی. فیض محمد خان په خوسـت کـې زیـاتره پـه فرقه مشر او نایب الحکومـه مشـهور و. تـر فـیض محمـد خـان د مخـه غلام رسول پرماچ په پکتیا کې تنظیمیه رئیس و.

فیض محمد خان په **۱۳۳۴**ل کې د پکتیا نایب الحکومه مقـرر شـو. تر هغه وروسته پکتیا په حکومتي تشکیلاتو کې د ولایت په نامه ونومـول شوه. نایب الحکومه به اوړی په گردېز او ژمی په خوست کې تېراوه.

مدیر شریف الله "مرهون" چې د فیض محمد خـان پـه دوره کـې پـه خوست کې مامور و، د هغه د کړنو او کارنامو په اړه وایي: ((هغه وخـت چې فیض محمد خان د نایب الحکومه په نامه پکتیا تـه راغـی، خوسـت لویه ولسوالي وه. فیض محمد خان به شپږ میاشتې پـه خوسـت او شـپږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتې په ګردېز کې تېرولې. هغه ډېر تعلیمیافته سړی نه و؛ خو ډېر کارپوه او ځیرک سړی و. په قومي- قبیلوي مسایلو ښه پوهېده او د خوست له قبیلوي مشرانو سره یې ښې اړیکې درلودې.

د سرکونو د غاړو او د بازار د منځ زیاتره ونې د هغه له دوره راپاتې دي. د علیشېرو باغ ته یې ښکلي رنګه کبان راوړي وو، موږ به کله کله د تماشې لپاره ورتللو. هغه په پکتیا کې ډېر زیات عمراني کارونه وکړل، داسې کارونه چې تر هغه راوروسته او دمخه بل چا نه دي کړي. علیشیرو باغ، صحرا باغ، پروژې باغ، بلاوټ باغ، غړومبي باغ، مېلمه کوټ باغ او د تېرې باغ د فیض محمد خان په دوره کې جوړ شوي دي.

د تېرې باغ چې زینتي ونې لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د خوست ډېر سیمو ته سرکونه وغځول، د میدان هوایي، متون، منګلو، ځائي میدان، متاخېلو، مقتدا او ګورګوری تهانې سرکونه د هغه په دوره کې جوړ شوي دي. میدان هوایي د هغه په وخت کې جوړ شوی دی او دا سرک چې میدان ته تېرېده؛ نو د شولو په پټیو کې تېرېده. خلکو د سرک مخالفت کاوه؛ خو هغه خلکو ته وویل: سرک ستاسو په ګټه دی، ځمکې به مو قیمت پیدا کړي، بازار به جوړ شي او په دکانونو کې به سوداګري کوئ؛ نو په ډېر هنر یې خلک قانع کړل او سرک تېر شو.

تر ټولو مهم د ستو کنډو سرک دی چې د هغه په دوره کې جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوست مېخانيکي ښوونځی د هغه په دوره کې منظور او جوړ شو. چې تعمير يې جوړېده نو هغه به پخپله په سوزنده لمر کې کار ته ولاړ و او پخپله به يې د کار څارنه کوله. د هوايي ميدان خوا ته د هواپېژندنې ادارې ودانې د هغه په وخت کې جوړه شوه.

د خوست اوسنی ښار نه و، پخوانی بازار يو څو دکانونه وو، چې په "ملا کلا غونډۍ" کې وو. هغه ډېر ولسي خويونه درلودل، له عالمانو او

ستېو کنډو چې د ګرديز- خوست ترمنځ پروت دی، خورا سخت کنډو دی، چې د ډېرو واورو له امله د ژمي کې په موسم کې ډېرې ترافيکي ستونزې راولاړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو سره يې ځانګړې مينه درلوده. هغه مهال د ولس ذهنونه دومره روښانه نه وو، خلکو به د ښوونځيو ډېر مخالفت کاوه، ماليه يې نه ورکوله، سرکونو يې نه پرېښودل، ويل يې چې بيا زموږ ځنګلونه سرکاري کېږي. هغه به زياتره ولسي شخړې د جرګو مرکو له لارې حلولې. د خوست پوځي او ملکي روغتونونه چې اوس پکې بې سرحده ډاکټران کار کوي، د هغه په دوره کې جوړ شوي دي.

تر نايب الحکومه وروسته محمدحسين خان(د ببرک کارمل پلار) راغی، هم له ونو بوټو سره ډېره مينه درلوده. هغه په تخته بېګ کې نورې زياتې ونې لکې کړې. ده هم په خوست کې ښه کار پيل کړی و، خو ډېر پاتې نه شو.

آريانا افغان الوتنې هم خوست ته د فيض محمد خان په دوره کې پيل شوې. پخواني ميدان ته د **۲۱/۱۰/۱۳۴۲** په لومړی ځل د ورځې په لس نيمو بجو الوتنه راوشوه او **۲۵** کسه سپرلۍ يې راوړې. د يوه کس کرايه **۳۵۰** افغانۍ وې او په اونۍ کې به يې پنځه الوتنې درلودې.

احمدجان د فيض محمد خان په اړه وايي:

((هغه دربار ته نږدې سړی و، پر پاچا ظاهرخان ګران او د هغه معتمد و؛ خو ډېر ولسي سړی هم و، له خلکو سره يې ښه ناسته ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلوده او داسې نه معلومېده لکه چې نايب الحکومه دې وي. هغه خلک تعليم ته هم ډېر وهڅول، ان له سپين ږيرو يې غوښتنه وکړه، چې د نجونو ښوونځي ومني؛ خو هغه مهال خلکو په دې اړه د هغه غوښتنه ونه منله. د ولايت، مستوفيت او پوهنې رياست ودانۍ د هغه په وخت کې جوړې شوې دي، چې تر اوسه ترې ګټه اخيستل کېږي. هغه د بودجې ډېره برخه په عمراني چارو لګوله.))

احمد جان وايي:

يو ځل زما پلار هغه مېلمه کړی و، زه هغه وخت په څلورم ټولګي کې زده کوونکی وم، تر ډوډۍ خوړلو وروسته د مېلمه د شپې تېرولو لپاره زموږ ځانګړې حجره نه وه؛ هغه زما پلار ته وويل چې يا به له مېلمه لاس مينځې او يا به حجره جوړوې؛ نو دا حجره د هغه په غوښتنه زما پلار جوړه کړې ده))

د خوست يو مشر حاجي ولي اکبر د فيض محمد خان د حکومتوالۍ په اړه وايي:

((د فيض محمد خان په دوره کې هم قاچاق کېدل، په ځانګړې ډول لرګي به له فرضي کرښې ورها خوا مېرامشاه او بيا بنو ته لېږدېدل. دغه قاچاق به په اوښانو کېدل او د فيض محمد خان ياور کريم بروت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مخنيوی کاوه. کريم بروت ته د برېتو له امله پنځه روپۍ معاش هم حواله و. د قاچاقو په نيول شويو تختو او تمبو او يا د هغو په پيسو به فيض محمد خان دولتي ودانۍ جوړولې. د خوست ښار په منځ بازار کې اوس هم د فيض محمد خان په دوره کې جوړې شوې ودانۍ راپاتې دي.

تخته بېگ هغه غونډۍ ده، چې د فيض محمد خان نايب الحکومه په دوره کې پکې پوځي ودانۍ جوړې شوي او شاو خوا يې ښې ګڼې ونې نهالې شوې دي. که څه هم دې ونو او ودانيو ته په وروستيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنگونو کې ډېر زيان اوښتی دی؛ خو لا تر اوسه هــم هماغــه ودانــۍ او هماغه ونې ولاړې دي او نور کار پکې نه دی شوی.

تخته بيک چې نايب الحکومه او جنرال محمدحسين خان هم ونې نهالې کړې دي

ملکندی، منځنی بازار او امنيه قومانداني هم هغه ودانۍ دي، چې د اروابناد فيض محمد خان په وخت کې جوړې شوې دي. قومانداني خو له لږ ترميم پرته په هماغه پخـوانۍ بڼـه پـاتې ده او تـر اوسـه تـرې هـم د امنيه قومندانۍ د ودانۍ په توگه گټه اخيستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان په خوست کې ډېرې لارې او سرکونه جوړ کړي دي. زیاتره لوی او اوږده سرکونه لکه د تنګي له لارې زېړوک او له هغه ځایه اورګون ته سرک، د ده په وخت کې تېر شوی دی. هغه مهال په اورګون کې حاکمي وه. د غلان سرک ده جوړ کړی دی. له خوسته چله دار کنډو، ګبر، میدان، شهرنو، میرزکې او له هغه ځایه ګردېز ته سرک د ده په وخت کې تېر شو. البته د خوست ګردېز سرک د ده د پلار نواب خان حاکم په وخت کې تېر شوی دی. د لکې تېږي سرک په سروټي، ګبر منګلو، میرزکی او سیدکرم باندې بیا ګردېز ته رسېده. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکې تیږې تر گردېزه د فیض محمد خان په وخت کې جوړ شـوی دی او په دې وروستیو کې ډمبر شوی هم دی.

د لکي تيږې سرک چې د نايب الحکومه په دوره کې غځول شوی دی

میراجان بازار، چې د وازې خوا او گردې څېړې د ولسوالیو تر مـنځ پروت و، د خوست او گردېز ترمنځ یوازینی پخوانی بـازارگوټی و، چـې مسافرو به پکې شپه تېروله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میراجان بازار چې اوس یوازې کنډواله ده

د خوست زیاتره مهم ښوونځي هم د فیض محمد خان په وخت کې جوړ شوي دي او د سرکونو پر غاړو زیاتره ونې هم هغه کښېنولي دي.

د خوست ښار بنسټ فیض محمد خان اېښودلی او نقشه یې هم هغه جوړه کړې ده. په علیشېرو کې بلاوټ باغ او مېلمه کوټ باغ چې په ۴۰ جریبه ځمکه کې جوړ دی، دا دواړه هم فیض محمد خان جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان د نورو چارو تر څنګ ښوونې او روزنې ته هم ځانګړې پاملرنه کوله، لومړی یې د خانانو او ملکانو زامن جبراً ښوونځیو ته ونیول او بیا یې د کلیوالو زامن د خسني له مخې جبراً ښوونځیو ته ونیول. هغه وخت په ولس کې داسې تبلیغ شوی و، چې ښوونځي د بې دینۍ مرکزونه دي. په دې کار کې هغو ملایانو زیاته ونډه درلوده، چې د امان الله خان پر ضد راپورته شوي وو، لکه ګوډ ملا.

د خوست مهم ښوونځي او لیسې لکه: غربنت لیسه، اسمعیل خېلو لیسه، لکنو لیسه او نورې او د نادرشاه کوټ، درګې، ګوربزو، زمبر، تریزیو، میدان، ایبک او صبریو ښوونځي هم د ده په وخت کې جوړ شوي دي.

وایي چې کوم موټر به یې په قاچاقبرۍ کې ونیوه په هغه به یې بیا بیګار کاوه او د ښوونځیو په جوړولو کې به یې ترې ګټه اخیسته؛ حاجي ولي اکبر وایي:

((د حاجي خانه دین د نیولي موټر مالونه یې ضبط کړل او په سزا کې یې په موټر باندې د زمبر ښوونځی جوړ کړ. د شین ګل په موټر یې د یعقوبیو ښوونځی جوړ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرک تهانې ته سرک هم د ده په وخت کې تېر شوی دی. د "نادرشاه کوټ" قشله هم ده ودانه کړه او د هغه افسر په نامه يې ونومول‌ه چې همدلته وژل شوی و؛ نو د نادرشاه کوټ قشله د نادرشاه افسر په نامه ده، نه د ظاهرخان پاچا د پلار په نامه.

فيض محمد خان له هغو خلکو سره سخت چلند کاوه، چې تر فرضي کرښې ورهاخوا به يې اړيکې درلودل. له همدې امله يې د ببرک خان ځدراڼ د هغو درېو زامنو ځمکې ضبط کړې، چې له کرښې هاخوا تللي وو))

وايي فيض محمد خان ډېر ولسي سړی و، ان چې ډېرو کليوالو خلکو به نه پېژانده. دی به په ولس کې په عادي ډول گرځېده راگرځېده او هيڅ ډول وېره او ډار ورسره نه و. په خپله به يې موټر چلاوه او يوازې به گردېز ته او يا به له هغه ځايه خوست ته راته. په جرگو ـ مرکو کې يې ښه مهارت درلود او له ولس سره به ډېر په هنر چلېده. وايي يو مهال يې يوه ځای ته سرک تېراوه؛ خو ولس مخالفت کاوه او سرک يې نه پرېښود. ده سپين ږيري راټول کړل، ويل راځئ جرگه کوو، دوی په جرگه بوخت شول، هلته يې خپلې مشينرۍ ته د چټک کار امر وکړ او دلته يې جرگه وغځوله، کله چې کار خلاص شو او جرگه مار هم خبر شول، هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایب الحکومه ته کړل: دا دې څه وکړل؟ ده ویل چې زموږ مسوولیت دا و، چې ستاسو د آرامۍ، هوسایني او پرمختګ لپاره سرک جوړ کړو، سرک جوړ شو؛ نو اوس تاسو پوهېږئ چې ګټه ترې اخلئ او که ورانوئ یې. ځئ نور مو په مخه ښه! خلکو یو بل ته وکتل، له ځان سره یې فکر وکړ، سرک یې د ځان په ګټه وګانه او په دې ډول شخړه پای ته ورسېده.

ده په خوست کې شخصي جایدادونه هم درلودل، چې تر هغه وروسته یې اولادونو وپلورل. اوس د خوست په ښار کې یوه څلور لارې د فیض محمد خان په نامه نومول شوې ده، چې څلی یې هم ښه عصري جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبیب الرحمن وایي:

((نایب الحکومه نږدې۱۳کاله په پکتیا کې دنده درلـوده. د هغـه پـه دوره کې تر ټولو زیات کار د سرکونو جوړولو په برخه کې شوی دی.

د خوست گردیـز، د منگلـو دوه درې سرکـه، د پټـان او څمکنیـو، د ځاځي میدان، د خوست د جاني خېلو، صبریو، تره کـي، پـه سـپېره کـې ارگون ته، گوربزو ته، دا سرکونه ټول د هغه په دوره کې جوړ شوي دي.

د پکتیا پروژه هم د هغه په وخت کې منظور شوه. د منگلو پـه پـروژه کې یې ډېر خلک په کار وگومارل او ډېرو کسانو همالته کارونـه زده کـړل لکه موټروانی او نور.

هغه به تل له ولس سره د ښې گوزارې سپارښتنه کوله، تل به یـې پـر مورږ ټینگار کاوه، چې مراجعین درڅخه خپه نـه شي، ځکـه هغـه بـه ډېـر وخت د عمراني چارو په څارنه تېراوه))

صدر گل د نایب الحکومه په اړه وایي:

((هغه په کارونو کې ډېر دقیق سړی و، ټول کارونه به یـې پـه خپلـه څارل، ان د سرک او ودانیو اندازې به یې په خپله اخیستې. زمورږ په کـلي کې چې سرک تېریده، زما د مورني نیکه د دکان لږه برخه پکـې ورانېدلـه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما نيکه ورغی، ويل: نايب الحکومه صاحب زما دوه زامن په کابل پوهنتون کې دي، دا زما دکان راځخه مه ورانوه، هغه ورته وويل:

((ستا دواړه زامن به راته بيا افرين وايي او دعا به راته کوي، هغوی پوهېږي، چې زه دا کار ستا د زيان لپاره نه کوم، ستاسو د ګټې لپاره يې کوم)) نو دکان يې ترې وران کړ.

هغه به په بيګار هم کارونه کول، اوسنی د پروژې باغ يوه دښته وه. دلته چې يې باغ جوړاوه، په قبيلو يې کار کاوه. هرې قبيلې سره به خپلې قلبې وې او کار به يې پرې کاوه. په خلکو به يې ونې حواله کولې، په اسمعيل خېلو يې چنارونه حواله کړي وو. زه زلموټی وم، موږه لاړو زما د ماما ښه غټ چنار و، هغه ته وختم او ۳۰-۴۰ ښاخونه مې راپرې کړل، په خره مې تول بارکړل، مشران راسره وو او باغ ته مې ورسول. بيا نايب الحکومه ماته څو افغانۍ انعام راکړ))

فيض محمد خان تر ۱۳۴۳ل. پورې په پکتيا کې نايب الحکومه و. هغه جرمني ته د درملنې لپاره تللی و، چې د همدغه کال د غبرګولي په ۱۴مه له کابل راډيو څخه د هغه د مړينې خبر تېر شو. د غبرګولي په ۱۶مه د شنبې په ورځ د مرنجان غونډۍ د پاچاهي کورنۍ په هديره کې خاورو وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ نايب الحکومه په خوست کې له ځانه ښه نوم پرېښی دی.
- ✓ توند، زړور، متدين، زيارګالونکی او هېوادوسته شخص و.
- ✓ د سيمې له خلکو سره يې دوستانه اړيکي پالل او د هغو په دودونو په بشپړه توګه پوهېده.
- ✓ تل به يې د رغاونيزو کارونو څارنه او لارښوونه پخپله کوله.
- ✓ په پکتيا او ګرديز کې يې ډېرې ودانۍ جوړې کړې دي.
- ✓ د خوست زياتره سرکونه د هغه په وخت کې جوړ شوي دي.

حاجي ولي اکبر د مرکې په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد گل خان مومند

محمد گل خان د محمد خورشید خان غونډمشر زوی، د مومین خان لمسی او د عبدالکریم خان کړوسی دی. په ۱۲۶۳ل=۱۳۰۳س. د روژې په۱۳مه کې د کابل ښار په اندرابیو کوڅه کې زیږېدلی دی؛ خو پلرنی ځای یې د ننگرهار ولایت د مومند درې ولسوالۍ "گولایي" کلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په خصوصي ډول وکړې او بیا په ۱۳۲۷س= ۱۲۸۷ل. کې د حربي ښوونځي په دویم ټولگي کې شامل شو. په پنځه و کالو کې یې حربي زده کړې پای ته ورسولې. تر فراغت وروسته د اردلانو په غونډ کې د قوماندان په توگه وټاکل شو. دغه مهال یې هم شاهي ټولگي ته تدریس کاوه او هم د حربي ښوونځي سرښوونکی و. د دغه بریالي خدمت په پایله کې د سپه سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

صالح محمد خان د یاور په توگه وټاکل شو او وروسته د شاهي گارډ قوماندان شو.

مومند څه وخت په ترکیه کې د افغاني سفارت عسکري آتشه و. په ۱۳۰۰ل. کې د حرب د وزارت د "مجموعۀ عسکری" مجلې مدیر و. په ۱۳۰۳ل. کې د پکتیا اعلی حاکم او عسکري قوماندان او په ۱۳۰۶ل. کې د بلخ د ملکي پلټن رئیس او بیا د ننگرهار عسکري قوماندان و.

د محمدهاشم خان په کابینه کې داخله وزیر او ورسره لومړی د ننگرهار او بیا د پروان ولایت تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۱ل. کې د کندهار او فراه ولایتونو تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۳ل.کې د قطغن، بدخشان، بلخ او میمنې تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۹ل.کې د دولت د وزیر په توگه وټاکل شو.

تر دې دندې وروسته نور په خپل کاله کېناست او پاتې عمر یې د پښتو ژبې په علمي- ادبي خدمت کې تېر کړ. تر ۱۳۲۷ل. پورې په سمنگانو کې اوسېده؛ خو په همدغه کال د شاه محمود خان د صدارت پر مهال کابل ته راغی. اوړی به په کابل او ژمی به په لوی ننگرهار کې اوسېده.

په ۱۳۳۴ل. کې د لویې جرگې د نائب رئیس په توگه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیر محمد گل خان د سپېڅلې او کلکې عقیدې څښتن و. په خپل هوډ کلک و او لوړ شخصیت یې درلود. په مـذهبي اصـولو ټینـګ او پـه پښتو او پښتونواله مین پښتون و؛ خو تر څنګ یې مستغني انسـان هـم و. همدا لامل و، چې د دومره واک وځواک سره سره یې هـم پـه کابـل کـې کور نه درلوده او په کرایه کور کـې یـې خپلـه سـپېڅلې اروا خپـل الله تـه وسپارله. همدا دیانت او سپېڅلتیا د ده لوی ویاړ او نېکنامي ده.

وزیر محمد گل خان مومند په هر ځای کې خپلې انساني، اسـلامي او هېوادنۍ دندې په پوره دیانت، صداقت او ځیرکۍ سرته رسولې؛ نـو د خپلو ښو خدمتونو له امله په"لمر اعلی نښان" هم نمانځل شوی و.

مومند بابا په علمي- فرهنگي برخه کې هم نه هېرېـدونکي خدمتونـه تر سره کړي دي.

په کندهار کې یې د محمد نادر خان په اجازه په ۱۳۱۱ل. کې د پښـتو انجمن بنسټ کېښود. طلوع افغان هـم د مومنـد پـه امـر پـه پښـتو شـو، همدارنګه یې په کندهار کې ډېر زلمیان وروزل.

هغه پر پښتو سربېره په دري ژبه کې هم پوخ او پیاوړی لاس درلود. په پښتو کې یې پر نثر سربېره په نظم کې هم لاس درلود؛ خو نظم یـې تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر ډېر لږ ليدل شوی دی. وزير محمد ګل خان مومند دا آثار هم افغـاني ټولنې ته په ميراث راپرېښي دي:

پښـتو سـيند، پښـتو ليـار، لنـډکی پښـتو، پښـتني روزنـه، پښـتو-پښتونواله، د پښتو لويه نحو(معاني او بيـان) د پخـلي کتـاب، لنـډه کـی پښتو.

د بلخ ولسوالی څلور لارې د وزير محمد ګل خان مومند په نامه نومـول شوې ده. دغه څلورلارې د مزار شريف او شبرغان پر لويـه لاره پرتـه ده. دا هغه څلورلارې ده، چې خاورې يې د وزير بابا د پلونو نښـې لـه ځانـه سره لري. اروانباد به پر همـدې څلـورلارې د بلـخ ولسـوالی لـه بـازاره تېرېده او خپل کلي "مومندانو" ته به ته. دغه کلی اوس د "وزيـر آبـاد" پـه نامه يادېږي. په دغه کلي کې لا هم د وزير بابا پلرنی کـلا ولاړه ده، چـې اوس يې پکې د محمد عمر خان په نامه د بابا يو عزيز اوسېږي.

که څه هم د تاريخي شاليد له مخې پښتانه هم د نورو قومونـو پـه څېـر د هېواد د شمال له بلخه نورو سيمو ته کوچېدلي؛ خو د وخـت پـه تېرېـدو په بېلا بېلو مهالونو کې بېرته شمال ته راغـلي او اسـتوګن شـوي دي. پـه دې لړيو کې يوه لړی د وزير بابا په نامه ده، چې پښـتانه يـې د هېـواد لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوېل او ختيځه د هندوکش د غرونو شمالي لمنو ته راوستل او اسـتوګن يې کړل.

د وزير بابا دغو ملي او افغاني کړنو ته ډېرو کسانو له چېې خـوا کـتلي او داسې يې انګېرلې ده، چې دغه چارې د قومي او شخصي ګټو پر بنسـټ تر سره شوې دي. دغو فکرونو نه يـوازې دا چـې د دې مـلي شخصـيت نېك کار ته يې په بده کتلي، بلکې د هېواد پـالنې سـتر احسـاس يـې هـم ژوبل کړى دى.

وزير بابا شمال ته پښتانه د افغانستان د سياسي، ملي او اقتصادي ګټو پـه موخه راوستلي او استوګن کړي وو، چې په خپلو دغو هدفونو کې بريالى هم شو. د وخت تېرېـدو ثابتـه کـړه، چـې د وزيـر بابـا دغـو مـلي کړنـو افغانستان له ډېرو ګواښونو وساته او لا به يې ساتي.

يو وخت د هېواد د شمال په اړه دا متل ډېر عام و:"که مرګ غواړې کندوز ته لاړ شه"د دې متل مفهوم دا نه و، چې ګوندې په کندوز کې انسان ته د انسان په سترګه نه کتل کېدل او په ډېره اسانه به يـې وينـه تويېـده، بلکـې هغه مهال کندوز شاړې دښتې وې، چې د ژوند کولو هيڅ راز اسـانتياوې پکې نه وې. يوازې کندوز نه بلکې د هېواد ډېرې شمالي سيمې همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وې. د هېواد له نورو برخو به خلك هندوستان او نورو ملكونو ته د غلې دانې د گټلو په موخه تلل؛ خو د خپل كور له امكاناتو ناخبره وو.

وزير بابا سره د ټول هېواد فكر و، هغه هيله درلوده، چې افغانان د خپل هېواد ځمكې شېرې كړي او له منځه يې د ژوند د تېرولو او د خپلو اړتياو ليرې كولو لپاره امكانات راوباسي.

هغه د هېواد په شمال كې د خپلو دندو پر مهال دغه شاړې دښتې او پرېمانه اوبه ليدلې وې او دا شونتيا يې هم درك كړې وه، چې د دغو شاړو په آبادېدو كې د ټول هېواد گټه ده، چې له لارې يې ستر اقتصادي بدلون راتلى شي. په همدې موخه يې د هېواد له ختيځو او سوېلي سيمو څخه يو شمېر پښتانه راوويستل او د شمال په بېلا بېلو سيمو كې يې ځاى پرځاى كړل. دلته يې ورته دولتي شاړې ځمكې او ځنگلونه وركړل، پرې آباد يې كړل او د هېواد له هغې برخې يې كندو جوړ كړ، چې يو وخت پكې د ژوند مانا مرگ وه.

اروابناد اكاډمېسين رشاد"د قام غمخور محمد گل خان مومند" تر سرليك لاندې مقاله كې ليكي: د هندوكش په شمال كې ډېرې سركاري ځمكې خورا شاړې پرتې وې، اوبه بېكاره بهېدلې او شاړې ځمكې ځنگلونه كېدل. د سيمې خلكو د كرنې په كار كې ځانونه ډېر نه زهيرول. د للمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره ډېرې دښتې او رغونه د دوی په واك كې وو، يوازې ييوه او تخم يې له دوی څخه غوښت؛ نور نو اقليمي شرايطو كښتونه ورپخول. په پراخو دښتو او ويړو راغو د سيمې د خلكو وس نه رسېده، چې ټول وكري او حاصل ترې واخلي؛ خو د افغانستان ځينې سيمې، په تېره بيا هغه، چې د اوسېدونكو شمېر يې ډېر و، غلو دانو يې د خلكو اړتيا نه شوه پوره كولای. كرنيزې ځمكې نه وې، چې كرل شوې وای، د سيمې خلك به دې ته اړ وو، چې د مزدورۍ لپاره هندوستان ته ولاړ شي او غنم او جوار ترې راوړي. محمد گل خان دغه بې ځمكې خلك او كوچيان په منتونو او زاريو د هېواد شمال ته راوبلل او بې خاونده (دولتي) ځمكې يې د هندوكش په شمال كې پرې وويشلې. ده په دې كړنو د هندوكش د شمالي برخو ډېرې بې خاونده او بې حاصله ځمكې حاصل خېزه كړې)) نو وزير بابا نه يوازې دا چې د هېواد يوه شاړه برخه حاصل خېزه كړه، بلكې افغانان يې د هېواد پالنې او ودانولو ته وهڅول. دا چې نن د هېواد شمال د نورو برخو په پرتله خورا حاصل خېزې او ډېرې ځمكې لري؛ دا ټول د وزير بابا بركت و، چې بايد په حق كې يې لاسونه پورته كړو.

د وزير بابا له خوا د هېواد په شمال كې د ځمكو د وېش په اړه داسې هم ويل كېږي، چې ده يوازې پښتنو ته ځمكې وركړې دي. دغه مسأله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله مانا غلطه ده. دې غښتلي مشر یوازې پښتنو ته ځمکې ور نـه کـړې، بلکې ټولو هغو شمال مېشتو افغانانو ته یې دولتي ځمکې ورکـړې، چـې نه یې درلودې. داسې ډېرې بېلګې شـته، چـې لـه هغـو پښـتنو یـې هـم ځمکې اخیستې دي، چې ډېرې یې درلودې او هغو ته یې ورکـړي، چـې هېڅ یې نه درلودې.

د بلخ ولسوالۍ د وزیر آباد کلي یو کس اوسېدونکی او د وزیر بابا عزیـز، محمدعمرخان چې اوسمهال د بابا په پلرنۍ کلا کې ژوند کوي، پـه یـوه لنډکۍ ناسته کې راته وویل، چې وزیر بابا په شمال کـې لـه پښـتنو پرتـه ټولو هغو قومونو او کورنیـو تـه هـم ځمکـې ورکـړې دي، چـې نـه یـې درلودې.

نومورې د بېلګې په توګـه د خپلـې ولسـوالۍ د "برمزیـد" سـیمې یادونـه وکړه، چې وزیر بابا پکې ترکمنو ته شلـور پیکالـه ځمکـه ورکـړې، چـې اوس هم پرې مېشت دي. همداراز یې د "صدرآباد" کـلي اوسـېدونکو تـه چې پښتانه نه دي، هم ځمکې ورکړې، چې د همدې ورکړې له املـه نـن په بلخ کې صدرآباد د یو کلي په توګه ودان دی.

نومورې وویل، چې له دوی یې هم زیاته برخه ځمکه پـه مومنـدانو کـلي کې واخیسته او مندوزیو ته یې ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له دې څرګندېږي، چې وزير بابا د يو انسان په توګه له خپل قوم سره مينه درلوده او غوښتل يې چې د خپل قوم له لارې هم خپل هېواد آباد کړي، چې آباد يې کړ؛ خو هيڅکله يې افغان واحد ملت ته زيان نه دی رسولی او ټولو افغانانو ته يې په يوه نظر کتلي دي.

له سياسي اړخه هم د محمد ګل خان مومند پلان ډېر مهم و، څکه اوس په شمال کې داسې ولايتونه ولسوالۍ، کلي او کوڅې شته، چې ښنګ په ښنګ پکې بېلا بېل قومونه ژوند کوي. له يو بل سره راشه درشه لري، يو ډول دود او دستور لري. د يو بل په غم او ښادۍ کې سره شريك دي او داسې پيوندونه يې سره اخيستي، چې بېلول يې د هيڅ سياسي بدرنګې تګلارې د وس خبره نه ده.

يعنې په حقيقت کې د مرحوم مومند پلان د ملت جوړونې لپاره و او وخت ثابته کړه چې له ځينو مشکلاتو سره سره، په شمال کې تر ډېرې اندازې ملت جوړونه شوې ده.

د بلخ والي عطا محمد "نور" په دې برخه کې د ستاينې وړ دی، چې د هغه نوم يې د څلورلارې په نومولو سره په ولسي سطحه ژوندی وساته. د کرکو دغه ماښامی همداسې څراغونو ته اړتيا لري، چې تياری وتښتوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هېواد په شمال کې د مېشتو افغانانو په زړونو کې يو بـل تـه د مينـې رڼاګانې ځای پر ځای کړي.

د هېواد دغه نوميالی، توريـالی او خبرلـوڅ خواخـوږی د **۱۳۴۳**ل. د زمري په **۲۷**مه د سه شنبې په ورځ سهار مهال اتـه بجـې د (**۸۰**) کـالو پـه عمر په کابل کې وفات شو. جنازه يې د شاندارو مراسمو پـه تـرڅ کـې د کابل په شهدای صالحين کې خاورو ته وسپارل شوه.

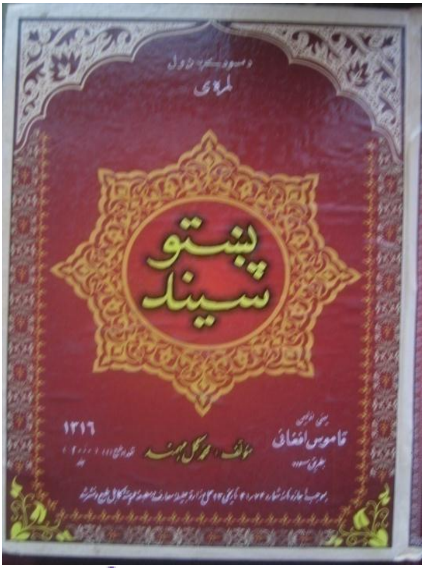

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ دیانتداره او فقیرمزاجه شخص و، ځکه خو یې له واک و ځـواک سره په کرایه کور کې ساه ورکړه.
- ✓ باتدبیره، لیرلیدی او ملی شخص و، ځکـه یـې د ملـت جوړولـو بهیر ته کلکه پاملرنه وکړه او یوازې پښتنو ته نه بلکې ټول ملت ته یې اخلاصمندانه خدمتونه و کړل.
- ✓ پر یوه لوړپوړې او هېوادوسته چارواکي سربېره یو لوړ لیکوال او فرهنګپال هم و.
- ✓ هغو پښتني دودونو ته یـې ډېـر اهمیـت ورکـاوه، چـې ټـولنیزې ښېګڼې لري.
- ✓ ولسونه به یې حجرو، دېرو او چارچوبیو جوړولو هڅول.

له شاهانه دربارونو ځان وساته، هغه دنیا چې په فقیری کې مو ندل کیږي، په قصرونو او ماڼیو کې نشته، هسې نه اروادې د بغاوت او تکبر په وززو د فرعون د ملکرو په کتار کې ودروي او حقایق دې له یاده ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام رسول پرماچ

غلام رسول پرماچ د عبد الودود خان زوی پر **۱۲۸۱**ل. د کابـل پـه پغـمان کې زیږېدلی دی؛ خو له اصلاً د نورستان ولایـت(هغـه مهـال لغـمان) د دوآب ولسوالۍ د "نیلاب" کلي په یوه بزگره کورنۍ پورې اړه لري. هغه د ماشومتوب کلونه د لوگر ولایت د کلنگار ولسوالۍ په "حکیم کـلا" کـې تېر کړي دي.

پرمـاچ لـومړنۍ زده کـړې د کابـل د "خـورد سـالان عسـکری " پـه ښوونځي کې وکړې او بیا یې په نظامي زده کـړو پیـل وکـړ. پـه **۱۲۹۹**ل. کې فارغ او د بریدمن په رتبه یې پوځي دنده پیل کړه. په خپل ژوندانه کې یې په بېلابېلو پوځي پوستونو کار وکړ، چې په دې ډول دي:

د ښې وړتیا ښودنې له امله د تورنۍ رتبه ورکړی شوه. د **۱۳۰۲**ل. په پای کې د جگړنۍ رتبې ته لوړ او د لومړۍ فرقې په دویم کنـډک کـې پـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده وگومارل شو. بیا په قطغن او بدخشان (**۲۰**مه قوه) کې وگومارل شو. تر یو کال خدمت وروسته له خپل کنډک سره پکتیا ته ولېږل شو او تر**۱۳۰۶**ل. پورې په پکتیا کې پر دنده بوخت پاتې شو. له **۱۳۰۶-۱۳۰۷**ل. پورې د غزني په مقر کې د عبدالرحمن تره کي د بغاوت د غلي کولو لپاره وگومارل شو. بیا تر **۱۳۱۰**ل. پورې د حربي ښوونځي داخله مدیر و. په ۱۳۰۹ل. کې یې د ډگرمن رتبې ته ترفیع وکړه او له **۱۳۱۰- ۱۳۱۱**ل. پورې د لومړۍ فرقې(وروسته اوومه) د لومړي غونډ قوماندان و. له ۱۳۱۱- **۱۳۱۶**ل. پورې د لومړۍ فرقې د دویم غونډ قوماندان و او د افغانستان مرکزي برخې ته د خدمت لپاره ولېږل شو. په مرکزي سیمو کې یې د خدمت له امله په **۱۳۱۴**ل. کې ډگروالۍ ته ترفیع وکړه. له **۱۳۱۶- ۱۳۲۰**ل. پورې د ډگروالۍ په رتبه د غزني د **۱۴**قوې قوماندان و. په ۱۳۲۰ل. کې د بریدجنرال رتبې ته لوړ شو.

له **۱۳۲۰- ۱۳۲۵**ل. پورې د پکتیا تنظیمیه رئیس و. په **۱۳۲۵**ل. کې یې د تورن جنرالۍ رتبه واخیسته او له **۱۳۲۵-۱۳۲۶**ل. پورې د مرکزي قواو د لومړۍ فرقې د قوماندان په توگه دنده ترسره کړه. د همدې کال په پای کې حربي رئیس مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۲۷**ل. له وروستیو د **۱۳۲۸**ل. کال تر پای د پوځ پېژندوال و.

له **۱۳۲۹- ۱۳۳۲**ل. پورې دویم ځل د پکتیا د تنظیمیه رئیس په توگه مقرر شو.

مدیر شریف الله مرهون د پرماچ په اړه په لنډه توکه وایي:

((غلام رسول پرماچ په گردېز کې تنظیمیه رئیس و، هغه ډېر تاریخي سړی و او په افغانستان کې یې ډېر ښه نوم درلوده))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۳۲**ل. کال له وروستیو تر **۱۳۳۵**ل. پورې د ملي دفاع وزارت معاون و.

د **۱۳۳۶**ل. کال له لومړیو- **۱۳۴۲**ل. پورې د بلخ ولایت نایب الحکومه و. کله چې غلام رسول پرماچ د نایب الحکومه په توګه مقرربېده، په بلخ کې غلا، شوکې، وژنې او لوټنې ډېرې زیاتې وې؛ څرنګه چې غلام رسول پرماچ له دې مخکې په نورو ځایونو کې هم دندې ترسره کړې وې او ښه وړتیا یې ښودلې وه؛ نو له همدې امله هلته د سمون لپاره ولېږل شو.

په دې اړه عصمت الله پرماچ نورستانی وایي:

((په بلخ کې د پرماچ لومړی کار دا و، چې د احتکار مخه یې ونیوله. کیسه داسې وه، چې په مزار شریف کې څو کسه لوی شتمن او محتکرین وو. هغوی به اړین توکي لکه غنم، اورلګیت، کلوشې او نور له بازاره پېرل، په خپلو ګودامونو کې به یې زېرمه کول او د خلکو د اړتیا پر مهال به یې پرې د خپلې خوښې نرخ ایښوده. کله چې پرماچ ولیدل په بازار کې ناڅاپه دغه اړین توکي ورک شي؛ نو د لامل موندنې په لټه کې شو. مخبرینو تر ډېر هڅو او څار وروسته دا راز ومونده چې څو کسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګر دغه توکي له بازاره پېري او بیا یې په خپلو ګودامونو کې زېرمه کوي.

پرماچ ته چې دا راز معلوم شو، نو لاړ، ګودامونه یې ولیدل. سمدواره یې یو پلاوی وټاکه او ورته وېې ویل: زما له دې سره کار نه شته، چې دا ګودام د چا دی؟ خو توکي راوباسئ، په مناسب نرخ یې وپلورئ او پیسې له ځان سره وساتئ، چې د هر چا مال وي، څښتن یې پخپله پیدا کېږي.

همداسې وشول، څه موده وروسته پرماچ، ځینې مشران او سوداګر په یوه مېلمستیا کې ناست وو، چا پوښتنه ځنې وکړه، چې نایب الحکومه صاحب! د ګودامونو والا پیدا نه شول؟ دا خلک له ولس سره ډېر ظلم او خیانت کوي. اروانباد پرماچ وویل:

((زه پوهېږم چې سوداګر خپل ملت او ولس ته د زیان رسولو نیت نه لري؛ خو دوی اصلاً د سوداګرۍ په اصولو نه پوهېږي او کسان یې هم پیدا کېږي، ښایي ځینې یې زموږ پر میز هم حاضر وي؛ نو پیسې خو یې ور رسېږي او خیر دی که د زیاتې ګټې پیسې ور ونه رسېږي))

هغه خپل دفتر ان په عام محضر کې لګاوه، چمن کې به یې چوکۍ واچولې یوې خوا ته به د نایب الحکومه او بلې خوا ته به د قضا دفتر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی خلکو دا ترتیب نه خوښاوه، څو ورځې به ډېر لږ کسان په کتار کې درېدل؛ خو ورو ورو خلک له دې ترتیب سره روږدي شول او دا کار یې ډېر غوره وګاڼه. څکه خلک به سیده ورتلل، خپلې عریضې به یې وړاندې کولې او ژر تر ژره به پرې اجراآت کېدل.

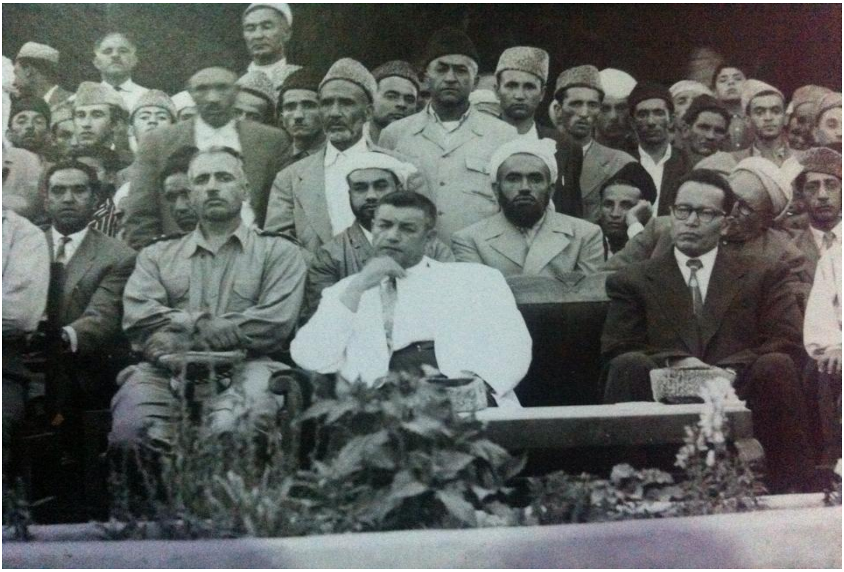

بیا یې د نظم او امنیت خوا ته مخه کړه، څکه د هغه د ورتګ پر مهال په بلخ کې کې غلا، شوکې، وژنې او لوټنې ډېرې زیاتې وې. وایي چې یو وخت به غلاوې کېدې او یو ځل خو غلو د یوې کورنۍ ټول غړي وژلي هم وو او یوازې یو ځوان ترې ژوندی پاتې و. کیسه داسې وه چې پر غلو کوروالا غږ کړی و، چې ومو پېژندئ؛ نو هغوی پسې بېرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راګرځېدلي او ټول کوروالا يې وژلي وو. يوازې دغه ځوان ترې چېرته د کټ لاندې پټ شوی و او د هغوی پرې سترګې نه وې لګېدلې.

اروابناد پرماچ چې هرڅومره هڅه وکړه، غله يې ونه پېژندل. تر ډېر چرت وهلو او د مخبرينو په مرسته پوه شو، چې د دې پېښې راز په زندان کې دی. يوه شپه پخپله زندان ته ورغی زندانيان يې وشمېرل؛ نو معلومه شوه، چې پنځه کسه زندانيان نه شته. همالته ورته منتظر پاتې شو او په پای کې د شپې ناوخته پنځه واړه زندانيان راغلل. هغه يې ونيول، سبا ته يې هغه ژوندی پاتې ځوان راوغوښت، ټول نيولي کسان يې د هغه له مخې تېر کړل. هغه په درې کسانو لاس کېښود، چې قاتلين دا دي. بيا يې هغه درې کسه په شاديان دښته کې په عام محضر کې اعدام کړل))

پرماچ يو مدبر انسان و، هغه مهال چې يې ښار وراناوه، ځينې کسان پاچا ته ورغلي وو، پاچا بېرته پرماچ ته ټلګراف کړی و، چې ښار مه ورانوه، هغه ورته په ځواب کې ويلي وو: پاچا صاحب سمه ده، پاتې به نه ورانوم؛ خو وران کړی بېرته جوړ کړم که نه؟ پاچا ويل ولې ښار دې وران کړی دی؟ اروابناد پرماچ ورته ويلي وو: بلی پاچا صاحب! لږ پاتې دی او نور مې ويجاړ کړی دی. په دې اورېدو سره نو پاچا ورته ويلي وو: ښه! نو ادامه ورکړئ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ قاطع او توند سړی و، خپل صلاحیت یې ښه پېژانده او سمه او معقوله گټه یې ترې اخیستله؛ وایي:

یو وخت د هغه یوه منځنۍ رتبې والا چارواکي په کورنیو چارو وزارت کې څوک لوړ پوړی پېژانده، هغه له یوه بل کس څخه په دې اسره رشوت اخیستی و، چې زه به دې پر هغه لوړ پوړي په دغه پست کې مقرر کړم. د مرکز څارنوالانو له نشاني شویو پیسو سره هغه کس ونیوه. کله چې پرماچ خبر شو، چارواکی یې له څارنوالانو سره راوغوښت، پیسې یې ترې واخیستې، پوښتنه یې ترې وکړه چې رشوت دې رښتیا اخیستی و؟ هغه ویل: هو صاحب! پیسې یې بلې بخارۍ ته ورواچولې او هغه یې ښه وواهه، بیا یې رخصت کړ او ورته ویې ویل چې نور دندې ته رانه شې.

څارنوالانو ویل: صاحب! تاخو سړی پرېښود، هغه مجرم و، دوسیه یې جوړه شوې ده، اوس نو موږ څه وکړو؟

اروانباد پرماچ ورته وویل: تاسو څوک یاست، چې هغه مو نیولی دی؟ لومړی به مو زه خبر کړی او بیا به مو هغه نیولی وای. دا په ما پورې اړه لري، نه په تاسو پورې. تاسو تللای شئ او که غواړئ چې تاسو هم ښه وټکوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ په افغـاني دودونـو پـوه او تجربـه کـار چـارواکی و. وايـي د نورستان د دوه قبيلو تر منځ دښـمني وه او ۱۴کسـان هـم تـر منځـه وژل شوي وو. پرماچ له خپل نفوذ او تجربې په گټې اخيسـتنې د هغـو جـوړه وکړه؛ خو د ښه تضمين لپاره يې له يوه بېوزله لوري څخه دوه لکه افغانۍ او له بل زورور لوري څخه دوه سوه ميله وسله واخيسته؛ نـو هغـو قبيلـو بيا وروسته په خپلو کې د شخړې کولو زړورتيا ونه کړه.

غلام رسول پرماچ به هم له زندانيانو څخـه پـه ځينـو کـارونو کـې د بشري ځواک په توگه گټه اخيسته. وايي چې د روضـيې د جومـات لپـاره يې د بلخ په بنديانو، سطرنجۍ او ځينې نور اړونـد شيزونـه جـوړ کـړل، البته يو په يوه مناسب قيمت يې ترې وپېرل.

هغه به خپل ټول مامورين په کلکه څارل، ان چې د هغـو شــخصي کارونه به يې هم تر پام لاندې وو. وايي د هغه يوه مرستيال پـه شــخصي پانگه په مزار کې يو کور وپېره، کله چـې پـرې پرمـاچ خـبر شـو، راويـې غوښت، پوښتنه يې ترې وکړه چې کور دې پېرلی دی، ويل: هو صاحب! اروانښاد پرماچ ورته وويل: بېرته ترې پيسې واخله او کور مه پېره، ځکه ته ما مقرر کړی يې؛ نـو خلـک بـه وايـي چـې د نايـب الحکومـه مرسـتيال

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوتونه اخیستي او یا یې خیانت کړی دی. په دې ډول یې خپل مرستیال له کور پېرنې منع کړ.

اروابښاد پرماچ یو زیارکښ، هڅاند او نه ستړی کېدونکی نایب الحکومه و، شپه او ورځ به د خلکو په خدمت لګیا و. عصمت الله پرماچ وايي:

((پرماچ د خلکو سړی و، تل به د خلکو په خدمت بوخت و، موږ به زیاتره نه لیده، ان د جمعې په ورځ به هم ډېر لږ په کور کې پاتې کېده، چې موږ به یوازې په همدغه وخت کې په کور کې لیده.

د بلخ ولایت پخوانۍ ودانۍ چې د "پرماچ"په دوره کې جوړه شوې؛ اوس ترې د اطلاعاتو او کولتور د ریاست ودانۍ په توګه ګټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خوړو کې به يې نورستانی پنـير، کـورت او ښـورا خوښـول. لـږ خوراک يې کاوه؛ خو په کاسه کې به يې خواړه نه پرېښودل. پـه هـر ډول خوړو به يې شکر ويسته.

متدين انسان و، د شپې به عبادت ته پاڅېده، خپل تسبيحات بـه يـې په سجده کې پوره کول. زما مور به يې هم تهجد لمانځه ته راويښوله.

خلک يې د پوهې او تعليم خواته هڅول او پخپله يې ښـوونځي لـه نږدې معاينه کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د حکومت هر څیز له ځان سره امانت او په امانت کې لاسوهنه یې غیراسلامي عمل ګاڼه، ان موږ ته یې اجازه نه راکوله چې په دولتي موټر کې د شخصي کار ترسره کولو لپاره لاړ شو.

نظام او حکومت ته وفادار افسر و، یوه ورځ ترې ما پوښتنه وکړه، پلاره! په جنګ کې به دې څومره خلک وژلي وي، پنځوس- شپېته؟

له دې پوښتنې سره یې په مخامخ غره کې سترګې خښې کړې، دقیقه دوه چوپ و. زه په خپله پوښتنه پښېمان وم، بیا یې وویل: زویه! موږ جنګ ته د وژنو لپاره تللي نه یاستو، ښایي زیات، ښایي کم؛ خو حکومت اسلامي حکومت دی، پاچا د الله سیوری دی او څوک چې له اسلامي حکومته سرغړونه کوي، باغي دی؛ نو موږ د باغیانو پر وړاندې جنګ کړی، نه د بې ګناه خلکو پر وړاندې؛ نور نو واک له الله سره دی))

اروانباد پرماچ له عسکري مقرراتو سره سم په **۱۳۳۶**ل.کې له عسکري دندې تقاعد شو؛ خو د نایب الحکومه په پست یې دندې ته تر**۱۳۴۲**ل. پورې دوام ورکړ.

پرماچ په **۱۳۰۶** او **۱۳۰۷**ل.کلونو کې د عبدالرحمن تره کي د بغاوت د غلي کولو لپاره په مقر سیمه کې و ګومارل شو او هلته یې بری تر لاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له **۱۳۲۶- ۱۳۲۷**ل. پورې يې د کونړ د ساپو د بغاوت په غـلي کولـو کې فعاله ونډه واخيسته.

هغه د ګوډ ملا، د ناصرو او توخيانو، شينوارو، ابـراهيم بيـګ لقـي، ځـدرانو، کټوازيـانو او شـمالي د بغـاوتونو پـه راملـو کـې فعالـه ونـډه واخيسته.

د دغسې دندو په بهير کې يو ځل د مغولګي او بل ځل د پښتونستان د ازادۍ غوښتونکو د خود اراديت په موضوع کې دنده وروسـپارل شـوه او دواړه ځل يې په برياليتابه سره دغه دندې ترسره کړې او په خپلو لاسـو يې د ازادۍ د لارې د **۱۴**کلن بهير د يوه مهم مبارز الحاج ميرزاعلي خـان توېخيل سره د **۱۳۲۸**ل. کال د جدي په **۲۲** مه د وزيرستان په مرکـز کـې د يوې لويې جرګې په ترڅ کې د پښتونستان توغ پورته کړ.

که څه هم د ټولنپېژندنې په برخه کې يـې مسـلکي زده کـړې نـه وې کړې؛ خو هغه د نورستان د قبيلو په اړه له معلوماتو او د هغـو لـه څېړلـو سره لېوالتيا درلوده؛ نو د نورستان د قبيلو د اتنوګرافۍ په اړه يې هم ځينې کارونه ترسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت له لازم گڼې سره سم په **۱۳۴۲**ل. کې پرماچ له بلخ څخه کابل ته تبدیل شو. د ژوندانه په پای کې د پروستات د سرطان له امله فلج شو او شاوخوا اته کاله یې د دغې ناروغۍ رنځ وگاله.

اروابناد غلام رسول پرماچ د **۱۳۵۴**ل. کال د لړم پر **۲۲** مه د**۷۳** کلونو په عمر ومړ او د شاندارو عسکري مراسمو په ترځ کې د لړم په **۲۳**مه د کابل په قول ابچکان کې خاورو ته وسپارل شو.

پرماچ یو مدبر صاحب منصب، لیرلیدی قوماندان، غوره ملي او ټولنیز شخصیت و. د هغه کارنامې د هغه نوم د ولسونو په سینو کې خوندي ساتي. پرماچ یو مجاهد و، چې د خپل نفس په مقابل کې یې جهاد کاوه. هغه د مزار په ښار کې هیڅ کور او جایداد نه لري. د هغه دربار تل د خلکو پر مخ پرانیستی و، هر کس ازادانه ورتلای شو او هر کس ورته په خپل لاس خپله عریضه وړاندې کولای شوه.

استاد امیر محمد "یکه" د اروابناد پرماچ په اړه وایي:

((غلام رسول پرماچ په بلخ ولایت کې د جدیده په نامه هم یادېده. لامل یې دا و، چې نورستانی و او نورستانیان د امیر عبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په مبارک دین مشرف شوي وو، نو جدید معنی دا چې نوی یې اسلام منلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ د منځنۍ ونې، زېړې گونې، زېړو ويښتانو او ابي سترگو والا متدين، خدمتگار او مهربان سړی و. په **۱۳۳۶**ل. کې د بلخ د والي په توگه مقرر شو. هغه مهال افغانستان په اوه و ولايتونو ويشل شوی و، چې له ميمنې تر سمنگانو پورې د بلخ ولايت اړوندې سيمې وې. هغه مهال د مزار شريف ښار داسې ښه نه درلوده، بلکې ښار يوازې د روضې د بڼ په منځ کې و. سره له دې چې ښار په بڼ کې و، خو له **۲۵۰-۳۰۰** پورې کورنۍ هم د بڼ په منځ کې اوسېدلې. د بڼ شاوخوا لاندينې کلي پراته وو، چې ښار يې جوړاوه: يخدان، تيتاق، چغدک او عزيزآباد.

کله چې غلام رسول پرماچ د بلخ د نايب الحکومه په توگه مقرر شو، د هغه له دې سيمې او په ځانگړې ډول له روضې سره لېوالتيا پيدا شوه او ډېر اخلاص يې ورسره وښوده.

لږ وخت وروسته پرماچ د بلخ ولايت د پرمختگ او ښېگڼې لپاره بېرته کابل ته لاړ، د ښار نقشه يې برابره کړه، چې روضه مبارکه پکې ښکاره کيده. بلخ ته له بېرته راگرځېدو سره په دې فکر کې شو، چې څرنگه د يوه سم او منظم ښار بنسټ کېږدي. د دې لپاره يې د هغه ځای له نورو چارواکو لکه د څارندويو، ژاندارمو، پوليسو او د دهدادي د **۱۸**مې فرقې له قوماندانانو سره مشوره وکړه. هغوی يې وگومارل چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمعې تر لمانځه وروسته خلک وهڅوي چې د هغه خبرو ته غوږ ونيسي. د لمانځه تر ادا کولو وروسته "پرماچ" د روضې له جوماته راووت، چارواکو خلکو ته وويل: والي صاحب پسې شئ چې هغه درسره خبرې کوي. والي صاحب د خندق خواته روان شو، خلک ورپسې وو. د روضې شمال لوېديځ ته چې دوه د اوداسه ځايونه دي بام والا يې پخوانی دی، له دې ځايه تر خندق پورې **۹۰-۹۵** پله واټن دی، هلته ګرځنده کنارابونه وو او خلکو ترې ګټه اخيسته. کله چې پرماچ خندق ته نږدې شو خلکو ته يې مخ راواړاوه، ويې ويل: ای د مزار خلکو! ای ايشانانو! دا څه شی دی؟ خندق ته يې اشاره وکړه چې د فضله موادو زېرمه تون و. خلکو وويل دا خندق دی، د کنارابونو د فضوله موادو زېرمه تون.

پرماچ بيا غبرګو ګومبزو ته اشاره وکړه ويل: دا غبرګې ګومبزې څوک دی؟ ويل: شاه اولياء، د حضرت علی کرم الله وجهه روضه يا آرامځی دی. پرماچ وويل: ښه چې دومره پوهېږئ؛ نو چې دا روضه په داسې ځای کې وي ښه به وي، که په ښه ځای کې؟ ډېرو کسانو وويل: نه صاحب! چې په ښه ځای کې وي، ښه به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روضې د جومات د اوداسه پخوانۍ ودانۍ

پرماچ بيا ټولو خلکو ته مخاطب شو، ويل: نـو يـوه شـۍ چې زه دا ښار ورانوم او سم ښار جوړوم، تر درېو مياشتو پورې مو کورونـه خـالي او خپل څيزونه ليرې کړۍ. بيا ملا امامانو له منـبره هـم دا اعـلان کـاوه، چې ای خلکو پرماچ دا ښار ورانوي، تر ټاکلي وخت پورې خپل کورونـه خالي کړۍ.

په ټاکلي وخت يې ښار چپه کړ، په يوه مياشت کـې يـې خځلـې او زياتي خاورې له ښاره وويستې او بالاحصار خواته يې يوړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې خلک راوغوښتل، د روضې ساحه په مشوره **۵۰۰** په **۵۰۰** مترو کې تثبیت شوه او د ښار نقشه یې واچوله.

د ساحې تر تثبیت وروسته یې مهم پانګوال لکه غلام محمد علاقه دار، حاجي صلاح الدین، عبدالجبارخان حاکم، عبدالقیوم خان ترابي، یاسین خان خوجه یین، حاجي فیض الله، ضیاخان بایي، مندوزیان او نور راوبلل، جبراً یې ورته ځمکې قباله کړې، چې ځانته پرې ودانۍ جوړې کړي. ان د ځینو ودانیو په جوړولو کې یې تر **۳۰-۴۰** کسانو پورې یو لاس کړل، چې په شریکه یې جوړه کړي.

غلام رسول خان پرماچ **۱۳** وسله وال سپاره درلودل، چې کبیر خان یې د ټولي قوماندان و. پرماچ به سهار په آس سپرېده او غرمه مهال ۱۱ بجې به ترې کوزېده. بیا به دوه بجې سپرېده او مازیګر مهال پنځه بجې به ترې کوزېده. په دې ډول تل ګرځېده راګرځېده او پخپله یې د کار څارنه کوله.

د ښار د ویجاړونې پر مهال خلک خواشیني وو، خو د کار په پای کې د ښکلي او منظم ښار په لیدو خوشاله او خوښ وو.

په **۱۳۳۸**ل. کې پرې د مدیر غني په سرای کې د ځینو خلکو له خوا برید هم وشو. اروابناد پرماچ هلته د ولایت په نامه ودانۍ جوړه کړې وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغې پرانيسته يې کوله. کريم خان مستغني د ۱۸ فرقې قوماندان سمدواره د يرغلگرو مخه ونيوله او بيا وروسته غلام رسول خان پرماچ خلکو ته قناعت ورکړ.

هغه ښار چې د پرماچ په دوره کې جوړ شوی و، ډېر کوچنی و، ان اوسنی ښار د هغه تر سل برابره هم زيات دی؛ خو نقشه هماغه ده، چې ارواښاد غلام رسول پرماچ يې بنسټ ايښی و او ورځ په ورځ پراخېږي.

ارواښاد پرماچ د هېواد د امنيتي چارو د ښه سمبالښت له امله د دې نښانونو او مډالونو په اخيستو نمانځل شوی دی: شجاعت، خدمت شمالی، خدمت قطغن، دريمه درجه ستوری، د پکتيا د خدمت نښان، صداقت، د دويمه درجه ستوري نښان، د سردار عالي نښان، د پوهنې نښان او د خدمت نښان.

په مزارشريف ښار کې د "پرماچ" په نامه نومول شوی واټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د هېواد په هره سيمه کې يې د امنيت راوستنې لپاره نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې او هر ډول سرښندنې ته چمتو و.
- رښتينی پوځي او د قوماندې تابع افسر و.
- د مزار شريف د نوي ښار بنسټ ايښودل يې د ملکي خدمتونو يوه بېلګه ده.
- ديانت او سپېڅلتيا يې له دې هم ښه ترا جوتېږي، چې په مزار شريف يا لويه پکتيا کې هيڅ شخصي جايداد نه لري.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

گل پاچا الفت

گل پاچا الفت د میرسید پاچا زوی او د سید فقیر پاچا لمسی پر ۱۲۸۷ل. کال د لغمان د عزیز خان کڅ په منصور کلي کې زیږدلی دی.

زده کړې یې په نارسمي مدرسو کې او د خپل وخت متداوله علوم لکه صرف، نحوه، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

د الفت مورنۍ ژبه پښتو وه، خو دري یې هم په ښه او لوړه کچه زده کړې وه. په دري کې یې په لوړه کچه شاعري هم کولای شوه. عربي ژبه یې هم ښه زده وه او مقالې یې پرې لیکلای شوې. په مستعارونو نومونو یې هم ډېرې مقالې لیکلي او خپرې کړې دي، هغه مستعار نومونه دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظريف افغـان، کجـوروال، علاقمنـد، محتـاج، سـتمديده، نوآمـوز، نادار، آرزومند، نکته رس، نکته دان، منتظـر، مشـاهد، حقبـين، منصـف، حق پسند، دلسوز، امنيت خواه، لغت دان، پارلماني وکيل، دقـت پسـند، اعتدالي، ملتفت، قانوني، خپل، بې زړه او ا.ط. ګ.

دغه رسمي او نارسمي دندې يې ترسره کړي دي:

په **۱۳۱۴**ل. کې د انيس ورځپاڼې کاتب(د وړې رتبې مامور) و.

په**۱۳۱۵**ل. کې د "انجمن ادبی" د تأليف او ترجمې غړی و.

په **۱۳۱۶**ل. کې دپښتو ټولنې له جوړېدو سره د "زېري"جريدې مدير و.

په **۱۳۱۸**ل. کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدير مرستيال و.

په**۱۳۱۹**ل. کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدير و.

په**۱۳۲۰**ل. کې د "اصلاح" ورځپاڼې مشاور او په همدغه کال بيـا د پښـتو ټولنې لوی مبصر او د "کابل" مجلې مسوول مدير و.

په**۱۳۲۵**ل. کې د ننګرهار د "اتحاد مشرقي" جريدې مسوول مدير و.

په**۱۳۲۷**ل. کې د ننګرهار د قبايلو عمومي مدير و.

په**۱۳۲۸**ل. کې د جلال آباد د خلکو له خوا د ملي شورا په اوومه دروه کې وکيل او بيا په ملي شورا کې دويم معاون و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په**۱۳۳۱**ل. کې د لغمان د کرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې وکیل و.

په **۱۳۳۴**ل. کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لویې جرگې وکیل و.

په **۱۳۳۵**ل. کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئیس او پوهنې وزارت د عالي شورا په غړیتوب ومنل شو. همدارنگه د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبیاتو د پوهنځیو د پښتو استادي هم ورتر غاړې شوه.

په **۱۳۳۸**ل. کې د افغان شوروي د دوستۍ د ټولنې له جوړېدو سره سم د دغه ټولنې رئیس شو.

د **۱۳۳۰**ل. له جوزا د **۱۳۳۲**ل. د لړم تر پایه د ویښ زلمیانو د نشراتي ارگان "اولس" جریدې د امتیاز خاوند هم و.

په **۱۳۴۲**ل. کې د قبایلو د مستقل رئیس په حیث د کابینې غړی شو.

په **۱۳۴۴**ل. کې د جلال آباد د ښاریانو له خوا د ولسي جرگې دولسمې دورې ته وکیل وټاکل شو او د وکالت له څلور کلنې دورې وروسته متقاعد شو.

الفت پر خلکو او ولس یو زهیر، دردمند، شاعر او لیکوال و. د هېواد په ټولنیز او سیاسي بهیر کې یې هڅه کوله، چې د خلکو په گټه تر وسه وسه برخه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار او ملازمتونو په دغه اوږده بهير کې د ښو خدمتونو، نوښتونو او جديت له امله د مقاماتو له خوا ستايل شوی او نمانځل شوی هم دی. د خوشحال خان ادبي جايزه، د ابوعلي سينا ادبي جايزه، دويمه درجه تقديرنامه، د ستوري درېيمه درجه نښان، د پوهنې دويمه درجه نښان، د وکالت د دورو نښانونه او د لويې جرګې يادګاري نښان يې تر لاسه کړي دي.

نوموړې د ويښ زلميانو د ډلې له مخکښانو څخه دی. کله چې دی په **۱۳۲۵**ل. کال د "اتحاد مشرقي" جريدې مسوول مدير و، هغه جريده يې د ويښ زلميانو د لومړنيو اثرونو، فکرونو او نظريو چاپولو ته وقف کړې وه. الفت د پارلمان د وکالت په ټولو دورو کې د خلکو خوا نيولې او په پارلمان کې دننه او بهر يې په ژبه او قلم د خلکو د حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړ ې ده.

د **۱۳۳۴**ل. کال په لويه جرګه کې د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادۍ د نهضت د ملاتړ او دوستۍ د لا ټينګولو لپاره ګل پاچا الفت ډېرې هلې ځلې کړي دي.

الفت دغه لاندې هېوادونو ته سفرونه کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۳٦ل. کال د وري په۳مه د یو پلاوي د مشـــر پـه توګـه پېښـور تـه د عبدالرحمن بابا د قبر جوړولو او په پر هغه د پښتو ټولنې له خوا د ډېـرين پوښ لګولو لپاره.

د ۱۳۳۶ل. کال د غوايي پـه ۲۸ مـه د پخـواني شـوروي اتحـاد د کولتـور وزارت په بلنه د یو کولتوري پلاوي په مشرۍ هغه هېواد ته.

د ۱۳۳۶ل. کال د زمري په ۲۹مه د ختيځ پوهانو پـه ځليریشـتم کـانګرس کې د برخې اخيستلو لپاره د یو پلاوي په غړيتوب مونشن ته. په دې سـفر کې يې د خوشحال خان خټـک او پښـتو ټـولنې پـه اړه دوه کنفرانسـونه ورکړي دي.

د ۱۳۳۷ل. د تلې په ۳مه د یو پلاوي په غړيتوب د آسيا او افريقا د ليکوالو په لومړني مؤسس کنفرانس کې د ګډون لپاره تاشکند ته.

د ۱۳۳۹ل. کال د غوايي په۸ مه د شوروي ـ افغان دوستۍ ټولنې په بلنـه د يو پلاوي په مشرۍ پخواني شوروي اتحاد ته.

د ۱۳۳۹ل. کال د زمري په ۱۵مه د ختيځپوهانو په پنځه ويشـتم کـانګرس کې د برخې اخيستلو لپاره د يـو پـلاوي پـه مشـرۍ مسـکو تـه. پـه دې کانګرس کې يې د خوشحال خان خټک او عبدالرحمن بابا د شاعرۍ پـه اړه کنفرانس ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۰ل. کال د غوايي په ۹مه د شوروي ـ افغان دوستۍ ټولنې په بلنه د يو پلاوي په مشرۍ شوروي اتحاد ته تللی دی.

الفت د پښتو او دري ژبو شاعر او ليکوال و. په عربي ژبه يې ځينې ليکنې هم چاپ شوي او له عربي څخه يې هم ترجمې کړي دي. د زرو په شاوخوا کې مقالې يې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

آثار يې دا دي:

د پسرلي نغمه، ښه لمسون، عالي افکار، د آزادۍ پيغام، غوره اشعار، د زړه وينا، بله ډيوه، نوی سبک او نوی ادب، غوره نثرونه، څه ليکل يا ليکپوهه، املاء او انشاء، ليکوالي(املاء او انشاء) لغوي څېړنه، پښتو سندرې، ملي قهرمان، منطق، پښتو کيلي، لوړخيالونه او ژور فکرونه، احمد شاه بابا، نوی څرک، څه ګورم او څه اورم، اجتماعي نظريات، د ټولنې علم، د موفقيت لار، د ټولنې په جوړولو کې د اسلام نقش او...

د شعر يوه بېلګه يې دا ده:

زما ګناه

نه مې د چا مال خوړلی نه مې څوک وژلي دي
نه مې چا ته ورک شه يا ګم شو کله ويلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــوره گنـاه نــه لــرم پــه دې گنــاه مــې مــه نيســه
زړه کې چې مې پټ ظالم ته بد غونـدې کـتلي دي
وخـــت د اعـــتراف دی گنـــاه خپلـــه درتـــه وايمـــه
نـــه يمـــه منکـــر پـــه مظلومـــانو مـــې ژړلي دي
دا گنـــاه د ســـترگو کـــه د زړه ده نـــه پوهېږمـــه
بد مې چې ليدلي خـدايږو بـد مـې هـم گـڼلي دي
زه يـــې پـــه ليـــدلو او ويلـــو گنـــاه گـــار شـــومه
نـور يـې پـه کولـو او عمـل بانـدې ښـاغلي دي
نـــه يمـــه خـــاين پـــه خيانـــت د نـــورو پـــوه يمـــه
پوهــه کــه گنــاه وي خلــق ټــول اوس پوهېـدلي دي
داچـې ډېـر کـاږه درتـه ولاړ دي ټيـټ سرونـه هـم
ستا مخکې چې سم نه شو سـم کلـه چلېـدلي دي
هيڅ امېد ترې مه کړه که څوک ځان د تا غلام گڼـي
مـــا غلامانـــه ذهنيتونـــه پېژنـــدلي دي
لـــوړ مقـــام تـــه رسي چـــې بوټونـــه پـــاکوي د بـــل
ډېـــر پـــه دغـــه شـــغل رياســـت تـــه رســـېدلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروابناد الفت په۱۳۵۶ل. کال د لیندۍ په اته ویشتمه له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړې او د کابل- جلال آباد د عمومي سرک پر غاړه د لغمان په عزيز خان کڅ کې خاورو ته وسپارل شو.

پر ځان د بل د نیوکې درناوی وکړئ، ځکه چې د استانیمګړتیا په ګوته کوي او د شخصیت جوړونې لارې ته دې سموي.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ الفت تر هر ډګره زيات د ولس د يوه رښتيني خادم او د ولس په درد د دردمند مشر په توګه په افغاني ټولنه کې پېژندل کېږي.
- ✓ هغه ټولنيز حقايق په ډېره ښکلې او په زړه پورې لهجه په خپلو ليکنو کې منعکس کړي دي، چې د رښتيا ويلو يو اتل ګڼل کېږي.
- ✓ د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادۍ د نهضت د ملاتړ او دوستۍ د لا ټينګولو لپاره يې ډېرې هلې ځلې کړې دي.
- ✓ په ادبي- فرهنګي برخه کې د افغانستان نوميالۍ څېره ده.

ناپوهان او احمقان فکر کوي، چې تر ټولو زيات پوه او ښاغلي دي، له احتياطه کار و اخلئ، کهٔ نهٔ پهٔ لويهٔ بلا بهٔ ورسره اختهٔ شئ.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدعلي کهزاد

نـامتو عـالم او مـؤرخ احمـدعلي کهـزاد د(۱۲۸۷ل. د غـوايي ۸مه=۱۹۰۸ اپريل ۲۸مه) د کابل په چنداول کې د ميرزا محمد عـلي کـره زېږېدلی دی. لومړنۍ مروجه زده کړې يـې پـه ډېـر کوچنيـوالي کـې لـه سيد عبدالحميد نومې ښوونکي څخه پيل کړې او د رسمي زده کړو لپاره په اووه کلنۍ کې په ښوونځي کې شامل شو. په خافيانو، اتحاد، حبيبيـه، جبل السراج او استقلال ښوونځيو کې يې زده کړې سرته ورسـولې او پـه ۱۳۰۸ل. کال يې د استقلال لېسې د لومړۍ دورې په فارغانو کې د ممتاز فارغ بريليک تر لاسه کړ.

نومورې رسمي زده کړه د هغه وخت له شرايطو سره سمه د بکلوريـا تر درجې پورې ورسوله؛ خو له علم، پوهې او څېړنو سره د زيـاتې مينـې له امله يې خپله ژوره مطالعه د ژوند تر پای جاري وساتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځانګړي ذوق له مخې یې د هېواد د تاریخ او لرغونو آثارو د څېړنو درانه او له ستونزو ډک کار ته ملا وتړله. نوموړی په دري، پښتو، عربي، فرانسوي، ایټالوي او انګرېزي ژبو پوهېده.

کهزاد لومړنۍ رسمي دنده د ترجمان په توګه د هغه فرانسوي پلاوی له مشر" موسیوکول" سره پیل کړه، چې په کابل کې د ارګ دروازې د ګومبزې په جوړونه بوخت و. په همدې ورځو کې یې د وطندوستۍ په نامه مقاله په فرانسوي ژبه وکښله، همدغه مقاله د استقلال ښوونځي مدیر (مسیوژ رار) محمد نادر خان ته وروړه چې د انعام وړ وګرځېده او کهزاد یې د خپل لیاقت او اهلیت له امله په شاهي دارالتحریر کې د فرانسوي ژبې د ژباړن (۱۳۰۹- ۱۳۱۲ل) په توګه وګوماره. د دغه کار تر څنګ یې د فرانسوي کیندن پلاوي سره اوږه په اوږه کار کاوه او د هېواد ټولو ولایتونو ته په سفرونو کې له هغو سره ملګری و.

پر۱۳۱۲ل. کال په ایټالیه کې د افغاني سفارت د سکرتر په توګه مقرر شو. که څه هم دا ماموریت ډېر اوږد نه شو؛ خو استاد کهزاد ته یې دا ګټه درلوده چې ایټالوي ژبه یې هم زده کړه. په ایټالیه کې یې د افغاني سفیر سره مناسبات خراب شول، بېرته خپل هېواد ته راستون او سمدواره د سفیر د پلمې له مخې زندان ته ولېږدول شو. ۱۱میاشتي یې په بند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېرې کړې؛ خو هلته هم له خپل هېواد او تاریخ سره زیاتې مینې ارام پرېنښود، خپلو لیکنو ته یې ادامه ورکړه. ویل کېږي چې د افغانستان د پخواني تاریخ لومړی ټوک یې په زندان کې په باطلو کاغذونو لیکلی دی، چې د ژوند تر وروستیو پورې یې د هغه مسوده په خپل کتابتون کې د یادگار په توگه ساتلې وه.

له بند څخه تر خلاصېدو وروسته کهزاد د معارف په وزارت کې لومړی د تألیف او ترجمې د څانگې معاون مدیر او بیا له ۱۳۱۹-۱۳۲۸ل. د کابل موزیم مدیر و.

په۱۳۲۱ل. کال د هغه د هلو ځلو په نتیجه کې تاریخ ټولنه "انجمن تاریخ" جوړه شوه او د ریاست چارې یې هم ده ته وسپارل شوې. دا مهمه او له مسوولیته ډکه دنده یې۱۹ کاله سرته ورسوله. په خپله یې هم زیات شمېر تاریخي آثار ولیکل او نورو ته یې هم د افغانستان د تاریخ د بېلا بېلو دورو او لرغونو مدنیتونو په اړه د څېړنو او لیکنو لپاره لارې چارې برابرې کړې. په نتیجه کې ډېر تاریخي کتابونه چاپ، خپاره او زموږ د هېوادني تاریخ ډېر تیاره گوټونه روښانه شول.

په همدې وخت کې زموږ په هېواد کې د عنعنوي تاریخ لیکنې پر ځای په منل شوې علمي او اساسي طریقه د هېواد د بېلابېلو لرغونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنیو دورو تـاریخ لیکلـو رواج مونـدلی، چـې د دې علمـي اصـولو د رواجولو افتخار تر هر چا زیات د کهزاد په برخه دی.

له ۱۳۲۹-۱۳۳۶ل. پورې د کابل موزیم او لرغونپېژندنې رئیس او بیـا تر۱۳۴۰ل. پورې د تاریخ انجمن رئیس و. تر دې وروسته د پوهنې وزارت علمي- فرهنګي مشاور وټاکل شو، تر۱۳۵۰ل. پـورې یـې دې دنـدې تـه دوام ورکړ او په همدې کال متقاعد شو.

ارواښاد کهزاد د هېواد په ګوټ ګـوټ کـې وګرځېـد، د نـړۍ ډېـرو هېوادونو ته لاړ، په علمي سیمنارونو کې یې برخه واخیسته او هلته یـې د خپل هېواد لرغونی مدنیت، تاریخي اهمیت او افغان ملي هویت څرګند

ارواښاد کهزاد د ایران د پخواني پاچا رضاشاه پهلوي سره په لیدنه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ. لیکنې یې تولې په حقایقو ولاړې، په علمي او تحقیقي اصولو برابرې او له هر ډول ژبني، مذهبي او منطقوي تعصب څخه پاکې دي.

کهزاد د خپل گټور عملي- فرهنگي ژوندانه په اوږدو کې له استرالیا پرته د نورو څلورو واړو لویو وچو ځینو هېوادونو لکه ایتالیا، هند، د امریکا متحده ایالتونو، انگلستان، فرانسې، ایران، پخواني شوروي اتحاد، پاکستان، چین، مصر او ترکیې ته سفرونه کړي دي.

همدارنگه یې د نړۍ د ځینو علمي- فرهنگي تولنو لکه د واشنگټن د جغرافیایي تولنې، د لرې ختیځ د آسیایي- فرانسوي تولنې، د فرانسوي

له ښي لوري: استاد کهزاد، پوهاند رشاد، پوهاند میرحسین شاه او د هند په دهلي کې د نظام الدین اولیاء د زیات ځایناستی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځپاڼه لیکونکو د ټولنې، د بنګال د آسیایي ټولنې او د آسیایي شاهي ټولنې غړیتوبونه هم درلودلي دي.

په خپل علمي کاري ژوندانه کې یې د ښې وړتیا ښودنې او صداقت له امله دا جایزې، نښانونه او مډالونه هم تر لاسه کړي دي:

د پوهنې وزارت د سرو زرو نښان، د **۱۳۴۲**ل.کال د لویې جرګې نښان، د پوهنې دویمه درجه نښان، د فرانسې د جمهور رئیس جنرال دوګول له خوا په هنر او ادب کې د شوالیه نښان، په ایټالیایي ژبه کې د ښه مهارت له امله د هغه دولت نښان، د آریانا مطبوعاتي جایزه او د خوشال خان مطبوعاتي جایزه.

د کهزاد د چاپ او ناچاپ آثارو شمېر **۶۰** شاوخوا ته رسېږي چې دا دي:

مسکوکات افغانستان، تاریخ افغانستان، بالاحصار کابل و پیشامدهای تاریخی، رجال و رویدادهای تاریخی، در زوایای تاریخ معاصر افغانستان، افغانستان در پرتو تاریخ، لشکرگاه، فروغ فرهنگ، بگرام، آریانا، تاریخ ادبیات افغانستان، افغانستان در شاهنامه، غرغشت یا گرشاسب، افغانستان چهار راه تمدن و تهذیب مسکوکات قدیم افغانستان، مسکوکات افغانستان در عصر اسلام، شاهنامه ها و مقایسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میان بعضی پهلوانان آن و اوستا، رایان کابلی، کنیشکا، روابط فرهنگی افغانستان و هند، سپرلو، درفش ملی جمهوری، رهنمای بامیان، تایان، گلدستهٔ عشق، عرف و عادات افغانها، رتبیل شاهان، کوشانیهای خورد یا کیداریها، امپراتوری کوشانشاهان، ممدوحین شاهنامه، پادشاهان اولیهٔ آریانا، مدنیت اوستایی، مدنیت ویدی، موزهٔ کابل، شابهار، کابل، تاریخ برای صنف هفتم، از چنگیزتا تیمور، منظرهٔ افغانستان، سرخ کوتل، زمانشاه و فعالیت دستگاه استعمار، د افغانستان پخوانی تاریخ، افغانستان قبل از اسلام(په زندان کې يې کښلی) روئین تن و تهمتن در جنگ در وادی هیرمند، سربن، تهمتن و پشتون او نور.

یونلیکونه:

گزارش سفر هیئت کاروان زرد در۱۳۱۰ش. در امتداد کوه بابا و هریرود، از سروبی تا اسمار، از گلبهار تا سروبی، مردان پاروپامیزاد، سکندر در آریانا (په فرانسوی ژبه) اسلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بهرنيو ژبو آثار:

Men and Events

In the Highlight of Modern History of Afghanistan

Guide to Kabul with Nancy Dupree

Alexander au Afghanistan

Afghanistan Custom

Culture (In Italian)

ژباړې:

بابر، هنر قديم افغانستان، باميان، سكندر در آريانا، صنعت بودايی باختر، يونانی ها در آريانا.

تر تقاعد وروسته د هغه روغتيا ښه نه وه؛ د ناروغۍ پر مهال يې سره له دې چې ژبې او لاسونو يې ښه كار نه شو كولای، بيا يې هم د (افغانستان در شاهنامه او غرغښت يا گرشاسپ) غونډې گرانبيه كتابونه افغاني ټولنې ته وړاندې كړل.

اروانباد كهزاد نه يوازې په هېواد كې پېژندل شوې څېره وه، بلكې په نړيوالو علمي ټولنو كې يې هم ډېر شهرت درلود. هغه د افغانستان هرې څنډې او گوټ ته د علمي څېړنو لپار سفرونه وكړل. د هېواد هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه او هر ولایت یې مطالعه کړ، هره کنډواله او هره ډېرۍ یې وڅېړله.
د دې څېړنو لپاره هغه له ژېړ کاروان سره د **۱۳۱۰**ل.کال په وري کې د افغانستان او ایران له سرحد څخه د هرات، فراه، گرشک، کندهار، غزني، کابل او جلال آباد له لارې تر ډکې پورې سفر وکړ.

په **۱۳۱۱**ل. کې له یوه فرانسوي او یوه سویسي سره د کونړ د اسمار-بریکوټ له لارې نورستان ته ننوت او د کامدېش، منډه گل په درو کې د نورستان تر وروستیو سیمو پورې ورسېد.

بل ځل یې د فرانسي د کیندنو له پلاوي سره د **۱۳۱۲**ل. په تله کې **۲۷** ورځې د **۳۰۰۰**زره کیلومترو په مزل سره د ایبکو، شکاري درې، مزارشریف، بلخ، کابل، اندخوی، میمنې، بالامرغاب، هرات، فراه، گرشک، بست، کندهار، مقر، غزني او کابل له لارې د افغانستان د ولایتونو یو بشپړ سفر وکړ.

لنډه دا چې د لرغونپېژندنې د پلټنو په برخه کې به د افغانستان داسې کنډواله، غونډۍ او څوکه نه وي، چې اروابښاد کهزاد پرې پل نه وي ایښی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروابناد کهزاد د لیکوالۍ تر څنگ شاعر هم و، په شعرونو کې يې هم هېوادنۍ مينه په څپو ده او له ورايه پکې ځلېږي. دا هم د اروابناد کهزاد د شعر يوه بېلگه:

افغانستان

ای کشـــــــــور افغــانســـــــتـــــان
ای ســـــــرزمیـــــــن باســـــتـــــان
مـهــــــــد فـــــــــروغ آریـــــــان
پـایـنـــــــــده نـامـــــت جـــــاودان
پـایـنـــــــــده نـامـــــت جـــــاودان

ای کـشـــــــــــور آزادگـــــــــــان
ای مـهـبـــــــط فـــــــرزانــــــگان
خــاکـــت کـهـــن بختـــت جـــوان
زی شــــــادمـــــان، زی کـامـــــران
زی شــــــادمـــــان، زی کـامـــــران

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای مـــرکـــز مشــــــرق زمـــین
فـــر تـــو بـا شــــوکــت قــریـــن
کانـــون رســـــم راســـتیـــن
در پیـکـــــــر مشــــــرق روان
در پیـکـــــــر مشــــــرق روان

ای قـلـــــب پـــاک آســـــیــا
ای منبــــع صـــدق و صـــــفا
خـــاک تـــرا چــون تـــوتیـــا
در دیـــده مـالـــم هـــــر زمـــان
در دیـــده مـالـــم هـــــر زمـــان

حـــب تـــو باشـــد دیـــن مـــن
عشـــق تـــو شـــد آئیـــن مـــن
ای مـــادر شـــیریـــن مـــن
ای کشـــــور بـــا عـــز و شـــــان
ای کـشـــــور بـــا عـــز و شـــــان

(c) ketabton.com: The Digital Library

افــغـانـــــى افـــغـــان ديــــــار
آزاده ای در کـــهســــــــــــــار
دارم بنـــــامــــــت افـــتـــخــــار
تـــا زنــــده باشـــــــم در جــهـــان
تـــا زنــــده باشـــــــم در جــهـــان

تـــا پـــرچـــم فتـــــح و ظـفـــــر
محـــــراب و مـنـــبـــر را بـــــــر
دارد عقـــابــــى جـــلـــوه گــــر
در مـطلـــــع مشـــــرق عـيـــــان
در مـطلـــــع مشـــــرق عـيـــــان

دغه نامتو مؤرخ، عالم او د هېواد ملي خدمتګار د(**۱۳۶۲**ل. د لیندۍ پر **۳**مه =**۱۹۸۳**م) د چهارشنبې په ورځ له دې فاني دنیا سترګې پټې کـړې او په کابل کې د شاه دو شمشېره زیارت تر څنګ خاورو ته وسپارل شو.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هغه د هلو ځلو په نتیجه کې تاریخ ټولنه (انجمن تاریخ) جوړه شوه.
- ✓ رښتینی مؤرخ او ملي نظره افغان و، د قومونو د ځلونې پر ځای یې د ملت جوړونې بهیر ته کار وکړ.
- ✓ د خپل هېواد لرغونی مدنیت، تاریخي اهمیت او افغان ملي هویت یې څرګند او عامو ته یې وښود.
- ✓ د لرغونپېژندنې د سترپاو په ګاللو او خولو تویولو یې د علم ډېوه روښانه او په پایله کې یې د ملي تمدن او ملي تاریخ تیاره ګوټونه روښانه کړل.
- ✓ هره څېړنه یې د ملت جوړونې پر مفکوره سربېره په نړیوالو علمي موازینو هم برابره ده.
- ✓ د افغانستان په معاصر تاریخ کې د ځیرک او اکاډمیک مؤرخ ویاړ وړپه برخه دی.
- ✓ د تاریخ لیکنې په برخه کې د علمي اصولو د رواجولو ویاړ تر هر چا زیات د کهزاد په برخه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان گردېزی

حسن خان د محمد زوی او د عبدالمجید سلېمانخېل لمسی، له آره د پکتیکا دی؛ خو کورنۍ یې بیا په گردېز کې استوگنه غوره کړه. حسن خان د امیر حبیب الله خان په دوره په گردېز کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د امان الله خان په دوره کې په گردېز کې پیل کړې او د ظاهرخان په دوره کې فارغ شوی دی. حسن خان ډېر ځیرک او لایق شاگرد و، له پیله تر پای د خپل ټولگي اول نومره و. لومړنۍ دنده یې د پکتیا ولایت د بهرنیو اړیکو په اداره کې د مامور په توگه پیل کړې ده. ورپسې په ځائیو کې د ولسوال او بیا د ارگون د لویې ولسوالۍ ولسوال ټاکل شوی دی.

د والي په توگه لومړی ځل په لغمان کې ټاکل شوی دی. څه وخت د لوگر والي هم پاتې شوی او تر لغمان وروسته د بغلان والي هم پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی. د محمد داؤدخان په دوره کې د لغمان د خلکو د پرلپسې غوښتنو له امله له بغلانه را تبدیل او بیا د لغمان والي وټاکل شو.

د غوايي تر کودتا پورې د لغمان والي و، تر کودتا وروسته ونیول شو، څه وخت بندي و، خو د لغمان د خلکو د پرلپسې غوښتنو او سپارښتنو پر بنسټ له بنده خلاص شو. د هغه وخت دولت ورته د دندې اخیستو وړاندیز وکړ؛ خو هغه د بوډاتابه عذر وړاندې کړ، د دولت وړاندیز یې ونه مانه او تر **۱۳۷۰**ل. پورې پر کور ناست و.

حسن خان ګردیزي غریبانه او پاک سپېڅلی ژوند تېراوه، له تجملي ژونده بېزاره و، څکه خو یې تر مرګه شخصي موټر هم نه و پیدا کړی. وایي چې زوی یې له امریکا څخه ورته ویلي وو، چې تا ته به د موټر اخیستو پیسې درولېږم، موټر واخله او موټروان ونیسه زه به ستا تر ژونده ستا میاشتنی لګښت او د موټروان معاش درلېږم، چې هوسا واوسې؛ خو هغه دا خبره ونه منله، ویل چې د هغه پیسې به حلالې وي، که څنګه؟! نو زه په دې تېر عمر ځان په مشتبهاتو کې نه راګېروم. په دغه دوره کې د کابل په خیرخانه کې په خپل یوازیني کور کې اوسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان گردېزی دوه ځله د لغمان د والي په توگه دنده تر سره کړې ده. هر لغمانی د هغه د خدمتونو یادونه کوي، د هغه د یاد پر مهال د هر لغماني لاسونه هغه ته د دعا لپاره لپه کېږي.

ښاغلی تورن محمدسلیم چې په "یاور" سره مشهور دی، په دواړو دورو کې د والي حسن خان گردېزي یاور و. یاور صاحب د ارواښاد گردېزي د ژوندانه د هر اړخ په اړه ډېر معلومات لري. هغه وايي:

تر والي حسن خان د مخه په لغمان کې "قاضي قادر" والي و. کله چې حسن خان د والي په توگه لغمان ته راغی هغه مهال د لغمان بازار په تېرگړیو کې و، د اوسني ولایت شاوخوا زراعتي ځمکې وې او یوازې یو سماوار دلته و، چې مامورینو ته به یې چای ورکاوه، دلته نور بازار نه و. والي حسن خان دلته د بازار بنسټ کېښود، له تېرگړیو یې بازار دلته راولېږداوه. دولایت وداني یې جوړه کړه، اوسنی جامع جومات او دکانونه یې جوړ کړل.

دا نقشه د هغه ارواښاد له خوا جوړه او تطبیق شوې ده. د گردېزي دروازه تل د ولس پرمخ پرانیستې وه، ولسي خویونه یې درلودل، د هر چا سره د هغه په سویه گړېده، جرگه مار سړی و. د کونډې رنډې، یتیم او لوی واړه سره یې یو ډول چلند کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لغمان ولایت وداني چې والي حسن خان جوړه کړې ده

د دربار خاص پروا یې نه لرله، ان چې سرک یې دربار و، د سرک په سر به یې هم عریضې اخیستې. یاور صاحب وایي چې یوه ورځ مو په مرکزي جومات کې کار کاوه، والي صاحب پخپله ولاړ و، د کار لارښوونه یې کوله، یوه ښځه راغله، ویل دا والي چېرته دی؟ چا وروښود، هغې ویل دا خو والي نه دی، مانډس دی. والي صاحب ماته مخ کړ، ویل ورشه دا ښځه څه عرض لري؟ چې ورغلم ویل دا عریضه لرم. عریضه مې ترې واخیسته، ورمې وړه، والی صاحب ژر کرغیو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راجع کړه. هغـه د خانـانو او ملکـانو انـډيوال نـه و، د غريبـو او بېوزلـو ملگری او خادم و.

د مهترلام جامع جومات چې د گردېزي په دوره کې جوړ شوی و او په دې وروستيو کې بيا په اساسي ډول ترميم شوی دی.

والي صاحب ډېر سرکونه وغځول لکه دولتشاه ته سرک ده وغځاوه، الينگار ته يې سرک وغځاوه، بيا يې د کچور سرک جوړ کړ. همـدا رنگـه يې د کرغيو هر کلي ته سرک تېر کړ. د بابا صاحب د زيارت لـور تـه يـې سرک جوړ کړ. د بادپښ لور ته يې تر تبۍ سرک تېر کړ، چې لـه همـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکه اوس تر "بادپښن" پورې د موټرو او نـورو وسـايلو د تـگ لپـاره گټـه اخيستل کېږي. که کودتا نه واى شوې، هغـه دا سرک سروبي تـه ويسـته، ځکه چې ډېر لنډ دى او بله دا چې د ورېښمين تنگي لاره به بچـه شـوې او هلته بـه د برېښـنا د ډېـرو بنـدونو جوړولـو امکـان پيـدا شـوى واى. ارواښاد حسن خان ډېر فرعي سرکونه هم جـوړ کـړل، چـې اوس زيـاتره هماغه سرکونه قير شوي او خلک ترې گټه اخلي.

پلونه يې جوړ کړل مثلاً د زيارت پول يې له هيڅه جوړ کړ. د الينگار د چينچار پول او داسې نور پلونه يې جوړ کړل. د "سراج کـلا" انگـړ يـې وغورځاوه، نغاره خانه يې ورته ورانه کړه او د باغ نقشـه يـې پکـې ښـه او منظمه جوړه کړه. باغ داؤد هغه جوړ کـړى و، چـې اوس اوس غاصـبانو غصب او شخصى دکانونه يې پکې جوړ کړل.

همدارنگـه د مخـابراتو، زراعـت، قومانـدانۍ، مسـتوفيت او فوايـد عامې رياستونو ودانۍ هغه جوړې کـړې دي. تـر هغـه دمخـه دلتـه څـه خاص دولتي ودانۍ نه وې. هغه هڅه کوله چې د ښـوونځيو ودانـۍ پـه دولتي ځمکه کې جوړې کړي او د ځمکـې پېرلـو پيسـې يـې پـه ودانـۍ ولگوي. په ډيوه، ميا عبدالکريم، شـامه گـل او شـيخ صـاحب کـې يـې ښوونځي جوړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمعلم محمد حسن، چې په بزرګ مشهور دی، وايي:

د والي حسن خان دويمه ورځ وه، چې مـوږ ه معلمـين ورغلـو، څـه ګورو چې دی د محکمې د ودانۍ دوه منزلې تـه ختلـی و، کـارګر لګيـا وو، هغه يې سپړودله او ده يې لارښوونه کوله، وداني يې سپړودله او انګړ يې ورته روغ پرېښی و. موږ ډېر ساعت ودرېدو، بيـا چـې راکـوز شـو او موږ ورسره معرفي شو، ستړي مه شي مو وکړل. موږ ته يې ډېر نصـيحت وکړ او خدمت ته يې وهڅولو. د ده د راتګ تر وخته په لغمان کـې پنځـه ښوونځي وو: په چارباغ، تيرګړيو، سنګر، اسلام آباد او شمسه خېلو کې. دا نور زياتره ښوونځي د والی حسن خان په دوره کې جوړ شول. د ده پـه دوره کې معارف ښه انکشاف وکړ.

نه يې تحفې اخيستې او نه يې رشوتونه خـواړه. کـوم سـړي ورتـه د تحفې په نامه څه پيسې راوړې وې، څه کار به يې و، والي صاحب ورتـه کړه چې ستا پيسې اخلم دا د بنده حق دی، الله يـې نـه بخښـي، نـو د الله حق ولې نه خورم چې بخښي يې. زما د پلار هم دومره زکات کېږي، هغه به نه ورکوم، الله يې راته بخښي؛ نو په مخه دې ښـه چـې بيـا داسـې ونـه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمعلم بزرگ وايي: زما ماماخسر چې د امنيه قوماندانۍ تحويلدار و، هغه راته کيسه کوله چې د پولچکونو لپاره څه بودجه منظور شوې وه، هغه مصرف شوه، مصرف يې هم تېر شو او زما سره دوه لکه افغانۍ پاتې شوې، ما ويل چې دا والي صاحب ډېر حکاک سړی دی، داسې نه چې کوم ياداشت يې اخيستی وي؛ نو ما هغه پيسې ورورې په مېز مې ورته کېښودې، په زړه کې مې ويل چې ځه نيمې خو به ماته راکړي. کيسه مې ورته وکړه، ويل له ځان سره يې وساته، بيا يې درخخه غواړم. له اليشنگه چې دولتشاه ته سرک وهل کېده او ورسېده، مخابره يې راوکړه چې کابل ته لاړ شه په هغو پيسو چای او بوره واخله، په هره خلته کې يو من بوره او يو پاو چای بند کړه، همداسې ټولې خلتې برابرې کړه او ماته يې راورسوه. هماغسې مې وکړل، چې مې ورورسولې د خلکو هر يوه کس ته يې يوه يوه خلته ورکړه.

حاجي عبدالشکور چې د حسن خان گردېزي پر مهال لر وخت لپاره د لغمان ښاروال و، وايي: گردېزي به د سرکونو او نورو ودانيو په جوړولو کې زياتره په معابرو يا قوای کارو، بنديانو او لږه اندازه په ولس هم کار کاوه. سند يې ورکړی و، چې که بنديان وتښتېدل زه يې ذمه وار يم. په دې اړه ياور صاحب وايي: يوه ورځ په شل کلن بند محکوم بندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتښتېد، دلته په مرکز کې د چینارو لاندې دربارو، پلاوی راغلی و، امنیه قوماندان راغی، ویل چې بندیان مو خوشې کول نو اوس یې ځواب وواياست. ما ویل قوماندان صاحب ولې؟ ویل بندي تښتېدلی دی. زه سمدواره والی صاحب ته ورغلم، خبر مې کړ چې موضوع داسې ده او له موږه ځواب غواړي. هغه کړه ورشه قوماندان ته ووایه چې پلاوی سوال شخصاً ما ته راجع کړي. سوال چې یې والي صاحب ته راجع کړ، هغه په ځواب کې ولیکل:

((دغه بندي شخصاً والی حسن خان خوشې کړی دی))

ویل دا یوسه او امنیې قوماندان ته ووایه، پا م کوه چې چای- ډوډۍ ورنه کړې، له سرخکانو یې تېر او رخصت کړه. پلاوی لاړ، له دې پېښې پاچا خبر شوی و، مازیگر یې ټلیفون راوکړ، ویل:

((والي صاحب! بندي تښتېدلی دی؟))

والي صاحب ورته په ځواب کې وویل:

((شاهزاده صاحب بندي تښتېدلی دی؛ خو لغمان تر درونټې راپورته او تر فرشغان راکښته زندان دی، له دې نه شي وتلای همدلته به وي))

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه مياشت وروسته تښتېدلى بندي بېرته راغى، چې ومې ليده ما ويل وه هلکه! ته چېرته وې؟ ويل چا رخصت نه راکاوه او سرکونه يې راباندې جوړول نو...

زه ورغلم والى صاحب ته مې احوال ورکړ، چې تښتېدلى بندي بېرته راغى، ويل رايې وله. چې مې وروست ويل: وه بچه چرا گريخته بودى؟ هغه کړه: والى صاحب! سرکا را جور ميکديم و کسى رخصت نميداد، مجبور شديم. والى صاحب وخندل، ويل: ((الى خو گريخته اى، الى برو رخصت استى)) بندي ويل: ((نه صاحب ما بندى استم، زندان ميرم، بند خوده تير ميکنم)) د بندي له ډېر ټينگار وروسته مو هغه بېرته زندان ته ولېږه.

ښاروال صاحب وايي: والي صاحب ډېر ساده ژوند درلود، گارگر او زيارکښ سړى و. په خپله به له گارگرو سره حاضر و، د تيږې په سر يا لوړ ځاى به ناست و، کار به يې څاره. د کار په مهال به يې همالته له کارگرو سره سوکړک او تروې يا يو دوه دانې جوش هگۍ په هماغې تيږې يا لوړ ځاى خوړلې.

ياور صاحب کيسه کوي، چې يو وخت د سرک جوړولو کار روان و، يوه خان ويل چې زه درته ډوډۍ کوم، له والي صاحب اجازه واخله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما چې والي صاحب ته وويل، ويل ښه ده. خـان چـې ډوډۍ راوړه والي صاحب کارګرو ته امر وکړ، چې کښېنئ، خان ته يې ويل: خان صـاحب ډوډۍ ورخپره کړه. په دې باندې خان صاحب تور واوښت؛ خـو امـر و، نو عملي شو. والي صاحب ما ته ويل زويه! دلته به لږ جـواري او ماسـته پيدا نه شي؟ ما ويل صاحب پيدا به يې کړو. ما رانږدې کوچې تـه وويـل چې ماسته لرې که نه؟ ويل هو! ما ويل چې سوکړک شته که نـه؟ ويـل د تبۍ دی. ما ويل رايې وړه. چې را يې وړل په کاسه کې مو ميده کړ، ما او والی صاحب وخوړ.

خان صاحب ته يې وويل: خـان صـاحب دا د دوی حـق دی، چـې کار کوي، موږ څه کوو؟! زموږ همدا بس دی.

يو ځل ماسخوتن له اليشنګه راتلو په يوه ځای کې سرک لـږ خـراب و، موټر يې وداروه راکوز شو، شاتنی موټرې هم ودرېـدې، ويـل: سـليم خانه صدا کو که ګيسا را بياره! ما په منډه ګيسونه راوړل هغه سرک مو ژر ژر جوړ کړ او بيا مخ په ولايت وخوځېدو.

له ولس سره يې ډېر په هنر او حکمت چلند کاوه، ولسـي جرګې بـه يې کولې، رسمي چوکاټ ته يې هر څه نه اچول او رسميات يې ډېـر کـم کارول، عريضه به يې څېروله، ويل به يې:ځئ لاړ شئ خپلو کې په ولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې جوړ شئ. که هغسې به ونه شول؛ نو ځو ورځې به یې بندیان کړل، چې ځو ورځې به یې پرې کار وکړ، پخپله به سره جوړ شول، رابه غلل، ویل به یې چې: والي صاحب موږ سره جوړ شوي یاستو، گوره چې لاس تر لاسه ستا مخ ته راغلو؛ نو بیا به یې خوشې کړل.

ځوک یې نه ځورول نو ولس دومره زړور و چې ان کونډې هم له هغه نه خپل حق غوښتلی شو. یوه ورځ مو په کرغیو کې سرک جوړاوه د یوې کونډې په پټي کې سرک تېرېده او هغې یوازې همدا یو پټی درلود. کونډه رقیه نومېده، راغله ویل: والی صاحب! چې مړه نه یم زما په پټي کې سرک نه شي تېرولی. ما والي صاحب ته وویل: والي صاحب تاسو دفتر ته ځئ زه به له دې کونډې سره څه جوړ جاړی وکړم. والي صاحب لاړ، ما رقیه راوغوښته په خندا مې ورته وویل: راځه زه به یو کار وکړم، یو پرزه به درکړم، انکشاف دهات به مواد(وریجې، غوړي، بوره او...) درکړي.

دا خبره پرې ښه ولگېده. "ملا"موټروان ته مې وویل، دا ولایت ته ورسوه چې مواد ورکړي. هغوی چې مې رخصت کړل، ما په بیړه سره کار پیل کړ، چې هغوی رارسېده، ما کار خلاص کړی و. رقیه چې راغله او ویې لیدل چې کار خلاص شوی او په پټي کې یې سرک تېر دی؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويې خندل ويل: نوش و جان، رښتيا چې پښتون يې. کله چې والي صاحب راغی رقيه مې راوغوښته، والي صاحب ته يې ويل: والي صاحب زه کونډه يم پوه نه شوم، چې څه مې درته ويلي چې خفه نه شې، زه اوس پوه شوم، چې دا سرک زموږ په گټه دی، نوره درځخه لاړم.

گرديزي به په اوړي کې د اليشنگ "شاهي چينې" ته دربار نقلاوه او دوه مياشتې به هلته و. ياور صاحب زياتوي، چې گرديزی بيا له دې ځايه بغلان ته تبديل شو. دويم ځل چې والي صاحب حسن خان دلته راته زه هغه مهال د بادغيس په جوند ولسوالۍ کې امنيه قوماندان وم. د **۱۳۵۳**ل. کال د جدي **۲۶**مه وه، چې هغه بېرته دلته د والي په توگه راغی. حسن خان گرديزی د محمد داؤد خان ډېر کلک ملگری او انډيوال و، هغه حسن خان گرديزی ډېر نازاوه. هغه د داؤدخان د جمهوري حکومت تر پای پورې دلته والي و.

د لغمان په خلکو دومره گران و، چې د هغه هر امر يې مانه. يوه ورځ محمد داؤد خان لغمان ته راغلی و، چې خبرو ته ورپورته شو، خلکو شور ځوږ کاوه، د خلکو د گڼې گونې له امله بې نظمي وه. داؤدخان څو ځله د آرامېدو اشاره وکړه؛ خو خلک غلي نه شول، حسن خان گرديزی ورپورته شو، ويې ويل:((حسن خان گرديزی ميگويد که

(c) ketabton.com: The Digital Library

رهبر صاحب گپ میزند آرام باشید)) لـه دې سره ټـول خلـک سـمدواره غلي شول، په دې سره داؤدخان هم محسـوس کـړه چـې حسـن خـان د خلکو په منځ کې ځومره محبوبیت لري.

تشریفات یې نه خوښول، ساده مزاجه او پـاک انسـان و، د هـر چـا ډوډۍ یې نه خوړه په ځانګړي ډول د دولتي چارواکو او خانانو- ملکانو. ښاروال صاحب وایي: کله چې هغه د لغمان والي مقرر شو شـفر راغـی چې یوازې رئیسان تر کا کڅ مخې ته راشئ. موږ ورغلو، هلته یې هرکلي ته مکتبیان هم ولاړ وو، چې راغی د پوهنې مدیر"مدین خـان وردګ" تـه یې وویل: په دې ګرمۍ کې متعلمین په تکلیف کول او لـه سـبقه ایسـتل ښه کار نه دی. چې راروان شو له سرخکانو ورهاخوا یې په لاره ویل چې انجینر فضل الله کوم سرک ویستلی، راځئ چې ویې ګورو.

یاور محمد سلیم، مشوانی او شاروال عبدالشکور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخ په ولسوالۍ ورتاو او په يوه لويه باغچه کې کښته شولو. والي صاحب ويل: يوه خبره کوم خفه کېږئ خو نه؟ موږ ويل نه صاحب! مهرباني وکړئ. ويل: فکر وکړئ چې نن مو روژه ونيوله.

مستوفي وويل: ((والی صاحب! ولسوال بسيار مصرف کده)) والي صاحب وويل: ((ولسوال صاحب از ملکا پيسه جم کده آلی که از ملکا نان بخوريم، صبا چه رقم کار کنيم)) ورغلو، والي صاحب د صديق پاچا ډېر احترام کاوه، هغه يې خواته کښېناوه. خبرې اترې چې ختمې شوې نو والي صاحب پاڅېده، ډوډۍ يې ونه خوړه او ولسوال "قهار" حيران دريان پاتې شو.

هغه د پوهنې ودې ته هم کلکه پاملرنه کوله، مکتوب يې صادر کړ چې له دفترونو دې ټولې ښځينه معارف ته ولېږل شي، چې هلته د کوچنيانو په زده کړه کې ونډه واخلي.

په شخصي ژوندانه کې متدين سړی و، کورنۍ يې همدلته ورسره وه، کلک ستر يې درلود. سهار وختي به پاڅېده، لمونځ چې به يې وکړ، ځانګړی خوش مزه چای به ورته چمتو و، هغه به يې وڅښه. بيا به ووت، روان کارونه به يې وڅارل، چې دفتر ته به راغی خانه سامان به بيا ښه معطر چای ورته کېښود او يو ډول ډبله پسته ډوډۍ به يې ورته راوړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډوډۍ به يې په چايو کې خيشتوله او خوړه به يې. عريضې به يې کتلې او احکام به يې ورکول؛ خو زياتره احکام به يې د شپې له خوا په کور کې ليکل.

چې د ځمکې به اړه بـه کومـه عريضـه وه، هغـه بـه يـې ځنـډې تـه اېښوده، ځکه چې هلته به پخپله ورته او ځای به يې ليده؛ نـو بيـا بـه يـې حکم ليکه. ماسپښين به يې يو ساعت قطعې (ټېکه) کولې. په ټيپ کې به يې نرمه موسيقي لکه د سرآهنگ، اولمير او.. اورېدله. چلم به يـې څکـه او پر سگرټو متعاد و.

د مظاهرو او اعتراضونو په وړاندې يې لـه شـدته کـار نـه اخيسـت، بشرمل او نورو چې به مظاهرې کولې، په مظاهرو کې بـه يـې بـدې ردې ويلې او خوشکې به يې کولې؛ خو ده به ويل خير دی، کوي دې يې. يوه ورځ مظـاهره ورځ وه، همداسـې اپلتـې او ردې بـدې ويـل کېـدې، يـو کامه وال سرمامور و، هغه په مظاهره پسې روان و، غوښتل يې چې ځينې کسان ونيسي. والي صاحب ورته غوسه شو، ويـل راځـه کـار ورسره مـه لره. لږ مخکې چې لاړو، سرمامور ته يې وويل: ((چتی زنبورها را بـه مـا تور ميتی، بگويه، تمام روز بگويه، چه ای مرا کده ميتانه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور ته نه تسلیمېده، یو مهال لـه مرکـزه د کنټـرول او پلټنـې پـلاوی راغلی و، چې مکتوب یې هغه ته ورسېد، هغه یې په مېز کـې قلـف کـړ، موټر یې وویســت او چېرتـه د کـار څـارنې تـه لاړ. دوه درځـې ورروسـته مستوفي وارخطا راغی ویل: والي صاحب! کـه پـه هغـه مکتـوب بانـدې احکام ورکـړې، چـې هغـه پـلاوی خپـل کـار پيـل کـړي. مکتـوب يـې راواخیست د عرایضو کاتب عصـمت الله د "سـه سـدې" تـه يـې وويـل، وگوره له کومه ځایه راغلی، هغه ځای ته ولیکه! کاتب قلـم ونيـوه، ويـل ولیکه! ورته پیل یې کړه:

((محمدحســن گردیـزی همــه روزه از تمـامی امورمـالی و اداری شعبات مربوطۀ ولایت لغمان وارسي میکند ضرورت بـه تفـتيش مرکـزی دیده نه شد، وسلام))

په کینې لاس به یې ډېر ساده لاسلیک کاوۀ، مکتوب یې لاسلیک کړ، وارده او صادره یې راوغوښتل، له مستوفي یې تسـليمي واخيسـته، ورتـه ویې ویل:

((برو بچیم که نان چاشت درخانۀ خود بخورد))

اداري پرنسیپ یې په کلکه مراعاتاوۀ، یو مهال پـه منـدروړ کـې پـه سرک اوبه راغلی وې، والي صاحب ورغلی و، هلتـه يـې خلکـو تـه لـږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشکه کړې وه، قوماندان چې د ده تر شـا روان و، خلـک یـې لمسـول ویل یې: په قانون کې بیگار منع دی او تاسو لگیـا یاسـت. دا خـبره والي صاحب اورېدلې وه، دی په موټر کې کښېناست، موټړوان "صمد" ته یـې ویل ځه! هغه ولایت لورته روان شو، ویل:

((بچیم طرف کابل برو)) مازیگر یـې د امنیـه قومانـدان د برطرفـۍ مکتوب راوړ.

دغه سپېڅلي انسان او د وطن رښتیني معمار د ۱۳۷۰ل. کال په کـب کې له دې نړۍ سترگې پټې کړې او همالتـه د خیرخـانې پـه هـدیره کـې خاورو ته وسپارل شو.

د گردېزي وراره اتفاق احمد "نیک" او مشوانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ډېرو دولتي دندو له اجرا سره سره يې په هيڅ ځای کې خيانـت نه دی کړی. نېک اخلاقه، متدين، هېـواد دوسـته او سـپين نيتـی انسان و.
- ✓ تل يې د وطن جوړولـو تـه پـه ډېـر هـنر اوږه ورکـړې ده، ان لـه بنديانو يې د هېواد په رغاونه کې ښه او معقولـه ګټـه اخيسـتلای شوه.
- ✓ هغه خپله هوساينه او خپله ښکلا د هېوادوالـو پـه هوسـاينه او د هېواد په ښکلا کې لټوله.
- ✓ د لغمان ډېرې پخوانۍ ودانۍ او زياتره سرکونه او څو مهم پلونـه د هغه له نامه سره تړلي دي.
- ✓ د بغلان د نوي ښار پلان او نقشه هم د هغـه لـه نوښـتونو څخـه دي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام محمد فرهاد

غلام محمد فرهاد د سید احمدخان زوی د ولي محمد خان لمسی په ۱۲۷۹ل= ۱۹۰۰م. کال د میدان وردگو د نرخ ولسوالۍ په ابراهیم خېلو کې زېږدلی دی. فرهاد لومړنۍ زده کړې د خپل وخت له امکاناتو او شرایطوسره سمې د میدان په ابراهیم خېلو کې تر سره کړې دي. په ۱۲۸۹ل. کال یې کورنۍ له میدانه کابل ته کډه وکړه او فرهاد په حبیبیې ښوونځي کې شامل شو. د حبیبیې ښوونځي تر فراغت وروسته فرهاد په هغو لومړنیو افغاني فارغینو کې و، چې په ۱۳۰۰ل. کال کې غازي امان الله خان د لوړو زده کړو لپاره خارج ته ولېږل. فرهاد په دې ډله کې له څو کسو نورو ملگرو سره جرمني ته ولاړ. هلته د "مونشن تخنیکي پوهنتون" د الکتروتخنیک په څانگه کې شامل شو او په ۱۳۰۷ل. کال یې د برېښنا په برخه کې د انجینرۍ ډیپلوم تر لاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۰۷**ل. کال چې فرهاد تر زده کړې وروسته هېواد ته راستون شو، په اماني ښوونځي کې يې درس ورکاوه او په ماشينخانه کې د الکتروتخنيکي څانگې آمر و. فرهاد له دغه وخت راهيسې د خپلو ښو خويونو او نېکو عادتونو له امله خلکو له ډېرې مينې په "پاپا" يعنې پلار ياداوه.

وروسته د فوايدعامې په وزارت کې د برېښنا لوی مدير شو. د جبل السراج د برېښنا فابريکې چارې هم ده ته ورترغاړه وې. په **۱۳۱۳**ل. کال جرمني ته ولاړ، چې د "چک" برېښنا فابريکې لپاره ضروري سامان آلات برابر کړي.

په **۱۳۱۸**ل. کال کې د برېښنا لوی رئيس وټاکل شو. په **۱۳۲۶**ل. کې جرمني ته ولاړ، چې د سروبي د برېښنا فابريکه په جرمني توربينونو سمباله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه چې د فرهاد اصلي ځانګه برېښنا وه؛ نو ده وطن ته د خدمت په لاره کې زيات کار په همدغه برخه کې کړی دی. د اسمايي او شېر دروازې غرونه د فرهاد په وخت کې رڼا شوي وو. تر هغه وخته پورې چې د برېښنا چارې فرهاد ته ورترغاړه وې، د خلکو د ارامۍ او هوساينې لپاره يې هر راز کوښښونه کړي او ډول ډول کړاوونه يې ګاللي دي. د ده د زيارګالنې يوه بېلګه د کابل د يوې شپې د برېښنا د نشتون هغه مشهوره پېښه ده، چې په ګز ګز واورو کې د شپې د چک برېښنا فابريکې ته ورغی او برېښنا يې چالانه کړه.

د سروبي بند کاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل ښاریانو سره د هغه لومړنۍ پېژندګلوي هغه مهال وشوه، چې فرهاد او محمدعظیم"په عظیم جان مشهور" په ۱۳۰۷ل. کال لـه جرمنـي څخه افغانستان ته راغلل، عظیم جان له فرهـاد سره یـو ځـای پـه امـاني ښوونځي کې درس ورکاوه. عظیم جان د هغو بمبـاریو لـه املـه سـخت خپـه او خواشـینی و، چـې پـه پښـتني قبـایلو کېـدلې. دا سـپېڅلی او احساساتي ځوان په باغ بالا کې د انګلستان سـفارت تـه ورننـوت، نایـب سفیر او د سفارت څو کسه نور کارکوونکي یـې پـه تمانچـه وویشـتل او ویې وژل. له همدې امله بیا عظیم جان اعدام شو. د هغه پـه اعـدام کـې فرهاد ودرېد، یو شمېر نور کسان هم ورسره شول، د عظیم جان مړی یـې را جګ کړ، په درناوي یې خاورو ته وسپاره او د ښار په یوه جومات کـې یې د هغه فاتحه واخیسته. دا لومړی ځل و، چې د فرهاد شهامت او لـوړ شخصیت ته د کابل د ښاریانو پام شو.

په ۱۳۲۶ل. کـې د ښـاروالیو د انتخابـاتو قـانون راووت او وروسـته عملي شو. په ۱۳۲۷ل. کې فرهاد په جرمني کې و، چې د کابل ښـاریانو د هغه په غیاب کې هغه په خورا زیات اکثریـت د خپـل ښـاروال پـه توګـه وټاکه. په دې ترڅ کې د برېښنا مؤسسو عاملې شورا پرېکـړه وکـړه، چـې فرهاد دې د برېښنان لوی رئیس هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهاد چې دا وار له جرمني بېرته هېواد ته راستنېده، پر ايـران راغـی. په هرات کې يې ښاروال او ښاريانو تود هر کلی وکړ او همدغـه ډول پـه کندهار کې. چې کابل ته رارسېده نو زښت زيات خلک يـې مخـې تـه د ارغندی چوک ته د هرکلي لپاره وروتلي وو.

فرهاد د خپلې ښاروالۍ په وخت کې خلکو ته وروښودله، چـې يـو ښار ښنګه وي او ښنګه جوړېږي. د ده له ښاروال کېدو سره د خلکـو پـه منځ کې د "جادې" او د "جادې جوړولو" کلمې راژوندۍ شوې. د ميونـد جاده فرهاد جوړه کړه، چې په خپل وخت کې يو ډېر ستر کار ګڼل کېده.

فرهاد د انګلېسي استعمار د زمانې نښه ورکه کړه، چې نقليه وسـيلې او موټر به په چپ لاس تلل. ده د عرادو چلول ښي لاس ته کـړل. د ده د ښاروالۍ په وخت کـې ترافيکـي اشـارې مـنځ تـه راغلـې. د ښـاروالۍ جريده "پامير" هم د فرهاد د رياست په دوره کې تأسيس شـوه. د فرهـاد د ښاروالۍ په وخت کې ځينې نومونه راژوندي شول لکه"دارالامان" چې په "دارالحبيب" اړول شوی او وروسته "دارالفنون" او بيا "نوی کابـل" شـوی و.

ده د ځايونو په نومولو کې هغه له وياړ او افتخاره ډک نومونـه غـوره کول، چې ولس ته خپل تېرعظمت ورپه زړه کاندي لکـه: شـهاب الـدين

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان، میرویس میدان، احمد شاهي واټ، شېرشاه مېنه، غزنوي مېنه او...

فرهاد په **۱۳۳۳**ل. کې له ښاروالۍ استعفا وکړه او ټوله پاملرنه يې د برېښنا خوا ته واړوله. د هغه تر استعفا وروسته انتخابات نه کېدل او خبره سرپرستۍ ته ورسېده.

يو وار په **۱۳۳۴**ل. د کابل خلکو فرهاد لويې جرګې ته د خپل وکيل په توګه وټاکه. بل ځل په **۱۳۴۳**ل. کې په لويې جرګې د کابل د خلکو وکيل شو، چې دغه جرګه د اساسي قانون د څېړنې او تصويب لپاره جوړه شوې وه.

په **۱۳۴۶**ل. د کابل خلکو فرهاد صاحب د ولسي جرګې لپاره خپل وکيل کړ. څنګه چې د ولسي جرګې کار دومره موثر او اغېزناک نه و، په **۱۳۴۸**ل. کال کې يې له ولسي جرګې څخه د اعتراض او احتجاج په ډول استعفا وکړه.

فرهاد په **۱۳۴۱**ل. کې د **۶۲**کسو نورو افغانانو په ملګرتيا، افغان سوسيال ديموکرات ګوند (ASDP) تأسيس کړ، چې د "افغان ملت" په نامه مشهور دی او د ګوند نشراتي خپرونه يې هم د "افغان ملت"په نامه يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهاد لا په هلکتوب کې د غازي امان الله خان له ترقي غوښتونکو افکارو سره اشنا شو، بيا نو د امان الله خان په وخت کې جرمني ته د تحصيل لپاره لاړ. کله چې امان الله خان د **۱۳۰۶**ل. په وروستيو وختو کې د اروپا په دوره وتلی و او جرمني ته ورسېده، د امان الله خان او د جرمني د جمهور رئيس فيلډ مارشال (هينډنبورگ HINDENBURG) د ويناو ترجماني هم فرهاد کوله. نو د فرهاد په زړه کې د پاچا امان الله خان د مترقي افکارو، نظريو او په زړه پورې پلانونو مينه پرته وه او د بشرپالنې لېوالتيا خو يې له هيچا پټه نه وه.

کله چې پاچا امان الله خان له وطنه لاړ وروسته بيا د مطبوعاتو له لارې د فرهاد صاحب له کار او فعاليته خبرېده. وايي چې يو ليک يې ورته رالېږلی و. دا هم ويل کېږي چې دوی يو ځل په خپل منځ کې سره ليدلي هم دي.

د حفيظ الله امين په وخت کې د ريشخورو فرقه پاځېده، د **۱۳۵۸**ل= **۱۹۷۹**م.کال د اکتوبر په څوارلسمه يې فرهاد په دې تور ونيو او بندي يې کړ، چې د دغه قيام مشري يې کوله. د **۱۳۵۹**ل. کال په لومړيو وختونو کې چې خلک يې په عمومي ډول خوشې کول، فرهاد هم له زندانه راووت. له زندانه د خلاصون په ورځ زښت زيات خلک محبس ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغوندۀ شوي وو او فرهاد ورغليو كسانو ته د تل په ځېر يوه له ملي احساساتو او وطنپالنې ډکه وينا وکړه.

فرهاد پر مورنۍ ژبې پښتو سربېره په فارسي، عربي، جرمني او انگليسي ژبو هم ښه تسلط درلود. فرهاد د خپلو ښو خدمتونو په پايله کې د دولت له خوا نمانځل او ستايل شوی هم دی، چې دا نښانونه يې اخيستي دي: صداقت نښان، عالي نښان او د جرمني تر ټولو لوړ نښان.

د افغانستان نوميالۍ علمي او سياسي څېره ښاغلی ډاکټر انورالحق "احدي" د فرهاد د شخصيت په اړه وايي:

((فرهاد ډېر غريبنواز شخص و، له ټولو ولسونو سره يې ناسته پاسته کوله. هغه به آن کله کله داسې امر هم ورکاوه، چې[که ممکن نه وي؛ نو يو گروپ ورکړئ] هغوی متعهد خلک وو، لايقه خلک وو، روشن فکره خلک وو، له وطن او خلکو سره يې مينه درلوده، د وطن پر وړاندې تعهد ورسره و او په ملي وحدت باورمن خلک وو))

اروابناد فرهاد د **۱۳۶۳**ل =**۱۹۸۴**م. کال د نومبر په اوومه نېټه په کابل کې مړ او په شهدای صالحين کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د ښار جوړونې او ښاري انکشاف له نومونو سره ولس اشنا کول، چې په کابل کې د میوند جادې جوړول یې د کار پیلامه وه.
- ارواښاد فرهاد د بریښنا په برخه کې د افغانستان په کچه تر ټولو غوره خدمتونه کړي دي.
- په لومړي ځل په افغانستان کې ترافیکي اشارې نصبول.
- د کیڼ لاس پر ځای د موټرو د تګ لپاره ښي لاس غوره کول.
- په کابل ښار کې د ملي اشخاصو په نومونو د ځینو ځایونو نومول.
- په رښتینې مانا د افغان واحد ملت د تشکل لپاره عملي هڅې کول

د ډېرو چارواکو او شتمنو په سرونو کې د کبر، طغیان او بغاوت نښه وي، هڅه وکړئ چې له ارتیا پرته ور سره ناسته پاسته ونه لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیدجگړن هزاره

سید محمدحسن مشهور په سیدجگړن د سـیدمؤمن زوی د غـزني د ناورو په گومران کلي کې دنیا ته سترگې غړولي دي. پلار یې د سیمې لـه مخورو او مهمو شخصیتونو څخه و. سید جگـړن پـه کوچنیـوالي کـې د پلار له نعمته محروم شو، خو لومړنۍ زده کړې یې په خپله پلرنـۍ سـیمه کې وکړې.

نادر خان د خپل حکومت په دوره کې د مرکزي سـیمو حـاکمانو تـه فرمان صادر کـړی او پکـې راغلـی وو: ((د هغـو هلکـانو لپـاره چـې د مرکزي سیمو له لویو او بانفوذه کورنیو څخه دي، د پوځـي زده کـړو لاره هواره کړئ)) نو له همدې امله د ناور په ولسـوالۍ کـې لـه هغـو کسـانو څخه چې پر وړتیا او لیاقت سربېره د هغې سیمې له مخورو کورنیو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټل کېده او د پوځي زده کړو د ښوونځي شرايط يې پوره کولای شول، ښاغلی سيدحسن و.

هغه په ملکي او پوځي ښوونځيو کې تر زده کړو وروسته په پای کې له حربي پوهنتون څخه د فراغت سند تر لاسه کړ. لومړی د قرغې په پلې فرقه کې د افسر په توګه او بيا نور ۱۷ کاله د کلات په (۶۳مې) لوا او کندهار کې د جکتورنۍ تر رتبې پورې دندې ترسره کړې.

وروسته کابل ته تبديل او د شاهي ګارډ په غونډ کې په خدمت بوخت شو. په ۱۳۵۰ل. کې يې د جګړن په رتبه تقاعد واخيست.

تر تقاعد اخيستو وروسته خپلې سيمې ته ستون شو او په ۱۳۵۲ل. کې يې د خلکو د استازولۍ لپاره ټاکنو ته چمتووالی ونيوه. د ولسي جرګې له ټاکنو سره هممهاله د چنګاښ په سپينې کودتا سره دغه شورا ملغا اعلان شوه. سيد محمد حسن په خپله سيمه کې د خپل تره "سيد مبين" په څنګ کې پاتې شو او له هغه سره يې په ټولنيزو کارونو کې مرسته کوله. سيد مبين يو مېړنی او سوله دوست مخور سپين ږيری و، تل به ولسي پېچلي مسايل د حل لپاره هغه ته راتلل.

د ۱۳۵۷ل. کال د غوايي د اوومې تر کودتا وروسته جګړن سيد محمد حسن د غزني ولايت په ناور ولسوالۍ کې د جهاد لومړني

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوځښتونه پیل کړل. د قیاق په جبهو کې یې گروپونه جوړ او د دیني عالمانو تر لارښوونې لاندې یې جهاد پیل کړ.

د**۱۳۵۷**ل. په وروستیو کې یې د خلکو په پراخ گډون سره د ناور او جغتو ولسوالۍ ونیوې. څرنگه چې پوه شو، خپرې ورې جبهې دومره اغېزناکې نه دي، نو د نورو مشرانو په مرسته او گډون یې د **۱۳۵۸**ل. په وروې کې د اتفاق اسلامي سرتاسري شورا رامنځ ته کړه. په هماغې لومړۍ غونډه کې د رایو په اتفاق د همدغې شورا د عمومي پوځي قوماندان په توگه وټاکل شو.

جگړن سید محمد حسن د جهاد په دوران کې ډېر شهرت وموند او د څو جهادي مشرانو له خوا ورته د هغه مهال له معمول سره سمه د جنرالۍ رتبه ورکړل شوه، چې بیا په جنرال آقا مشهور شو.

د **۱۳۷۱**ل. د غوایي په اتمه د اسلامي دولت په رامنځ ته کېدو سره څه وخت د دفاع وزارت لومړی معین و. په همدې وخت کې د سترجنرال رتبه هم ورکړل شوه؛ خو دغه منصب ورته ډېر پاتې نه شو.

هغه د اتفاق اسلام د شورا تر رنگېدو وروسته د کورنیو تنظیمي جنگونو او ورور وژنو پر مهال په ډول ډول شعارونو او سرو او شنو باغونو ونه غولېده، خپلې پلرنۍ سیمې ته ستون او د خپل ولس تر څنگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته پاتې شو. د چوکۍ او قدرت په سر د ورور وژنو، کابـل ویجـاړونو، ملي شتمنیو لوټنو او نورو جنایاتو کې ونډه وانه خیسته او همالته یـې لـه خپلو سیمه والو سره ژوند تېراوه.

د بن تر غونډې وروسته ښاغلي کرزي هغه د خپل نظامي مشاور په توګه وټاکه؛ خو د هغه سپېڅلتیا، ملیتـوب او هېوادپـالنې هغـه ولـس تـه دومره نږدې کړی، چې درنښت یې پر خپل ځای پاتې دی.

ګاندي وايي او ه خيز ه له او ه و پر ته خطرناک وي:

لـــه زيــــار پر تـــه شــــتمني
لـــه شخصـــيت پر تـــه پو هـــه
لـــه انســـانيت پر تـــه علـــم
لـــه شـــرافت پر تـــه سياســـت
لـــه وجـــدان پر تـــه لـــذت
لـــه اخلاقـــو پر تـــه تجـــارت
او
لـــه سر ښـــندني پر تـــه عبـــادت

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ سید جګړن له مذهبي، قومي او ژبنيو تبعیضونو پر ښنده افغان دی.
- ✓ ملي مفکوره لري او د ملت خدمت خپل ویاړ ګڼي.
- ✓ هغه د مذهبي، ژبنيو او قومي شخړو پر مهال خپل ملي توب ښرګند کړ.
- ✓ هغه د ځینو نورو قوماندانانو غوندې شخصي پانګي راټولې نه کړې او د هغو پر ځای یې د آخرت ګټلو لاره غوره کړه.
- ✓ سره له دې چې پوځي شخص دی؛ خو په ولسي نرخونو او دودونو ښه پوهېږي او تل یې د خپل ولس په روغو جوړو کې هڅې کړي دي.

له زور او ځواک سره مینه یو دول لیونتوب دی، نفس له دغې ناروغۍ څخه د پرلپسې روژنیو په تمرین رغېدای شي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډگروال جمال الدين

جمال الدين خان د غوث الدين خان زوی په **۱۳۰۷**ل. کې د میدان وردگو ولایت د سید آباد ولسوالۍ د اونخي درې د حکیم خېلو په کلي کې زیږېدلی دی.

په **۱۳۱۶**ل. کې د شهرآرا په "احضاریه " ښوونځي او په **۱۳۲۰**ل. کې په حربي ښوونځي کې شامل شوی دی. په **۱۳۲۶**ل. کې په حربي پوهنتون کې شامل شوی دی. د **۱۳۲۹**ل. کال په تلې کې د حربي پوهنتون د استحکام له پوهنځي فارغ شوی دی. په همدغه کال د استحکام په غونډ کې د ټولي د قوماندان په توگه مقرر شو، چې تر **۱۳۳۳**ل. کال پورې یې همدغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۳۴**ل. کې چې د کابل- تورخم سرک جوړېده؛ نوجمال الدين د غارو تنگي د کار د قواو د یونټ قوماندان وټاکل شو. دوه کاله وروسته په غارو تنگي کې د ټولي د قوماندان او د کار د قواو د پنځم یونټ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشینرۍ د مدیر په توگه وټاکل شو. په **۱۳۳۷**ل. کې د ختیځو ولایتونو د لویو لارو د ساتنې او څارنې د لوی مدیر په توگه وټاکل شو.

اروانښاد دا دندې په ډېر صداقت سرته ورسولې او په پایله کې د سالنگونو پروژې ته تبدیل شو. دا په هېواد کې تر ټولو ستره ملي او اقتصادي پروژه وه. تر **۱۳۳۹**ل. پورې په سالنگونو کې د سوېلي سالنگ د کار د قواو قوماندان او تر څنگ یې د ټرانسپورټ لوی مدیر هم و.

په **۱۳۳۹**ل. کې بېرته کابل ته راتبدیل شو او تر**۱۳۴۱**ل. پورې په تنگي غارو کې د ماهیپر د لویې لارې د لومړي یونټ دکار د قواو قوماندان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا په **۱۳۴۲**ل. کې د نورو لوړو زده کړو لپاره یوګوسلاویا ته ولېږل شو. تر زده کړو وروسته هېواد ته راستون شو او له **۱۳۴۴-۱۳۴۶**ل. پورې د هرات، کندهار او تورغونډۍ د تعمیراتو مرستیال و.

په**۱۳۴۶**ل. کې د افغانستان په کچه د کار د قواو د ټرانسپورټ لوی مدیر مقرر شو.

په **۱۳۵۲**ل. کې په ننګرهار کې د کار د قواو پرمختیایي آمر و.

له **۱۳۵۲**- **۱۳۵۴**ل. پورې په بلخ کې په همدغه دنده بوخت و. په **۱۳۵۵**ل. کې د کار د قواو په احتیاط کې و. بیا په **۱۳۵۶**ل. کې د سمنګانو په صوف دره کې د ایبکو د یونټ د کار د قواو قوماندان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۵۷**ل. کې د کابل د څرخي زنـدان او د مرکـز د کـار د قـواو د دويم يونټ قوماندان و.

محمد داؤد خان، ډګروال جمال الدين او... د نغلو د دهن قول په (باغ داؤد) کې

په **۱۳۵۸**ل. کې يې د ملي دفاع وزارت د ديوان حرب د رئيس په توګه دنده ترسره کړه. تر **۱۳۵۸**ل. وروسته د ساتنې او څارنې د لـوی رئيس پـه توګه وټاکل شو.

جمال الدين خان په پوځ کې تر بريد جنرالۍ پورې ترفيـع کـړې وه. هېواد دوسته، خدمتګار او بې پرې افسر و، په هيڅ ګوند او حزب پـورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تړلی نه و. د تره کي، امين او کارمل په دورو کې درې ځله بندي شو، خو بېرته راخوشې شو.

جمال الدين خان تر هرڅه زيات د سالنگونو په لاره کې شپه او ورځ، اوړی او ژمی خدمت کړی دی. پخپله يې ستونزې او کړاوونه گالل؛ خو هېوادوال يې په دې لاره کې له ستونزو او کړاوونو ژغورل. هغه به په سپينو وارو او توپانونو کې گز گز واورې پاکولې او د موټرو لاره به يې خلاصوله.

د خپلو مهمو او ارزښتناکو خدمتونو له امله د دولت له خوا په نښانونو او جايزو هم نازول شوی دی. په **۱۳۳۷**ل. کې د ختيځو ولايتونو د لويو لارو د ساتنې او څارنې د لوی مدير په توگه د ښو خدمتونو له امله"د وړتيا نښان" ورکړی شوی دی. له **۱۳۴۴-۱۳۴۶**ل. پورې چې د کندهار، تورغونډۍ د تعميراتو مرستيال و، د خپلو رښتينو خدمتونو له امله په" څلورمه درجه ستوري نښان" نازول شوی دی.

همدارنگه د هغو صادقانه او ارزښتناکو خدمتونو له امله چې په سالنگونو کې يې تر سره کړي وو، له درباره د يو ميل تمانچې په اخيستلو بريالی شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

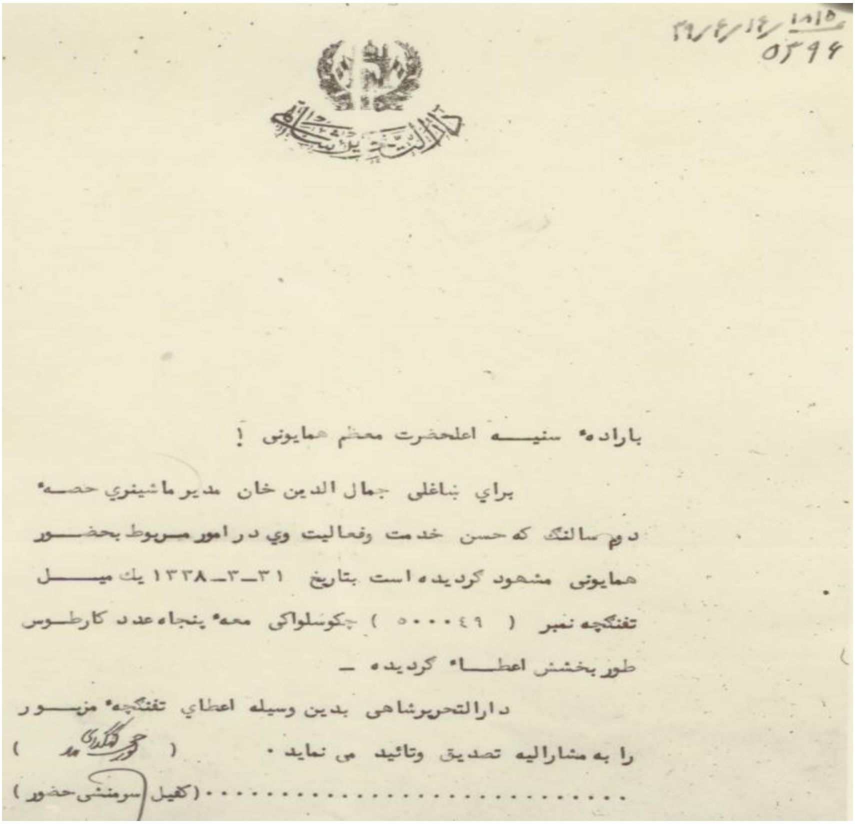

۱۸۱۵
۳۹/۶/۱۴
۵۳۹۶

دارالتحریر شاهی

باراده سنیه اعلحضرت معظم همایونی !

برای ښاغلی جمال الدین خان مدیر ماشینری حصه

دوم سالنگ که حسن خدمت وفعالیت وی در امور مربوط بحضور

همایونی مشهود گردیده است بتاریخ ۳۱-۳-۱۳۳۸ یک میل

تفنگچه نمبر (۵۰۰۰۴۹) چکوسلواکی معه پنجاه عدد کارطوس

طور بخشش اعطاء گردیده –

دارالتحریرشاهی بدین وسیله اعطای تفنگچه مزبور

را به مشارالیه تصدیق وتائید می نماید . (محمد ...)

........................(کفیل سرمنشی حضور)

جمال الدين خان متدين انسان و، د هغه د کورنۍ له خوا په بغلان ولايت کې يوه يتيم خونه او جومات ودان شوي او لګښت يې هم د دوی د کورنۍ له خوا ورکول کيږي.

په خپل کلي حکيم خېلو کې يې روغتيايي کلينيک، د هلکانو دارالحفاظ، د نجونو دارالحفاظ، يتيم خونه، د نجونو لومړنۍ ښوونځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هلکانو منځنی ښوونځی(اوس لیسه ده) جوړ کړي دي.

د سالنگ تونل

په **۱۳۶۵**ل. کې د مجاهدینو په جامه کې د قاتلو خادیـانو لـه خـوا د بغلان د خنجانو ولسوالۍ په "باجگه" نومې ځای کې شهید کړای شو.

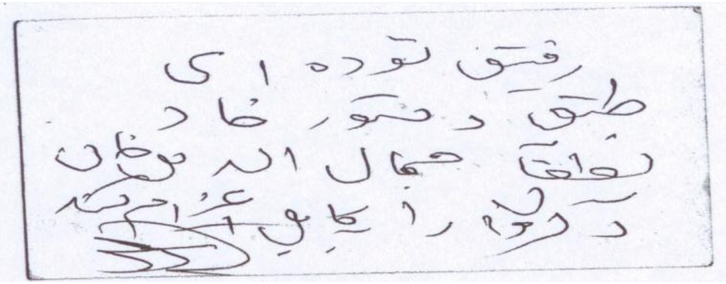

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه جسد پـه **۱۳۸۵**ل. کـې د هغـه د کـورنۍ لـه خـوا راوړل او د وردګو د اونخې درې د حکیم خېلو په کلي کـې د يـوې غونـډۍ پـه سر خاورو ته وسپارل شوه.

ډګروال جمال الدين خان د تاشقرغان تنګي د سرک ډمبرولو پر مهال له ملګرو سره

له زور او ځواک سره مينه يو ډول ليونتوب دى، نفس له دغې ناروغۍ څخه د پرلپسې روژنيو په تمرين ژغورل کيداى شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ماهيپر په تړنګونو کې د تور ښامار په څېر کږه وږه تـوره کرښـه تېرول

- ✓ د هېواد د نښلولو لپاره د سالنګ په زړه کې روښانه او ډاډمنه لاره تېرول.
- ✓ د کار د قواو د ټرانسپورټ د لوی مدیریت په دوره کې ويجـاړه او بېکاره مشينري ترميمول او کار ته چمتو کول.
- ✓ له مجاهدينو سره يې هم کلکه همکاري او همدردي لرلـه ځکـه خو يې هغه روسي سلاکاران له مجاهدينو راخوشـې کـړل چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی نیولي وو او ده ورځخه په سالنګونو کې د ابزاري وسـیلې په توګه کار اخیست.

له ښي لوري موټروان ایوب خان، امان الله امان، مشوانی، سیدروان نورزی او فرهاد

پهٔ کعبهٔ کې د ډېرو طوافونو لهٔ ثوابهٔ پهٔ زړونو کې د ځالو جوړولو ثواب لوی دی.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

۱- احساس، ذبیح الله، بلخ او مومند بابا، پرخه مجله (اتـم کـال لـومړۍ گڼه – ۱۳۹۱ل ورى).

۲- ارغنداوى، عبدالعلى، ژوندۍ خـاطرې، د بي بي سي پښـتو څانگـه، پبلک آرټ پريس پېښور، ۱۹۹۷م.

۳- اکرم، داکتـر عاصـم، نگـاهی بـه شخصيت، نظريـات و سياسـت هـای سردار محمدداؤد، ۱۳۸۰ش.

۴- اوسني ليکوال، عبدالرؤف بېنوا، ترتيب او زياتونې مطيع الله روهيـال، علامه رشاد خپرندويه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل.

۵- پښتانه شعراء، څلورم ټوک، خپرندوی عبدالله بختـانی، د افغانسـتان د علومو اکاډمي، دولتي مطبعه، ۱۳۵۷ل.

٦- پنهان، فضل محمد، شهيد محمدداؤدخان د تـاريخ پـه هنـداره کـې، ۱۳۸۷ل.

۷- ځولۍ مجله، کامه وال عبدالله، دويمه کالگڼه، پرلپسې ۱۱-۱۲ گڼه.

۸- حبيبی، عبـدالحی، جنـبش مشـروطيت در افغانسـتان، انتشـارات کميتـه دولتی طبع و نشر ج.ا، مطبعۀ دولتی، ۱۳٦۷ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- حسینی، نعمت، سیماها و آواها، اطلاعات و کلتور، مطبعهٔ دولتی، ۱۳۶۷ش.

۱۰- حلیم، حیات الله، د وردگو مشاهیر، لومړی، دویم او درېیم ټوکونه، پخپله لیکوال، بهیر چاپخونه، ۱۳۹۱ل.

۱۱- د مومند بابا یاد، د مقالو ټولګه، دپوهاند رښتین مقاله، د ساپی د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، ۱۳۸۳ل.

۱۲- دانشنامه آریانا: کهزاد، احمدعلی/۲۰۱۵۲/۲۳

۱۳- روهی، کاندید اکاډمیسین، د پښتو ادبیاتو تاریخ، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴ل.

۱۴- ریان، بشیراحمد، مترجم عزیزاحمد ریان، زندگینامه مختصر شاهان افغان،اداره انتشارات صدیقی، ۱۳۸۹ش.

۱۵- زرملوال، غلام محمد، د محمدآصف صمیم په اهتمام، افغانستان تر وروستی افغانه، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۳ل.

۱۶- سون ارا، معاون سرمؤلف سلیمان، نورستان، انتشارات کتب بیهقی، ۱۳۹۲ش.

۱۷- شفیق، محمدموسی، دا په یاد د محبت درسره واخله، د شهرت ننګیال په اهتمام، دانش خپرندویه ټولنه، دویم چاپ، ۱۳۸۶ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- طنین، ظاهر، افغانستان در قرن بیستم، عرفان، محمد ابراهیم شریعتی افغانستانی، تهران، ۱۳۸۳ش.

۱۹- عبدالرحیمزی، عبدالملک، ارمغان زندان (یاداشتهای) شمشاد مطبعه، کابل، ۱۳۸۸ش.

۲۰- غښتلی، حفیظ الله، گوربت مجله، لومړی کال، لومړۍ گڼه۱۳۷۸ل.

۲۱- فراهی، عبدالغفار، افغانستان د دیموکراسۍ او جمهوریت په کلونو کې، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۱ل.

۲۲- قیومی، څېړنوال عبدالشکور، د پښتني کلتور په بډاینه کې د عبدالرحمن پژواک دریځ، د افغانستان د علومو اکاډمي، ۱۳۸۹ل.

۲۳- کرخی هروی، محمدوزیر اخی، هرات در عهد ملکیار، انتشارات احراری، هرات- افغانستان، ۱۳۹۰ش.

۲۴- لوډویک آډامیک، ژباړن نثاراحمد صمد، د شلمې پیړۍ تر نیمایی د افغانستان د بهرنیو اړیکو تاریخ، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۳ل.

۲۵- له پیله تر۱۳۵۷ل پورې، د افغانستان کالنۍ بېلابېلې گڼې.

۲۶- مراد مجله، د شهید محمد موسی شفیق د علمي سیمینار په ویاړ ځانگړې گڼه، دریم کال دریمه گڼه ۱۳۸۷ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- نایـل، محقـق حسـین، کهـزاد و پـژوهش هـای او، اکـادمی علـوم جمهوری افغانستان، مرکز علوم اجتماعی، کابل، **۱۳۶۶**ش.

۲۸- ننگیال، شهرت، گندهارا مجله، **۱۳۷۹**تله- ورغومی، **۱۳- ۱۴** گڼه.

۲۹- وردګ، روښنا، ګودر مجله، اووم کال، پرلپسې ۲۳ ګڼه زمری.

۳۰- هیله مجله، اووم کال، دویمه ګڼه**۱۳۸۲**ل، پرلپسي **۳۸**مه ګڼه.

۳۱- http://www.jadidonline.com/story/۱۲۰۱۲۰۰۹/frnk/goharshad_mosque

۳۲- http://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/۲۰۰۹/۱۰/blog-post_۲٦.html

۳۳- ttp://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/۲۰۰۸/۱۲/blog-post_۱۰.html ۸/۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکې:

۳۴- اتفاق احمد، نېک(د حسن خان گردېزي وراره) گردېز، **۶۰**کلن.

۳۵- احمدجان د فیض محمدخان (مشهور په رئیس فیضو) زوی، گردېز، پکتیا.**۷۲**کلن.

۳٦- انور الحق احدي، د افغانستان د مالیې پخوانی وزیر او د افغان ملت گوند مشر.

۳۷- حاجی انارگل د گل نذیر زوی، قاضی کلا، کرغیو ولسوالي، لغمان ولایت، په **۱۳۳۹**ل کې د خورد ضابط په رتبه فارغ.

۳۸- حاجي ولي اکبر ځدراڼ، نادرشاه کوټ ولسوالي، خوست، **۷۶** کلن.

۳۹-حبیب الرحمن د میرمحمدخان زوی، گرمکیو، خوست، **۷۰**کلن.

۴۰- حسینی، څېړنپوه ډاکټر سکندر، د زراعت انستیټیوټ آمر، د ا فغانستان د علومو اکاډمي.

۴۱- سرمعلم بزرگ، محمدحسن د محمدنذیر زوی، گل بېله، لغمان مرکز، **۹۵**کلن.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲- شاروال، عبدالشکور د عبدالقادر زوی، علی خېل، لغـمان مرکـز، د کابل د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي فارغ، ۶۹کلن.

۴۳- صدرگل(په وجک مشهور) د سیفو زوی، سماوات کلی، منـدوزي، خوست، ۶۱کلن.

۴۴- صمیم، استاد محمدآصـف د صـمیم الله زوی، اخـون کـلا، کامـه ننگرهار، ۶۳ کلن.

۴۵- عصمت الله د غلام رسول پرماچ زوی، نیلاب کلی، دوآب ولسوالي، نورستان ولایت،۶۱ کلن.

۴۶- هاند، انجیـنر هـارون د محمـدنعیم زوی، ننگرهـار، جـلال آبـاد، د زراعت پوهنځي فارغ، د سیمه ییزو ارگانونو کارمند، ۳۱کلن.

۴۷- یاور، محمدسلیم د عـلي احمـد زوی، ده زیـارت غونـډۍ، لغـمان مرکز، د پولیسو اکاډمۍ فارغ،۷۰ کلن.

۴۸- یکه، استاد امیر محمد، مزارشریف، بلخ، ۶۳ کلن.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library